

Yhteiskunnallisen yrittäjyyden institutionalisaatio Suomessa – haasteet ja mahdollisuudet

Ilona Kristiina Koto

Helsingin Yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Valtio-oppi

Hallinnon ja organisaatioiden tutkimus

Pro gradu –tutkielma

Syyskuu 2010

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos	
Tekijä – Författare – Author Koto, Ilona			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Yhteiskunnallisen yrittäjyyden institutionalisaatio Suomessa – haasteet ja mahdollisuudet			
Oppiaine – Läroämne – Subject Valtio-oppi			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -työ		Aika – Datum – Month and year 2010-09-06	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 80+2 liitesivua
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tutkimuksessa tarkastellaan yhteiskunnallista yrittäjyyttä suomalaisesta näkökulmasta ja pyritään kartoittamaan niitä tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa sen institutionalisaatioon Suomessa. Yhteiskunnallinen yrittäjyys on viimeisen kahden vuosikymmenen aikana kansainvälisesti huomiota saanut pyrkimys yhdistää innovatiivisella tavalla taloudellisesti kestävä yritystoiminta ja sosiaalisen muutoksen aikaansaaminen. Erityisesti yhteiskunnalliset yritykset on nähty yhtenä mahdollisena vastauksena tulevaisuudessa yhä ajankohtaisempaan kysymykseen siitä, miten tärkeitä pidetyt hyvinvointipalvelut saadaan tuotettua huoltosuhteen heikentyessä ja julkisen talouden kiristytessä.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää avainhenkilöhaastatteluiden avulla, miten yhteiskunnallinen yrittäjyys ymmärretään Suomessa, ja mitä mahdollisuuksia tai haasteita nähdään sen vakiintumiselle. Tutkimus muodostuu kahdesta osuudesta. Ensimmäisen osan muodostaa yhteiskunnallisen yrittäjyyden käsitteen selvittäminen heijastamalla haastatteluissa nousseita käsityksiä aiempaan pääosin kansainväliseen tutkimuskirjallisuuteen. Toinen osuus on teoriasidonnainen. Aineistosta pyritään kartoittamaan niitä tekijöitä, jotka haastateltavien mukaan vaikuttavat yhteiskunnallisen yrittäjyyden institutionalisaatioon Suomessa.</p> <p>Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen muodostaa (uusi) institutionalismi ja erityisesti teoria institutionalisaatiosta. Uuden alan institutionalisaatioon vaikuttavat Lawrencen ja Phillipsin mukaan sekä makrokulttuuriset instituutiot, eli yhteiskunnan erilaiset rakenteet, että institutionaalinen yrittäjyys, eli aktiivisten yksilöiden toiminta. Olemassa olevat rakenteet voivat olla uuden alan vakiintumista mahdollistavia tai rajoittavia.</p> <p>Tutkimuksen aineiston valinta perustuu teoreettiseen otokseen. Tutkimukseen on haastateltu avainhenkilöitä niistä sidosryhmistä, jotka ovat keskeisessä asemassa uuden alan tai ilmiön vakiintumiseen nähden. Haastattelutekniikkana on käytetty puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastatteluista saatua aineistoa on analysoitu laadullisen sisällönanalyysin avulla.</p> <p>Yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä ei vallinnut haastateltujen kesken yhtenäistä kuvaa. Yhteiskunnallisen tehtävän ensisijaisuus nähtiin kuitenkin keskeisenä ilmiötä määrittävänä tekijänä. Haastatteluissa ilmenevät käsitykset ovat myös melko yhdenmukaisia Iso-Britannian mallin kanssa. Keskeisinä tuloksina yhteiskunnallisen yrittäjyyden institutionalisaatioon vaikuttavina tekijöinä nousivat mahdollistavina esiin vahva kolmas sektori, vakiintunut osuustoiminta, myönteinen poliittinen linjaus, vastuullisen kansalaisuuden ja individualismin vahvistuminen sekä tiivis kansainvälinen yhteistyö. Institutionalisaatiota rajoittavina institutionaalisina tekijöinä nousivat esiin vakiintuneet (erityisesti yrityspuolen) organisaatiot, hankintalaki ja sen sovellukset, perinteinen yksipuolinen näkemys yrittäjyydestä, hallintoalamaisuuskulttuuri sekä käsitteiden sekaantuminen ja leimautuminen haihatteluksi.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords yhteiskunnallinen yrittäjyys institutionalisaatio hyvinvointipalvelut teemahaastattelu			

Sisällys

1 Johdanto.....	5
2 Aiemmat tutkimukset.....	8
2.1 Yhteiskunnallinen yrittäjyys - mitä se on?.....	9
2.2 Yhteiskunnallisen ongelman ratkaisu.....	12
2.3 Yrittäjyys ja innovaatio.....	15
2.4 Yhteiskunnallisen yrittäjyyden syntyminen ja vakiintuminen.....	19
3 Teoreettinen viitekehys.....	25
3.1 (Uusi) institutionalismi.....	25
3.2 Strukturaatioteoria.....	30
3.3 Institutionaalinen yrittäjyys.....	31
3.4 Institutionalisaatio.....	33
4 Tutkimusasetelma.....	41
4.1 Tutkimusongelma.....	41
4.2 Tutkimustekniikat ja aineisto.....	42
4.2.1 Teemahaastattelu.....	42
4.2.2 Aineisto.....	44
4.2.3 Analyysin vaiheet – sisällönanalyysi.....	46
4.3 Laadullisen tutkimuksen arviointia.....	48
5 Yhteiskunnallisen yrittäjyyden institutionalisaatio Suomessa.....	50
5.1 Yhteiskunnallisen yrittäjyyden käsitteestä.....	50
5.2. Institutionaalinen ympäristö.....	54
5.2.1 Mahdollistavat tekijät.....	56
5.2.2 Rajoittavat tekijät.....	62
5.3 Institutionaalinen yrittäjyys.....	68
5.4 Institutionalisaatio.....	73
6 Lopuksi.....	76
Lähteet.....	78

Liitteet:

Liite 1. Teemahaastatteluiden runko

Liite 2. Haastattelut

Taulukot ja kuviot

Taulukot

Taulukko 1. Instituution kolme pilaria	29
Taulukko 2. Yrittäjän strategiat legitimiteetin saavuttamiseksi	37
Taulukko 3. Kahtiajako näkökulmissa instituutioon ja institutionalisaatioon	40
Taulukko 4. Yhteiskunnallisen yrittäjyyden vakiintumiseen vaikuttavat institutionaaliset tekijät	67

Kuviot

Kuvio 1. Yhteiskunnallisen yrittäjyyden syntyyn ja kehittymiseen vaikuttavat institutionaaliset tekijät	38
--	----

1 Johdanto

Tämän tutkimuksen aihe on yhteiskunnallinen yrittäjyys ja sen institutionalisoinnin haasteet ja mahdollisuudet Suomessa. Yhteiskunnallinen yrittäjyys on viimeisen kahden vuosikymmenen aikana kansainvälisesti huomiota saanut pyrkimys yhdistää innovatiivisella tavalla taloudellisesti kestävä yritystoiminta ja sosiaalisen muutoksen aikaansaaminen. Erityisesti yhteiskunnalliset yritykset on nähty yhtenä mahdollisena vastauksena tulevaisuudessa yhä ajankohtaisempaan kysymykseen siitä, miten tärkeinä pidetyt hyvinvointipalvelut saadaan tuotettua huoltosuhteen heikentyessä ja julkisen talouden kiristyessä. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää avainhenkilohaastatteluiden avulla, miten yhteiskunnallinen yrittäjyys ymmärretään Suomessa, ja mitä mahdollisuuksia tai haasteita nähdään sen vakiintumiselle. Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen muodostaa uusi institutionalismi ja sen pohjalta muodostettu näkemys institutionalisaatiosta.

Julkisen hallinnon uudistamisen trendinä on viime vuosikymmeninä ollut jatkuvasti kasvava yksityisen sektorin oppien soveltaminen. 1980-luvulta lähtien sekä akateemista keskustelua että käytännön julkisen hallinnon uudistamispyrkimyksiä on hallinnut niin sanottu New Public Management -doktriini (Barzelay 2001), jonka mukaisiin uudistuksiin kuuluvat keskeisinä elementteinä hallinnon hajauttaminen, markkinamekanismien käyttöönotto, asiakasnäkökulman korostaminen sekä suoriin perustuva johtaminen ja tulospalkkaus. (Temmes & Kiviniemi 1997, 21.) Doktriinin mukaisiin hallinnon uudistuksiin kuuluu myös perinteisesti julkisen sektorin alaan kuuluvien toimintojen hajauttaminen jollekin muulle kuin viranomaiselle eli yksityistäminen tai ainakin niiden osittainen yksityistäminen (Lähdesmäki 2003, 49). Markkinamekanismien käyttöönotolla taas on pyritty kasvattamaan julkisen sektorin toiminnan tehokkuutta ja tuottavuutta (Harrinvirta 2000, 48). Markkinamekanismeilla tarkoitetaan markkinaperusteisia toimintamuotoja, joiden ohjausmekanismit ovat riippuvaisia markkinoista ja poikkeavat perinteisestä julkisesta hallinnosta (Kiviniemi ym. 1994, 13). Markkinamekanismien käyttöönottoa ja yksityistämistä on toteutettu useilla eri tavoilla ja asteilla vaihdellen

valtion omistamien yhtiöiden myymisestä väliin yhteistyömuotoihin julkisen ja yksityisen sektorin välillä (Savas 2005, 125–126), kuten palvelusetelit, tilaaja-tuottaja -malli ja palvelujen ostaminen yksityisiltä (Lähdesmäki 2003, 164). Kiviniemen ym:iden (1994, 16) mukaan yksityisen ja julkisen sektorin palveluntuotantoa voidaan lähestyä tuottajan, edunsaajan, rahoituksen ja valvonnan näkökulmista, joissa jokaisen osuuden voi toteuttaa joko yksityinen tai julkinen taho. Näin ääripäiksi muodostuvat perinteinen julkinen palveluntuotanto ja puhtaan yksityinen markkinaohjautuva malli sekä näiden väliin joukko erilaisia markkinamekanismeja käyttäviä vaihtoehtoja.

Yhteiskunnallinen yrittäjyys asettuu ilmiönä perinteisten yksityisen-, julkisen- ja kolmannen sektorin välimaastoon, ja sitä voidaankin lähestyä kaikista näistä näkökulmista. Yhteiskunnallinen yrittäjyys voidaan nähdä yrittäjyyden näkökulmasta, jolloin se liittyy läheisesti keskusteluun yritysten yhteiskuntavastuusta. Julkisen sektorin kontekstissa yhteiskunnallinen yrittäjyys voidaan nähdä yhtenä vaihtoehtoisena hyvinvointipalvelujen tuottajana. Keski- ja Etelä-Euroopassa yhteiskunnallinen yrittäjyys on puolestaan syntynyt ja kehittynyt juuri kolmannen sektorin piirissä, kun yhdistykset ja erilaiset kansalaisjärjestöt ovat omaksuneet yrittäjämäisempiä toimintatapoja pyrkiessään kilpailemaan muiden tahojen kanssa. Vaikka kaikki nämä näkökulmat ovat ajankohtaisia, tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena on yhteiskunnallisten yritysten potentiaali hyvinvointipalvelujen tuottajana.

Yhteiskunnallisten yrittäjien toimintamahdollisuudet hyvinvointipalvelujen tuottajina riippuvat siitä kuinka ne hyväksytään muiden tuottajatahojen (julkinen sektori itse, yritykset, järjestöt) rinnalle, eli kuinka legitiiminä niiden toiminta koetaan. Ilmiön tai organisaation vakiintumiseen ja yleiseen hyväksymiseen johtavasta prosessista voidaan myös käyttää käsitettä institutionalisaatio. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää yhteiskunnallisen yrittäjyyden institutionalisaation mahdollisuuksia ja haasteita Suomessa, jossa yhteiskunnallinen yritys on ilmiönä suhteellisen tuntematon. Tavoitteena on tuoda lisää tietoa niin suomalaiseen tut-

kimukseen yhteiskunnallisista yrityksistä kuin yleisesti yhteiskunnallisen yrittäjyyden syntyvaiheesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Tutkimus on rajattu Suomen kansalliseen kontekstiin, koska yhteiskunnallinen yrittäjyys on juuri saamassa jalansijaa Suomessa ja muodostaa siten hedelmällisen kohteen uuden instituution syntymiseen vaikuttavien tekijöiden tutkimiseen. Tutkimuksen ajoittamisella hetkeen, jolloin käsitteen sisällöstä ja sopivuudesta käydään parhaillaan keskustelua useammallakin foorumilla, pyritään saamaan monipuolisempi kuva erilaisista näkemyksistä ja intresseistä, kuin jos samoja henkilöitä haastateltaisiin myöhemmin, ilmiön jo vakiinnuttua.

Valtio-opin, ja erityisesti hallinnon- ja organisaatioiden tutkimuksen, tieteenalan kannalta tutkielmalla on kaksitahoinen merkitys. Toisaalta tutkimuksella pyritään selvittämään käsiteltävän ilmiön kautta niitä institutionaalisia tekijöitä, jotka vaikuttavat uuden alan vakiintumiseen. Toisaalta taas itse tutkimuskohde, yhteiskunnallinen yrittäjyys, on mielenkiintoinen sen sektorirajoja ylittävän luonteen takia. Käytännön kannalta yhteiskunnallista yrittäjyyttä voidaan myös pitää tuoreena avauksena hyvinvointipalveluiden tuottamista tulevaisuudessa käsittelevään julkiseen keskusteluun.

Seuraavassa kappaleessa käyn läpi yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä tehtyä kansainvälistä tutkimusta. Tämän jälkeen esittelen tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen institutionalisaatiosta, jonka muodostamat käsitteet ovat ohjanneet seuraavassa kappaleessa kuvailtua aineistonkeruuta sekä sen analyysia. Analyysiosuus on kaksijakoinen. Toisaalta haastatteluaineistosta nousevia käsityksiä pyritään jatkuvasti heijastamaan aiemmasta tutkimuksesta nousevaan kuvaan yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä ilmiönä ja käsitteenä. Toisaalta aineiston analyysia ohjaa vahvasti institutionalismin viitekehys, jonka avulla pyritään vastaamaan tutkimuskysymyksiin yhteiskunnallisen yrittäjyyden institutionalisaatiosta Suomessa. Koska tutkittava ilmiö on vielä niin uusi ja tuntematon, on sen perusteet luovalle asetelmalle, aiempien tutkimusten ja teoreettisen viitekehyksen esittelylle, annettu enemmän tilaa, kuin kenties tutumman tutkimusaiheen käsittely vaatisi.

2 Aiemmat tutkimukset

Yhteiskunnallinen yritys on Suomessa yhä melko tuntematon käsite, vaikka muual- la Länsi-Euroopassa ja Yhdysvalloissa yhteiskunnallista yrittäjyyttä on harjoitettu ja tutkittu jo pidemmän aikaa. Suomessa tutkimusta on tehty lähinnä yhteiskunnal- lisen yrittäjyyden yhdeksi ilmentymäksi luettavasta sosiaalisesta yrityksestä ja toisaalta yhteiskunnallisten yritysten käyttämästä yhdestä organisaatiomuodosta, osuuskunnasta (Pättiniemi 2006a, 2006b).

Alan hajanaisuudesta kertoo se, että moni alan pääteoksista on jo tehtyä tutkimus- ta kartoittavaa ja tarvittavaa jatkotutkimusta luonnehtivaa. Erityisesti Carlo Bor- zagan ja Jacques Defournyn (2001) teos *The Emergence of Social Enterprise*, Marthe Nyssensin (2006) toimittama *Social Enterprise* ja Alex Nichollsin (2006) *Social Ent- repreneurship* ovat eräänlaisia kokoelmateoksia siitä, miten ilmiö esiintyy eri mais- sa ja miten sitä on tutkittu tähän mennessä. Näiden lisäksi on olemassa runsas määrä artikkeleita, jotka käsittelevät yksityiskohtaisemmin, usein tapaustutkimuk- sia käyttäen, yhteiskunnallisen yrittäjyyden ilmentymistä eri maissa (kts. esim. Weerawardena & Mort 2006, Gawell 2009, Pättiniemi 2006b). Yleisemmällä tasolla olevaa teoreettiseen hahmottamiseen pyrkivää tutkimusta on vasta melko vähän, joskin se on kiihtyvällä vauhdilla lisääntymään päin.

Vaikka yhteiskunnallista yrittäjyyttä käsittelevä kirjallisuus on hyvin hajanaista, voidaan siinä havaita eräitä selkeitä yhteneväisyyksiä. Tietyt teemat toistuvat lä- hes kaikissa tutkimuksissa, vaikka tutkimusten varsinaiset fokukset olisivatkin erilaisia. Näitä teemoja ovat: käsitteen määrittely (ja erityisesti sen ongelmalli- suus), innovaation ja tilanteen hyödyntämisen korostaminen (mm. Bornstein 2004), yrittäjän henkilökohtaisten ominaisuuksien korostaminen (mm. Dees 1998), sosiaalisen mission ainutlaatuisuus (Perrini 2006), taloudellinen riski ja tuoton kierrätys takaisin toimintaan sekä toimintaympäristön vaikutus (Borzaga & Defourny 2001). Yhteiskunnallista yrittäjyyttä luonnehtiva sektorirajojen ylittämi- nen on myös selvästi näkyvissä sitä koskevassa tutkimuksessa. Tutkimusta on teh- ty niin talous-, yhteiskuntatieteellisen-, organisaatio-, johtamis- kuin kolmannen

sektorin tutkimuksen piirissä. Riippuen tutkimuksen ja tutkijan omasta lähtökohdasta painotuksen eri osa-alueiden kesken vaihtelevat.

Toinen selkeä aiempaa tutkimusta jaotteleva tekijä on kansallinen konteksti. Yhteiskunnallista yrittäjyyttä on tutkittu lähes kaikissa länsimaissa, toisissa enemmän kuin toisissa, ja kansalliset kontekstit vaikuttavat luonnollisesti tutkimuksiin. Aiemman tutkimuksen piiristä voidaan kuitenkin melko selvästi nostaa esiin karkeampi alue-erottelu. Sekä yhteiskunnallisten yritysten käytännön ilmentymissä että niiden tutkimuksessa voidaan nähdä jako yhdysvaltalaiseen, isobritannialaiseen ja mannereurooppalaiseen traditioon. (Defourny & Nyssens 2009.) Tämä jaottelu seuraa osittain mukana myös seuraavassa aiempien tutkimusten esittelyssä.

Esittelen seuraavaksi yhteiskunnallista yrittäjyyttä käsittelevää aiempaa tutkimusta yllä esitettyjen keskeisten teemojen valossa. Luvun lopussa keskityn yhteiskunnallisen yrittäjyyden syntymistä ja institutionalisaatiota käsittelevään tutkimukseen, joka erityisesti muodostaa lähtökohdan omalle tutkimukselleni.

2.1 Yhteiskunnallinen yrittäjyys – mitä se on?

Yhteiskunnallisille yrittäjille yhteiskunnallinen missio on ilmeinen ja keskeinen. -- missioon liittyvä vaikutus on keskeinen kriteeri, ei varallisuuden luominen. (Dees 1998, 3.)

Yhteiskunnallisen tehtävän ensisijaisuus on se ydinajatus, jolla yhteiskunnalliset yritykset eroavat perinteisistä liiketoimintaa harjoittavista yrityksistä. Yhteiskunnallisen yrityksen toiminnan tavoitteena on yhteiskunnallisen arvon lisääminen ja säilyttäminen. (Dees 1998, 5; Nicholls 2006, 13.) Nämä ydinajatuksat löytyvät lähes kaikesta yhteiskunnallista yrittäjyyttä koskevasta tutkimuksesta.

Toinen käsitettä koskeva yksimielisyys koskee toiminnan yrittäjämäistä luonnetta. Tämä ilmenee niin vaatimuksina jatkuvasta palvelujen tai tuotteiden tuottamisesta

ta, markkinaorientoituneisuudesta, toiminnan taloudellisesta jatkuvuudesta kuin yrittäjämäiseksi koetusta innovatiivisesta uusien mahdollisuuksien tavoittelusta (Nicholls 2006, 21; Dees 1998, 5; Mair & Martí 6-7).

Yhteiskunnallisen ongelman ratkaisun ja yrittäjämäisen toiminnan lisäksi yhteiskunnallisen yrittäjyyden määritelmään on liitetty monia muita, usein tutkimuskohteesta nousevia, käsityksiä. Eurooppalainen yhteiskunnallisiin yrityksiin keskittynyt tutkijaverkosto EMES¹ on tutkinut Euroopan laajuisesti yhteiskunnallisia yrityksiä, ja on johtanut määritelmänsä käytännön kokemuksista yhteiskunnallisista yrityksistä paikallisina, kolmannen sektorin piirissä esiintyvinä ja monissa maissa työintegraatioon kohdistuvina organisaatioina. Heidän määritelmänsä kattaa neljä yrittäjyyteen ja viisi yhteiskunnalliseen ulottuvuuteen liitettävää kriteeriä (Borzaga & Defourny 2001, 16-17):

- *Jatkuva toiminta, joka tuottaa hyödykkeitä ja/tai myy palveluja*
- *Korkea autonomian aste*
- *Huomattava taloudellinen riski*
- *Maksetun työn minimaalinen määrä*
- *Selkeänä tavoitteena yhteisön hyödyttäminen*
- *Kansalaisten tekemä aloite*
- *Päätösvalta, joka ei perustu pääoman omistussuhteisiin*
- *Osallistaa ihmiset joita toiminta koskettaa*
- *Rajoitettu voitonjako*

EMES -tutkijaverkoston määritelmä korostaa siis yhteiskunnallisen yrittäjyyden yhteisöllistä ulottuvuutta, niin ilmiön synnyssä (kansalaisten tekemä aloite), toiminnan luonteessa (osallistaa ihmiset, joita toiminta koskettaa) kuin päämäärässäkin (yhteisön hyödyttäminen). Verkoston keskeiset tutkijat Borzaga ja Defourny (2001, 22) hahmottavat yhteiskunnalliset yritykset eräänlaisena työosuuskuntien ja voittoa tavoittelemattomien organisaatioiden välimuotona. EMES -verkoston määritelmä, mukaillen monissa Keski-Euroopan maissa olevaa käsitystä yhteis-

---

¹ Tutkijaverkosto on nimetty sen ensimmäisen tutkimusprojektin mukaan: The Emergence of Social Enterprises.

kunnallisista yrityksistä osana laajempaa yhteisötalouden kenttää, eroaa selvästi yhdysvaltalaisesta ja isobritannialaisesta käsityksestä. Iso-Britanniassa yhteiskunnallisten yritysten tulee olla taloudellisesti menestyviä ja voittoa tuottavia yrityksiä, jotta ne voisivat toteuttaa yhteiskunnallista tehtäväänsä. Pääosa tuosta voitosta kuitenkin sijoitetaan takaisin yrityksen toimintaan.

Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa on puolestaan enemmän korostettu yhteiskunnallista yrittäjyyttä juuri yhteiskunnallisen *yrittäjän* näkökulmasta, toisin sanoen korostettu yksilön ominaisuuksia innovoivana, rohkeana, jopa sankarimaisena henkilönä, joka resurssien saatavuudesta välittämättä pyrkii saavuttamaan yhteiskunnallista hyvää tavoittelevat päämääränsä (Dees 1998, 4-6; Bornstein 2004, 1-3). Tätä lähestymistapaa on kutsuttu sosiaalisen innovaation koulukunnaksi. Yhdysvalloissa keskustelu yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä lähti alun perin liikkeelle voittoa tavoittelemattomien organisaatioiden ryhdyttyä hankkimaan rahoitusta toiminnalle lahjoitusten lisäksi kaupallisen toiminnan avulla. Tätä lähestymistapaa on kutsuttu ansaitun tulon (earned income) koulukunnaksi. (Defourny & Nyssens 2009, 13-15.) Yhteiskunnallisen yrittäjän ominaisuuksia ja sosiaalisten innovaatioiden tutkimusta käsittelemme tarkemmin myöhemmin tässä kappaleessa.

Suomalaisessa keskustelussa, kuten suuressa osassa Keskieurooppalaista keskustelua, yhteiskunnallisen yrityksen määrittelyä hankaloittaa osin yhteneväinen sosiaalisen yrityksen käsite. Kiinnostus yhteiskunnallisten yritysten potentiaaliin työllistämisessä heräsi 1990 -luvun alun laman jälkeen, kun rakenteellinen työttömyys jäi monien valtioiden pysyväksi ongelmaksi (Pättiniemi 2006a, 12-13). Iso-Britanniassa termi *social firm* viittaa yrityksiin, jotka työllistävät vajaakuntoisia ja osatyökykyisiä ja termi *social enterprise* laajempaan yhteiskunnallista tehtävää suorittaviin yrityksiin (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010). Muualla Euroopassa on käytetty useita eri käsitteitä viitaten erilaisiin yhteisötalouden muotoihin, joiden eräänlaisena kattokäsitteenä on käytetty termiä *social enterprise*. Eniten tutkimusta eurooppalaisessa kontekstissa on kuitenkin tehty juuri vajaakuntoisten työllistämiseen tähtäävästä yhteiskunnallisesta yrityksestä, jonka englanninkielisenä terminä on käytetty käsitettä *work integration social enterprise (WISE)*. (Borzaga & Defourny 2001.)

Kun suomalaiseen keskusteluun 1990 -luvun laman aikana tuotiin ajatus vajaakuntoisten työllistämiseen tähtäävästä yritystoiminnasta, esikuvana toimi pääasiassa juuri eurooppalainen work integration social enterprise -malli, vaikka hallituksen esityksessä on esitelty myös laajempi yhteiskunnallista tavoitetta toteuttavan yrityksen ajatus (HE 132/2003). Vuonna 2003 säädetyssä Laissa sosiaalisista yrityksistä (L 1351/2003) määriteltiin, että ”Tämän lain mukaiset sosiaaliset yritykset tarjoavat työntekomahdollisuuksia erityisesti vajaakuntoisille ja pitkäaikaisyöttömille. -- Muualla kuin 1 momentissa tarkoitettulla ei ole oikeutta elinkeinotoimintansa yhteydessä käyttää nimeä sosiaalinen yritys.” Kun laki käännettiin englanniksi, tuli lain nimeksi kuitenkin ”Act on Social Enterprises”. Lain voimaantulo vakiinnutti sosiaalisen yrityksen käsitteen suomalaiseen keskusteluun, ja osaltaan lopetti laajemman pohdinnan yhteiskunnallista tehtävää hoitavasti yrityksestä (Huotari ym. 2008, 12-13).

Yhteiskunnallisen yrittäjyyden määritelmään liitettyjä keskeisiä tekijöitä, yhteiskunnallisen ongelman ratkaisua ja yrittäjyyttä, käsittelen tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

2.2 Yhteiskunnallisen ongelman ratkaisu

Koska yhteiskunnallisen ongelman ratkaisu on tärkein yhteiskunnallista yrittäjyyttä määrittävä tekijä, on luonnollista, että suuri osa aiheesta käsittelevästä tutkimuksesta on kiinnittänyt tähän erityistä huomiota. EMES -verkoston tutkimuskohteena on ollut erityisesti vajaakuntoisten tai muuten vaikeasti työllistettävien integraatioon perustuvat yhteiskunnalliset yritykset (WISE – work integration social enterprises) (Nyssens 2006). Tähän tutkimustraditioon kuuluu myös se suomalainen tutkimus, jonka voidaan lukea kuuluvan yhteiskunnallisten yritysten tutkimukseen, sosiaalisten yritysten tutkimus (Pättiniemi 2006a, 2006b).

Vaikka työllistäminen on, erityisesti Euroopassa, ollut yksi keskeinen yhteiskunnallinen ongelma, johon yhteiskunnallinen yrittäjyys on tarttunut, ei se kuitenkaan

ole ainoa yhteiskunnallisen yrittäjyyden mahdollinen toiminnan alue. Yhteiskunnalliset yritykset ovat olleet aktiivisia muun muassa henkilökohtaisten palvelujen, kaupunkien ja syrjäseutujen elävöittämisen, ympäristöpalvelujen ja muiden julkisten hyödykkeiden ja palvelujen tuottamisessa. (Nyssens 2006, 13.) Yhä ajankohtaisemmaksi taloudellisen taantuman ja eurooppalaisille valtioille yhteisenä ongelmana olevan huoltosuhteen heikentymisen myötä on myös noussut yhteiskunnallisten yritysten potentiaali hyvinvointipalveluiden, niin sosiaali- kuin terveystaloudenkin, tuottajina.

Borzagan ja Defournyn (2001) teoksessa, jossa he kartoittavat kokemuksia yhteiskunnallisista yrityksistä viidessätoista Euroopan valtiossa, on monissa tapauksissa yhteistä se, että yhteiskunnalliset yritykset ovat syntyneet aloilla, joilla julkisen- tai yksityisen sektorin toimintaedellytykset ovat heikenneet. Erityisesti teoksessa esiintyvissä maakohtaisissa luvuissa nousee esiin julkisen sektorin menojen pienentämisvaatimukset ja sosiaalipalvelujen paikallisuuden parantaminen (emt., 18-20).

Kun yhteiskunnallinen yritys määritelmällisesti pyrkii ratkaisemaan jotain yhteiskunnallista ongelmaa, tulee jotenkin määritellä tai rajata, mitä yhteiskunnallisella (tai sosiaalisella) tarkoitetaan.² Defournyn ja Nyssensin (2009) mukaan myös tässä suhteessa voidaan löytää aluekohtaisia eroja, johtuen erilaisten yhteiskuntien historiallisesta kehityksestä ja nykyisestä muodosta. Yhdysvalloissa yhteiskunnalliset ongelmat, joihin yhteiskunnallinen yrittäjyys on tarttunut, ovat perinteisesti kuuluneet yksityisen toiminnan piiriin, kuten perheen tai lähiyhteisön. Toiminnan motiivina on ollut vapaaehtoisuus, hyväntekeväisyys ja eräänlainen altruismi. Tämä on yhä säilynyt termin sosiaalinen (engl. social) määritelmänä, jolloin yhteiskunnallinen yrittäjyyskin on määritelty vapaaehtois- ja hyväntekeväisyystoiminnan ympärille muotoutuneeksi yritystoiminnaksi. (Emt., 2-6.)

Manner-Euroopassa yhteiskunnallinen/sosiaalinen on liitetty läheisesti perheeseen ja lähiyhteisöön sekä aiemmin vahvaan kirkolliseen toimintaan, jotka ovat

---

² Osansa käsitteeseen liittyvään ongelmaan tuo kielelliset erot. Tässä tutkimuksessa pyritään kääntämään englanninkielinen social -termi suomeksi 'yhteiskunnallinen' ei sosiaalinen.

myös pääosin huolehtineet tarvittavista hyvinvointipalveluista. Näissä toiminnan motiivina on ollut vapaaehtoisuus ja solidaarisuus sekä monimuotoinen yhteisöllinen toiminta mukaan lukien erilaiset osuuskunnat. Manner-Euroopassa yhteiskunnallinen yrittäjyys onkin kehittynyt kolmannen sektorin piirissä ja kohdistunut muun muassa lähialueiden kehittämiseen ja erilaisiin sosiaalipalveluihin kuten lasten päivähoitoon, vanhusten kotipalveluihin ja ongelmallisten nuorten hoitoon. (Defourny & Nyssens 2009, 5; Borzaga & Defourny 2004, 19).

Iso-Britannia eroaa Defournyn ja Nyssensin (2009, 4-5) mukaan sekä yhdysvaltalaisesta että mannereurooppalaisesta traditiosta. Iso-Britannia on historiallisesti ollut vahvasti liberaali valtio, jossa valtio on pyritty pitämään melko pienenä. Sotien jälkeen yleiset hyvinvointivaltioperiaatteet kuitenkin kasvattivat valtion huolehdittavaksi tulleiden tehtävien määrää. 1970–80 -luvuilla uusliberalismi vaikutti vahvasti Iso-Britanniassa, jonka seurauksena julkisen sektorin koko pyrittiin taas pienentämään, mutta hyvinvointivaltioperiaatteet olivat kuitenkin jättäneet jälkensä siihen, mitkä tehtävät nähtiin kuuluvat julkisen sektorin jos ei tuottamisiin järjestämisvastuuseen. Iso-Britanniassa siis yhdistyvät käsitykset julkisen sektorin vastuusta yhteiskunnallisten tehtävien järjestäjänä ja toisaalta vahva yksityistämisen ideologia ja yksityisten yritysten suuri osuus hyvinvointipalveluiden tuottamisessa.

Pohjoismaissa hyvinvointipalvelut ovat perinteisesti kuuluneet julkisen sektorin piiriin, ja sektorijako julkisen-, yksityisen- ja kolmannen sektorin kesken on ollut melko vahva. Kun 1980-90 -luvuilla myös pohjoismaissa alettiin pienentää julkisia menoja, nousi yhteiskunnallisten tehtävien toteuttajiksi perinteisesti kaupallisen sektorin toimijoita. (Defourny & Nyssens 2009, 4.) Pohjoismaissa yhteiskunnallisen tehtävän määritelmä onkin hyvin laaja käsittäen lukuisia elämänalueita aina liikenneinfrastruktuurista ikääntyneiden palveluihin.

Edellä esitettyjen EMES -tutkijaverkoston yhteiskunnallisen yrittäjyyden määritelmän yhteiskunnallisuuteen liittyvät kriteerit ovat: selkeänä tavoitteena yhteisön hyödyttäminen, kansalaisten tekemä aloite, päätösvalta, joka ei perustu pääoman omistussuhteisiin, osallistaa ihmiset joita toiminta koskettaa sekä rajoitettu

voitonjako. He siis liittävät yhteiskunnallisen käsitteen sekä toiminnan tavoitteen ja toivottuun tulokseen (yhteisön hyödyttäminen) sekä toimintaprosessiin (kansalaisten tekemä aloita, päätösvalta ja ihmisten osallistaminen). Myös Nicholls (2006, 13-14) esittää yhteiskunnallisen yrittäjyyden yhteiskunnallisuuden kolmella ulottuvuudella. Yhteiskunnallinen missio näkyy niin toiminnan kontekstissa (mm. hyvinvointipalvelut ja ympäristölliset kysymykset), sen vaikutuksissa ja tuloksissa (kohentunut hyvinvointi) kuin prosessissakin (läheinen yhteistyö osallisten kanssa, vajaakuntoisten voimaannuttaminen).

2.3 Yrittäjyys ja innovaatio

Yhteiskunnallinen yritys pyrkii ratkaisemaan yhteiskunnallisen ongelman yrittäjyyden keinoin. On siis olennaista ymmärtää, mitä käsitteillä yrittäjyys, yritys ja yrittäjä tarkoitetaan. Arkikielessä yritys nähdään keinona tuottaa omistajilleen voittoa. Schumpeterin (1943, teoksessa Ziegler 2009, 79) mukaan yrittäjää ei kuitenkaan motivoi tuotto vaan halu valloittaa, todistaa oma ylivertaisuutensa, halu onnistua ei tuoton vaan onnistumisen itsensä takia, sekä luomisen ilo tai yksinkertaisesti oman energiansa ja kekseliäisyytensä harjoittaminen.

Muita keskeisiä elementtejä Schumpeterin yrittäjyyden mallissa Zieglerin (2009, 80-81) mukaan on innovaatioiden keskeisyys (josta lisää myöhemmin tässä kappaleessa), vastustuksen voittaminen ja yrittäjätuotto (entrepreneurial profit). Vastustus voi olla joko yrittäjän mielensisäistä tai yhteiskunnallisesta ympäristöstä nousevaa. Vastustusta voi Schumpeterin mukaan olla muun muassa traditiot, rutiinit tai sosiaaliset tavat ja tottumukset. Tuotto puolestaan erottaa onnistuneet innovaatiot epäonnistuneista. Mikäli innovaatiolla ei nähdä olevan kenellekään mitään arvoa, ei siitä voida puhua varsinaisena innovaationa. (Emt.)

Myöskään Peter Druckerin (teoksessa Dees 1998, 2) mukaan yrittäjyyteen ei välttämättä tarvita yrityksen perustamista. Yrittäjyys viittaa innovaatioon ja uuden luomiseen, jolloin kaikki yritykset eivät ole yrittäjyyttä edustavia eikä yrittäjyys aina välttämättä ilmene yrityksessä vaan myös muissa organisaatioissa.

Kuten mikä tahansa muu yritys tai ei-kaupallinen organisaatio yhteiskunnalliset yritykset tarvitsevat resursseja toimintaansa varten ja saavuttaakseen tavoitteen-
sa. Erilaisten resurssikombinaatioiden hahmottaminen onkin yksi alaa käsittelevän tutkimuksen keskeisiä teemoja. Yhteiskunnallisilla yrityksillä sanotaan olevan, ei vain monia päämääriä ja omistajia, vaan myös monia resursseja (Gardin, teoksessa Nyssens ed. 2006, 111). Toisissa tutkimuksissa viitataan resurssien monipuolisuudella yhteiskunnallisten yritysten erityisyyteen inhimillisten resurssien, kuten motivoituneen työvoiman ja sosiaalisen vastavuoroisuuden perustuvien toimitusketjujen, suhteen (etsi lähde!). Inhimilliset resurssit eivät kuitenkaan riitä, kun otetaan huomioon yhteiskunnallista yrittäjyyttä määrittelevä tekijä: jatkuva hyödykkeiden tai palveluiden tuottaminen (Borzaga & Defourny 2001, 16-17) ja pyrkimys taloudellisesti kestäväan toimintaan (Haugh 2005, 6).

Useissa tutkimuksissa onkin todettu, että yksi yhteiskunnallisten yritysten tärkeimmistä ominaisuuksista on niiden toimintojen rahoittaminen erityyppisillä markkinoilta (hyödykkeiden ja palveluiden myymisestä), markkinoiden ulkopuolelta (julkiset avustukset ja yksityiset lahjoitukset) sekä ei rahallisista lähteistä (vapaaehtoistyö) saatavilla resursseilla (OECD 1999, 50; Nyssens 2006, 111). Suomalaiset sosiaaliset yritykset ovat hyvä esimerkki tämän kaltaisesta resurssikombinaatiosta. Ne myyvät tuotteitaan ja palveluitaan markkinahintaan asiakkaille ja työntekijöille maksetaan markkinahintaista palkkaa, mutta yritykset saavat usein julkiselta sektorilta palkkatukea työllistämistavoitteen toteuttamiseksi. (Huotari ym. 2008, 13. 20.) Suomalaisessa lainsäädännössä määritelty sosiaalinen yritys eroaa kuitenkin kansainvälisessä keskustelussa, ja tässä tutkielmassa, käsiteltävästä yhteiskunnallisesta yrityksestä pääasiassa siinä, että se on voittoa tuottava organisaatio, siis yritys, jolla on lisäksi myös sosiaalinen perustarkoitus. Yhteiskunnallinen tai sosiaalinen päämäärä on siis liiketaloudelliseen nähden toissijainen, eikä voitonjakoa ole rajoitettu. (Emt., 12-13.)

Yhteiskunnallista yrittäjyyttä käsittelevässä tutkimuksessa on havaittavissa yksi selkeä yrittäjyys –käsitteeseen liittyvä teema, joka jakaa tutkijoita aina käsitteen määrittelystä käytännön yritystoimintaan. Kuuluuko yrittäjyyteen määritelmällisesti taloudellisen voiton tavoittelu, ja kuuluuko yhteiskunnallisen yrityksen siis

tavoitella toiminnallaan yhteiskunnallisen ongelmanratkaisun lisäksi myös taloudellista voittoa? EMES –tutkijaverkosto, joka käsittelee yhteiskunnallista yrittäjyyttä pitkälti kolmannen, voittoa tavoittelemattoman, sektorin toimintana, on liittänyt jo yhteiskunnallisen yrittäjyyden määritelmään rajoitetun voitonjaon periaatteen (Borzaga & Defourny 2001, 18). Toiminnassa pyritään siis välttämään voiton maksimointia. Niin EMES –tutkijaverkostossa kuin laajemmassa mannereurooppalaisessa keskustelussa korostetaan usein yhteiskunnallisen yrityksen rahoituksen perustuvan sekä julkisen sektorin tukiin, lahjoituksiin kuin markkinoilta saataviin tuloihin.

Iso-Britanniassa puolestaan yhteiskunnalliset yritykset ovat kasvuhakuisia ja tavoittelevat voittoa kuten mikä tahansa muukin yritys, mutta ne kanavoivat pääosan saavuttamastaan voitosta yrityksen toimintaan eivät omistajilleen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 14-16). Nichollsin (2006, 12) mukaan yhteiskunnallisten yritysten tulisi olla myös täysin oman rahoituksensa varassa, ei riippuvaisia ulkopuolisesta tuesta (julkisen sektorin avustuksista tai lahjoituksista).

Yhdysvaltalaisessa keskustelussa rajoitetun voitonjaon problematiikka ei ole noussut yhtä vahvana esiin, koska yhteiskunnalliset yritykset käsitetään usein voittoa tavoittelemattomiksi (non-profit) organisaatioiksi, jotka perustavat yrityksen tuottaakseen tuloja toiminnalleen. Kyse on siis melko selvästä kahtiajaosta perinteiseen hyödykkeitä tai palveluita myyvään yritykseen ja sen omistajana toimivaan voittoa tavoittelemattomaan organisaatioon. (OECD 1999, 40.) Akateemisessa keskustelussa yhteiskunnallisen yrittäjyyden käsitettä on kuitenkin pohdittu laajemmin myös Yhdysvalloissa, jolloin voiton tavoitteluun ja sen jakoon liittyvät pohdinnat ovat myös nousseet esille (mm. Dees 1998).

Taloudellisen tuoton tai muun lisäarvon tavoittelun lisäksi innovaatio kuuluu keskeisenä asiana yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen. Jo käsitteen määrittelyssä on painotettu yrittäjyyttä paitsi markkinaorientoitumisena myös innovatiivisena ja uusia mahdollisuuksia etsivänä ja hyödyntävänä ominaisuutena (Nicholls 2006, 21). Yrittäjyyttä koskevassa klassisessa tutkimuksessa Schumpeterin mukaan yrittäjät (entrepreneurs) eivät välttämättä omista yritystä, mutta ovat vastuussa muutok-

sen luomisesta vähintään jollakin seuraavista tavoista: uuden tai uuden tyyppisen tuotteen esittely, uuden tuotantotavan esittely, uuden markkinan avaaminen, uuden raaka-aineen lähteen hankkiminen tai toimintasektorin uudelleenjärjesteleminen (Schumpeter 1934 teoksessa Borzaga & Defourny 2001, 11-14). Yrittäjyyden käsite siis sisältää jo ajatuksen innovaatiosta, uuden luomisesta. Yhteiskunnallisen yrittäjyyden vahvuus, niin retorisella tasolla kuin käytännön tutkimustiedon mukaan, onkin juuri tavassa löytää uusia ratkaisuja yhteiskunnallisiin ongelmiin käyttäen hyväksi talouden mekanismeja.

Dees (1998, 1) kuitenkin painottaa, ettei yhteiskunnallinen yrittäjyys ole uusi ilmiö, mutta sen tutkimuksessa ja käytännössä käyttämä kieli ja käsitteet ovat. Käsitteiden innovatiivisuus ja tärkeys on siinä, että ne sekoittavat perinteisiä sektori-rajvoja (emt.) ja vaikka ilmiön ensimmäisestä keksimisestä onkin kulunut aikaa, on kyseessä kuitenkin innovaatio, jos se vaikuttaa yksilölle uudelta (Huotari ym. 2008, 23). Kyseessä on siis aina myös konteksti, jossa innovaatio syntyy, sekä sen vastaanottava yleisö. Innovatiivisuus ja uuden keksiminen ovat siis olennaisia yhteiskunnallisen yrittäjyyden syntyemisessä ja kehittämisessä, jota käsittelen tarkemmin seuraavassa luvussa.

Kun yhteiskunnallisen yrittäjyyden ympärillä puhutaan innovaatioista ja innovatiivisuudesta, liikutaan usein (ei tosin aina) sosiaalisten innovaatioiden kentällä. Sosiaalisen innovaation käsite on esiintynyt joissain tutkimuksissa halki 1900-luvun, mutta lähes 1990-luvulle asti se on jäänyt teknologisia innovaatioita käsittelevät tutkimuksen varjoon. 2000-luvulla sosiaaliset innovaatiot ovat kuitenkin nousseet huomion kohteeksi ja niiden merkitystä yhteiskuntien muutokselle on yhä enemmän korostettu. (Saari, toim., 2008, 18-19.) Suomalaisessa keskustelussa sosiaalisten innovaatioiden käsitteeseen alkoivat kiinnittää huomiota 2000-luvulla pääasiassa Valtion tiede- ja teknologianeuvosto (VTTN) ja Suomen itsenäisyyden juhlarahasto (Sitra), jotka nostivat sosiaaliset innovaatiot teknologisten innovaatioiden rinnalle tärkeänä suomalaisen yhteiskunnan kilpailukykyyn vaikuttavana tekijänä (emt, 26-28, Hämäläinen & Heiskala 2004, 10).

Sosiaalisen innovaation käsite voidaan määritellä joko laajasti tai suppeasti. Laajan määritelmän mukaan ”sosiaalisilla innovaatioilla tarkoitetaan yhteiskunnan uudistuskäskyä lisääviä mentaalisten mallien ja instituutioiden muutoksia” (Saari toim. 2008, 19). Suppean määritelmän mukaan sosiaaliset innovaatiot viittaavat ”sosiaali- ja terveystalouden institutionaalisen rakenteen uudistamista”, jotka kohdistuvat organisaatioihin, niiden sisäisiin prosesseihin ja toimintatapoihin sekä instituutioiden rakenteisiin (Emt.). Saaren (2008, 20) mukaan sosiaalisen innovaation käsite on ottanut huomioon ideoiden merkityksen intressien ja instituutioiden rinnalla ja on näin laajentanut hyvinvointivaltion institutionaalista muutosta käsittelevää tutkimusta. Hämäläinen ja Heiskala (2004, 10-15) puolestaan käsittävät sosiaalisten innovaatioiden liittyvän yhteiskunnan rakenteellisiin uudistuksiin, jotka parantavat yhteiskunnan suorituskäskyä. Yhteiskunnallista yrittäjyyttä on aiemmassa tutkimuksessa hahmotettu niin laajana (yrittäjyyden ja yhteiskunnallinen yhteensovittaminen) kuin suppeana (esim. hyvinvointipalvelujen hoitaminen) sosiaalisena innovaationa.

Seuraavassa kappaleessa hahmotan tarkemmin juuri tämän tutkielman kannalta olennaista yhteiskunnallisen yrittäjyyden syntymiseen ja vakiintumiseen liittyvää aiempaa tutkimusta, sekä esittelen viimeisimpiä kotimaisia tutkimuksia aiheesta.

2.4 Yhteiskunnallisen yrittäjyyden syntyminen ja vakiintuminen

Yhteiskunnallista yrittäjyyttä koskeva tutkimus on usein käytännön toimintaa kuvailevaa tai sen eri osa-alueita teoreettisella tasolla pohtivaa (Peattie & Morley 2008, 2-4). Selvästi vähemmän huomiota on annettu niille tekijöille tai prosesseille, jotka johtavat innovaation ja yhteiskunnallisen yrittäjyyden syntymiseen ja edelleen vaikuttavat niiden kehittymiseen ja säilymiseen.

Yhteiskunnallisen yrittäjyyden syntyä on selitetty useissa yhteyksissä perinteisen hyvinvointivaltion ja toisaalta markkinoiden epäonnistumisen seurauksena (OECD 1999, 12). Vaikeasti työllistyvien tai vajaakuntoisten työllistämiseen tähtäävät yhteiskunnalliset yritykset syntyivät, koska näillä ryhmillä ei ollut mahdollisuutta työllistyä vapailla markkinoilla. Esimerkiksi Itävallassa puolestaan yhteiskunnalli-

sia yrityksiä on syntynyt lasten päivähoidon alalle, kun perinteisen julkisen tai kolmannen sektorin toimijat eivät ole pystyneet vastaamaan kansalaisten vaatimustasoon (Borzaga & Defourny 2001, 38-39). Markkinoiden tai hyvinvointivaltion epäonnistumista yhteiskunnallisen yrittäjyyden syntymisen selittäjänä on kuitenkin kritisoitu historiallisen näkemyksen puutteesta. Näiden kriitikoiden mukaan sosiaalitalous (social economy) tai kolmas sektori, siten kun se ymmärretään Manner-Euroopassa, on alun perinkin toiminut valtion ja markkinoiden välisenä tasapainottavana voimana ennen modernin hyvinvointivaltion kehittymistä. (OECD 1999, 12.)

Huomattavasti yleisempi selitys yhteiskunnallisen yrittäjyyden nousulle viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana löytyy julkisen sektorin tietoisista uudistuksista ja erityisesti vaatimuksista markkinamekanismien käytöstä hyvinvointipalvelujen toteuttamisessa. Erityisesti yksityistämisen ja ulkoistamisen on nähty vaikuttavan yhteiskunnallisten yritysten kehittymiseen. (Pestoff 1998, 12, Haugh 2005, 4-5.) Erilaisten terveys- ja erityisesti sosiaalipalveluiden avaaminen kilpailulle on mahdollistanut niin perinteisten yritysten kuin yhteiskunnallisten yritystenkin leviämisen näille aloille (Haugh 2005, 5, 7).

Kasvanutta kiinnostusta yhteiskunnallisia yrityksiä kohtaan on selitetty myös kolmannen sektorin mahdollisuuksilla hyödyntää taloudellisesti sille ominaisia voimavaroja, kuten jaettuja arvoja, yhteisöllisyyttä, luottamusta ja uudenlaisten mahdollisuuksien tunnistamista, ja siten tulla tärkeäksi taloudelliseksi toimijaksi. Erityisesti on korostettu kolmannen sektorin roolia organisaation ja asiakkaiden välistä suhdetta luovana ja siitä hyötyvänä, minkä luoma voimavara on yleensä vahvempi kolmannella sektorilla kuin perinteisillä yksityisellä ja julkisella sektorilla. (Haugh 2005, 4-5.) Näissä selityksissä korostuu näkemys kolmannesta sektorista ja yrityssektorista kilpailijoina samoilla markkinoilla, sen sijaan, että kolmannen sektorin nähtäisiin ottavan hoitaakseen vain tehtäviä, joista yksityinen sektori on luopunut tai joihin sillä ei koskaan ole ollut kiinnostusta. (Ibid.)

Yhteiskunnallisten yritysten vakiintumista niin yleiseen tietoisuuteen kuin kansallisiin lainsäädäntöihin on tutkittu jonkin verran. Kattavin kuvaus yhteiskunnallis-

ten yritysten eri muodoista ja niiden syntymiseen vaikuttavista tekijöistä lienee EMES –tutkijaverkoston julkaisema kokoelmateos (Borzaga & Defourny 2001), jossa kuvaillaan viidentoista EU-maan kokemuksia kyseisestä aiheesta. Ehkä kunnianhimoisin yhteiskunnallisten yritysten syntymisen ja vakiintumisen *teoriaa* luomaan pyrkivä tutkimus on Urbanon ym. (2010) tutkimus yhteiskunnallisen yrittäjyyden synnystä ja toteutumisesta Katalonian alueella Espanjassa. He haastattelivat seitsemää alueella toimivaa yhteiskunnallista yritystä ja analysoivat saamaansa aineistoa institutionaalisen kehikon avulla. He saivat tulokseksi kaksi yhteiskunnallisen yrittäjyyden syntyyn ja kaksi yhteiskunnallisen yrittäjyyden toteuttamiseen vaikuttavaa tekijää. Uusien sosiaalisten arvojen, koskien niin ympäristöllisiä kuin heikossa asemassa olevien ihmisten ongelmia, ja yrittäjämäisten ja vastuullisten sosiaalisten asenteiden nousu vaikuttavat positiivisesti yhteiskunnallisen yrittäjyyden syntyyn. Yhteiskunnallisen yrittäjyyden toteuttamiseen vaikuttavat positiivisesti vahvat sosiaaliset verkostot ja tukimekanismit. (Urbano ym. 2010, 62-65.) Tämän tutkimuksen teoreettisiin näkökohtiin palaan tarkemmin luvussa 3.

Suomalaista tutkimusta on sosiaalisten yritysten vakiintumisen osalta runsaastikin, mutta laajemmin ymmärretyistä yhteiskunnallisista yrityksistä vain joitain tutkimuksia. Näistä tämän tutkimuksen kannalta keskeisimpinä voidaan mainita Pekka Pättiniemen sekä hänen EMES –verkostolle laatimansa artikkelit (Pättiniemi 2006b, 2006c, 2006d) että väitöskirjansa koskien sosiaalisia yrityksiä työmarkkinavälineenä (Pättiniemi 2006a)³ ja Huotarin ym.:den (2008) julkaisu *Sosiaalisen ja taloudellisen välimaastossa. Tutkimusnäkökulmia suomalaiseen sosiaaliseen yritykseen*.

Huotari ym. (2008) käsittelevät teoksessaan pääasiassa suomalaisia sosiaalisia yrityksiä, mutta teorian tasolla myös laajemmin yhteiskunnallisia yrityksiä. Huotari (emt, 16-33) tarkastelee osuudessaan sosiaalisia yrityksiä institutionalisoituna sosiaalisena innovaationa. Hänen mukaansa ratkaisua kaipaava sosiaalinen ongelma voidaan joko sisällyttää olemassa oleviin instituutioihin tai, jos vanhasta järjes-

---

³ Vaikka Pättiniemi käsittelee pääasiassa suomalaisen lainsäädännön käsittämää sosiaalista yritystä, hänen viitekehyksensä on laajemmassa eurooppalaisessa keskustelussa yhteiskunnallisista yrityksistä.

telmästä on irrotettavissa erillinen alaryhmä, synnyttää uusi sosiaalipoliittinen instituutio. Esimerkkeinä tällaisista uusista sosiaalisista instituutioista hän mainitsee 1990 -luvulla kehittyneen velkasaneerausjärjestelmän sekä tarveharkintaisen työttömyyskorvauksen. (Emt, 22-23.)

Huotarin mukaan (emt, 25) sosiaalipalvelujen institutionalisoitumisella tarkoitetaan sitä, kuinka sosiaalipalveluja valvotaan ja säännellään. Hän mukailee analyysissään Bahlea (2003, teoksessa Huotari ym. 2008, 25), jonka mukaan institutionalisoituminen vaatii ainakin seuraavien kohtien ratkaisemista: ongelman määrittäminen, toimijoiden integroiminen ja roolien selventäminen, riittävät varat, valvontamekanismin luominen ja legitimiteetin luominen. Huotarin analyysissä on havaittavissa institutionalisoitumisen liittäminen vahvasti virallisiin organisaatioihin ja lainsäädäntöön, joka juontunee hänen varsinaisesta tutkimuskohteestaan, joka oli sosiaalisen yrityksen vieminen lainsäädäntöön ja siihen vaikuttaneet prosessit.

Yhteiskunnallista yrittäjyyttä, sen syntymistä ja vakiintumista on siis tutkittu kansainvälisessä kontekstissa jonkin verran. Suomea koskeva aiempi tutkimus koskee kuitenkin lähinnä sosiaalisia yrityksiä. Ainoa tutkimus, jossa mainitaan 'yhteiskunnallinen' yritys, lienee Suomen Lontoon instituutin toteuttama kartoitettava tutkimus suomalaisten pk-yritysten yhteiskunnallisesta orientoitumisesta. Antti Karjalainen ja Elina Syrjänen (2009) kysyivät Suomen Yrittäjien PK-Yritysbarometrin yhteydessä, missä määrin yrityksen toiminnan tavoitteet liittyvät yhteiskunnallisen tai ympäristöongelman ratkaisemiseen, ja investoivatko kyseiset yritykset pääosan voitostaan takaisin yhteiskunnalliseen tai ympäristölliseen tarkoitukseen. Vastanneista yrityksistä noin 15 % vastasi molempiin kysymyksiin myönteisesti. Kuten tutkimuksessakin huomautetaan, tämä tulos ei tarkoita, että nämä 15 % vastaajista ovat välttämättä yhteiskunnallisia yrityksiä, vaan että he ovat itse arvioineet kuinka hyvin heidän yrityksensä vastaa esitettyjä väitteitä. (Emt, 2-3.) Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten nämä yritykset eroavat muista pk-yrityksistä, jolloin tutkimuksen tuloksetkin ovat enemmän yritysten ominaisuuksia tai taipumuksia kuvailevia kuin niiden toimintaa tai siihen vaikuttavia tekijöitä selittäviä.

Tämä pro gradu –tutkielman työskentelyn aikana, ja edellä kirjoitetun jälkeen, on ilmestynyt uusia yhteiskunnallista ilmiötä suomalaisesta näkökulmasta kartoittavia selvityksiä. Työ ja elinkeinoministeriö tilasi selvityksen yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä julkisissa palveluissa Iso-Britanniassa ja ajatuksista Iso-Britannian mallin soveltamisesta Suomeen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010). Selvityksen laati Jonathan Bland, joka on toiminut Iso-Britanniassa keskeisen yhteiskunnallista yrittäjyyttä tukevan ja edistävän organisaation Social Enterprise Coalitionin johtajana sen perustamisesta vuoden 2009 loppuun.

Aiemmin keväällä ilmestyi niin ikään Työ- ja elinkeinoministeriön valtakunnallisen Väilyömarkkinat –hankkeen osana olevan Yhteinen yritys –projektin osana laadittu selvitys sosiaalisten- ja yhteiskunnallisten yritysten ilmenemismuodoista Euroopassa ja näiden pohjalta luodut kehitysehdotukset Suomen lainsäädännön kehittämiseksi (Pöyhönen ym. 2010). Tämä raportti saa jatkoa syksyllä 2010, jolloin julkaistava raportti käsittelee yhteiskunnallisen yrityksen toimintamahdollisuuksia ja malleja Suomessa. Myös Suomen Lontoon instituutti on julkaissut uuden raportin yhteiskunnallista yritystoimintaa muistuttavista yrityksistä Suomessa. Raportti on luonteeltaan kuvaileva, ja sillä pyritään antamaan syvällisempi kuva valittujen yritysten toiminnasta ja suhteesta yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen ilmiönä. (Karjalainen & Berg 2010.)

* * *

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuoda lisää tietoa siitä, miten yhteiskunnallinen yrittäjyys ymmärretään Suomessa niin päättäjien, asiantuntijoiden, eturyhmien kuin itsensä yhteiskunnallisiksi yrittäjiksi luonnehtivien tahoilla. Tämän lisäksi tutkimuksella pyritään kartoittamaan niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat yhteiskunnallisen yrittäjyyden vakiintumiseen, eli institutionalisaatioon.

Tässä luvussa esitelty aiempi tutkimus luo taustan erityisesti ensimmäiselle tutkimuskysymykselleni: Miten keskeisten suomalaisten sidosryhmien edustajat/avainhenkilöt käsittävät yhteiskunnallisen yrittäjyyden ilmiönä (erityisesti Suomen kontekstissa)? Toinen tutkimuskysymys on luonteeltaan teoreettisempi: Minkä tekijöiden nähdään vaikuttavan yhteiskunnallisen yrittäjyyden institutionalisaatioon Suomessa? Tämän kysymyksen lähtökohdat esitellään seuraavassa luvussa, jossa kuvaillaan institutionalismin kehystä ja sen kautta hahmoteltua teoriaa institutionalisaatiosta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Tutkimuskysymyksiin palaan vielä tarkemmin teoreettisen viitekehyksen esittelyn jälkeen, tutkimusasetelman kuvaavassa luvussa 4.

3 Teoreettinen viitekehys

Tämän tutkimuksen teoreettisen ja käsitteellisen inspiraation lähteenä on Lawrencen ja Phillipsin (2004) kehittämä malli institutionalisaatiosta. Lawrence ja Phillips täydentävät uuden institutionalismin mallia institutionalisaatiosta Anthony Giddensin (1984) strukturaatioteorialla ymmärtääkseen paremmin uuden institutionaalisen alan syntymiseen vaikuttavia prosesseja. Tutkielman kantavana problematiikkana on siis rakenteiden (structure) ja toimijoiden (agent) välinen dynamiikka. Lawrencen ja Phillipsin hahmottelemassa teoriassa käsitellään näitä samoja teemoja. Heidän mukaansa uuden alan institutionalisaatioon vaikuttavat olennaisesti makrokulttuuriset diskurssit (rakenteet) ja institutionaalinen yrittäjäyys (toimijat). (Lawrence & Phillips 2004, 691.) Esittelen seuraavaksi lyhyesti uuden institutionalismin ja strukturaatioteorian keskeiset piirteet. Tämän jälkeen hahmottelen teoriaa institutionaalisesta yrittäjäyydestä ja institutionalisaatiosta ja esittelen Lawrencen ja Phillipsin mallin siihen vaikuttavista seikoista.

3.1 (*Uusi*) *institutionalismi*

Institutionalismi oli 1950 –luvulle asti vallitseva politiikan tutkimuksen viitekehys. Julkisen hallinnon rakenteiden, perustuslain ja vastaavien systeemien (instituutioiden) kuvaaminen oli politiikan tutkimusta. Niin sanotun behavioraalisen vallankumouksen aikana politiikan muodollisuuden tutkiminen sai väistyä ”todellisen elämän” tutkimisen myötä (behavioralismi, rationaalisen valinnan teoria). Vasta 1980 –luvulla nousi uudestaan esiin kiinnostus kollektiivista toimintaa kohtaan, ja erilaisten yhteistoimintojen muodostamia ’instituutioita’ alettiin taas arvostaa yksilön toiminnan ohella tärkeänä tutkimuskohteena. Tätä instituutioiden ”uutta tulemistä” alettiin kutsua uudeksi institutionalismiksi (new institutionalism, neoinstitutionalism), ja se pyrki laventamaan käsitteen ’instituutio’ alaa. Instituutioilla ei enää tarkoitettu vain poliittisia organisaatioita, vaan laajemmin vakaita toistuvia käyttäytymisen malleja. Kiinnostuksen kohteena olivat virallisten rakenteiden lisäksi myös poliittisen elämän epäviralliset tavat ja tottumukset. Olennaisena ero-

na oli, että uuden institutionalismin edustajat eivät olleet kiinnostuneita vain instituutioiden vaikutuksesta yksilöön vaan instituutioiden ja yksilöiden välisestä vuorovaikutuksesta. (Marsh & Stoker 2002, 90-91.)

Instituutioiden tai institutionalisaation tutkimiselle on olennaista instituution määrittäminen. Perinteinen institutionalismi käsitti instituutiot lähinnä virallisina ja konkreettisina organisaatioina. Uusi institutionalismi käsittää instituution laajemmin. Petersin (2005) mukaan instituutiota luonnehtii ainakin seuraavat ominaisuudet. Tärkein ominaisuus on se, että instituutio on jonkinlainen yhteiskunnan rakenteellinen ominaisuus. Tämä rakenne voi olla virallinen tai epävirallinen, kuten jokin valtion virasto tai jonkinlainen organisaatioiden vuorovaikutusverkosto. Instituutio muuntaa siten yksilöt ryhmiksi, jotka toimivat ennustettavissa vuorovaikutussuhteissa. Muita ominaisuuksia ovat jonkinasteinen pysyvyys, instituution vaikutus yksilön käyttäytymiseen sekä instituution jäsenten jakamat arvot. (Peters 2005, 18-19.)

Myös institutionaalisen taloustieteen keskeinen ajattelija Douglass C. North (1990) teki erottelun muodollisiin ja epämuodollisiin instituutioihin. Muodollisia instituutioita voivat olla muun muassa poliittiset säännöt tai taloudelliset rajoitukset, ja epämuodollisia muun muassa käyttäytymissäännöt, asenteet ja arvot sekä käytännöt. Northin mukaan muodolliset instituutiot ovat alisteisia epämuodollisille instituutioille. Muodolliset instituutiot ovat tarkoituksenmukaisia keinoja järjestää yhteiskunnan toiminta siten, että se on yhteneväinen kulttuuristen suuntaviivojen, normien ja asenteiden, siis epämuodollisten instituutioiden kanssa. Hallitseva taho voi pyrkiä vaikuttamaan hyvinkin suoraan muodollisten instituutioiden kehitykseen, mutta epämuodolliset instituutiot ovat yleensä vaikeammin ja hitaammin muutettavissa. (North 1990, 36-53 ja Urbano ym. 2010, 58.)

Uusi institutionalismi erosi siis vanhasta keskittymällä organisaatioiden sijasta sääntöihin, muodollisen ja staattisen sijasta epämuodolliseen ja dynaamiseen käsitykseen instituutiosta, sisäistetyistä arvoista arvokriittisyyteen, kokonaiskuvaa painottavasta hajautetumpaan käsitykseen instituutioista sekä keskittymällä itseenäisyyden sijasta juurtuneisuuteen (embeddedness) (Lowndes, teoksessa Marsh &

Stoker 2002, 97-101). Uusi institutionalismi ei kuitenkaan ole yksi yhtenäinen teoria. Hall ja Taylor (1996) nostavat esiin historiallisen-, sosiologisen- ja rationaalisen valinnan institutionalismin kolmeksi erilliseksi politiikan tutkimuksen uuden institutionalismin analyttiseksi lähestymistavaksi. Peters (2005) erittelee jopa seitsemän uuden institutionalismin suuntausta. Kaikki suuntauksat kehittyivät vastauksena behavioraaliselle näkemykselle maailmasta ja korostivat uudelleen instituutioiden merkitystä poliittisten ja sosiaalisten ilmiöiden muotoutumisessa. Ne kuitenkin eroavat toisistaan muun muassa käsityksissään instituution määritelmästä, instituution ja toiminnan välisestä suhteesta sekä instituution synnystä ja muutoksesta. (Hall & Taylor 1996, 5.)

Historiallinen institutionalismi kehittyi vastauksena politiikan ryhmäteorioille ja strukturaali-funktionalismille. Ryhmäteorioiden kaltaisesti sen edustajat olivat kiinnostuneita vallan ja resurssien epätasaisesta jakautumisesta yhteiskunnassa. He selittivät tämän epätasa-arvon johtuvan tavasta, jolla yhteiskunnan ja talouden institutionaalinen organisoituminen muodostaa epätasa-arvoa aiheuttavia rakenteita. Historiallinen institutionalismi määrittelee instituutioiden perinteisen politiikan tutkimuksen tapaan muodollisiin organisaatioihin liittyviksi tavoiksi, rutineiksi, normeiksi ja tottumuksiksi. Historiallisen institutionalismin edustajat eivät ole olleet kovinkaan kiinnostuneita selittämään instituution ja yksilön väliseen suhteeseen vaikuttavia seikkoja. Suuntauksen mukaan päättäessään kuuluvansa johonkin instituutioon yksilö sitoutuu noudattamaan instituution normeja ja käytäntöjä, mutta kuitenkin yksilöllä tulee säilyä mahdollisuus toimia myös instituution vaatimuksista poikkeavalla tavalla. Historiallinen institutionalismi keskittyy myös enemmän selittämään, miksi instituutio säilyy, kun se on kerran syntynyt, kuin varsinaista prosessia, joka johtaa sen syntymiseen. (Hall & Taylor 1996, 5-10.)

Rationaalisen valinnan institutionalismi korostaa instituution toimintojen ja siitä saatavan hyödyn merkitystä uuden instituution syntymiseen ja säilymiseen sekä erityisesti instituution syntymisen vapaaehtoista ja tarkoituksellista luonnetta. Uusi instituutio voi syntyä vaihdosta ja tarpeesta saavuttaa tasapaino markkinoilla sopimusten avulla, erityisesti sopimusten, jotka auttavat ratkaisemaan resurssien epätasaisesta jaosta johtuvia ongelmia. Rationaalisen valinnan teorian mukaan

yksilön tulee kokea saavansa jotain hyötyä instituution luomisesta ja suostua panostamaan siihen (aikaa ja muita resursseja). (Peters 2005, 58-61.) Rationaalisen valinnan teoria eroaa muista uuden institutionalismin suuntauksista erityisesti korostaessaan vahvasti yksilön merkitystä ja uuden instituution syntymisessä tämän tarkoituksellista ja tietoista muodostamista (Hall & Taylor 1996, 18), toisin kuin esimerkiksi historiallinen ja sosiologinen institutionalismi, jotka korostivat yhteiskunnan, ympäristön tai historian määräävää ja rajoittavaa vaikutusta.

Sosiologinen institutionalismi kehittyi vastauksena organisaatioteorian piirissä vallinneelle käsitykselle, jonka mukaan byrokraattinen organisaatiomuoto syntyi, koska se on itsessään rationaalinen ja kaikkein tehokkain muoto tehtävien suorittamiseen. Sosiologisen institutionalismin kannattajat puolestaan väittävät, että modernien instituutioiden omaksumat muodot ja toimintamallit eivät ole syntyneet, koska ne ovat itsessään tehokkaita, vaan että ne kuvastavat tiettyjä kulttuurisesti sidonnaisia toimintoja. Uusien instituutioiden syntymisen taustalla on pyrkimys organisaation tai sen jäsenten sosiaalisen legitimaation saavuttaminen. Sosiologisen institutionalismin määritelmä instituutiosta on myös laajempi kuin edellä esiteltyjen rationaalisen valinnan tai historiallisen institutionalismin. Sosiologisen institutionalismin mukaan instituutiot käsittävät muodollisten organisaatioiden lisäksi myös symbolit, kognitiiviset käsitykset ja moraaliset perustat, jotka luovat merkityksen inhimilliselle toiminnalle. Instituutiot siis vaikuttavat yksilön toimintaan paitsi määrittäen mikä on sosiaalisesti hyväksyttävää myös sen, mitä rationaalinen yksilö valintoja tehdessään kokee mahdollisena. Myös sosiologinen institutionalismi siis näkee yksilöt rationaalisina valintojen tekijöinä, mutta väittävät instituutioiden määrittävän ne vaihtoehdot, jotka ovat yksilön punnittavina, ja joista hän voi sitten tehdä rationaalisen valintansa. (Hall & Taylor 1996, 13-15.)

Tässä tutkimuksessa instituutio käsitetään laajasti, sitoutumatta minkään koulukunnan näkökulmaan. Instituutio voi viitata niin muodollisiin tai epämuodollisiin organisaatioihin kuin kognitiivisiin ja moraalisiin käsityksiin, jotka muodostavat sosiaalisesti hyväksyttävän toiminnan rajat.

Scottin (1995) erottelu instituution kolmesta ulottuvuudesta tiivistää kokonaisvaltaisen näkemyksen instituutiosta, joka on lähtökohtana myös tässä tutkimuksessa:

Taulukko 1. Instituution kolme pilaria (Scott 1995, 35, suom. kirjoittaja)

	Regulatiivinen	Normatiivinen	Kognitiivinen
Tottelevaisuuden perusta	tarkoituksenmukaisuus	sosiaalinen velvollisuus	itsestäänselvyys
Mekanismit	pakottava	normatiivinen	matkiminen
Logiikka	instrumentaalisuus	sopivuus	perinteisyys
Indikaattorit	säännöt, lait, sanktiot	sertifiointi, valtuutus	vallitsevuus, matkiminen
Legitimaation perusta	laillisesti rangaistava	moraalisesti hallittu	kulttuurisesti tuettu, käsitteellisesti oikea

Scottin (1995) mukaan instituutiot rajoittavat ihmisten toimintaa yllä esitetyn kolmen pilarin mukaisten prosessien kautta. Regulatiivinen prosessi ohjaa ihmisen toimintaa pakkokeinojen ja virallisten rangaistusten kautta. Instituutioiden normatiivinen ulottuvuus ohjaa sitä, mitä ihmiset kokevat hyväksyttävänä ja eettisenä. Kognitiivisella ulottuvuudella viitataan siihen, miten instituutiot rajoittavat ihmisten toimintaa määrittämällä sen mitä yksilö ylipäänsä näkee mahdollisena ja miten hän tulkitsee ympäröivää maailmaa.

Institutionalismi, uusi tai vanha, ei ole kuitenkaan pystynyt kattavasti selittämään, miksi tai miten instituutio syntyy. Tämä voi johtua siitä, että institutionalismin kyky ymmärtää tai selittää prosesseja ei ole kovin vahva. Täydentämällä institutionalismin käsitteitä Anthony Giddensin luomalla strukturaatioteorialla, joka on luonteeltaan hyvinkin dynaaminen ja prosesseihin keskittynyt, voidaan pyrkiä luomaan selvempi kuva siitä mikä vaikuttaa uuden instituution syntymiseen, eli institutionalisaatioon. (Barley & Tolbert 1997, 5.)

3.2 Strukturaatioteoria

Strukturaatioteoria (structural theory) on englantilaisen sosiologin Anthony Giddensin luoma teoria, tai näkökulma, ihmisen toiminnasta, jonka mukaan rakenne on sekä inhimillisen toiminnan tuotos että rajoite. Giddens pyrkii yhdistämään staattisen ennalta määrätyn käsityksen ja toisaalta vapaaehtoisen dynaamisen käsityksen rakenteesta, ja keskittyy näiden kahden sosiaalista järjestystä kuvaavan todellisuuden risteyskohtaan. (Mair & Martí 2004, 9.)

Sosiaalisten systeemien rakenteistumisen analyysi tarkoittaa niiden prosessien tutkimista, joissa näitä systeemejä tuotetaan ja uudistetaan kanssakäymisen kautta. Kyseessä olevat systeemit perustuvat paikallisten toimijoiden tietoiseen toimintaan, joka juontuu toiminnan monimuotoisten kontekstien säännöistä ja resursseista. (Giddens 1984, 25.) Olennainen rakenteistumisen ajatukselle on teoreema rakenteen kaksijakoisuudesta. Toimijoiden (agenttien) ja rakenteiden muodostelmat eivät ole kaksi itsenäisesti muodostunutta ilmiötä, dualismi, vaan kuvaavat kaksijakoisuutta. Rakenteen kaksijakoisuuden mukaisesti sosiaalisten systeemien rakenteelliset ominaisuudet ovat sekä niiden toimintojen välineitä että tuloksia, joita ne vuorostaan organisoivat. (Emt.)

Instituutiot siis mahdollistavat ja rajoittavat ihmisen toimintaa, mutta eivät määrää sitä. Inhimillisellä toiminnalla on aina mahdollisuus toimia vallalla olevien rakenteiden vastaisesti, joko tietoisesti tai tiedostamatta, ja siten aiheuttaa niissä muutoksia. Yksi ihminen voi toimia rakenteiden vastaisesti varsinaisesti muuttamatta niitä, mutta jos tarpeeksi moni alkaa toimia samalla tavalla, ja tämä uusi toiminnan muoto institutionalisoituu, rakenne on muuttunut. (Yates 1997.)

Giddensin teoria voi auttaa meitä ymmärtämään paremmin, kuinka yhteiskunnallinen yrittäjäyys syntyy ohjaamalla huomiomme olennaiseen analyysin yksikköön: yhteiskunnallisen yrittäjän ja kontekstin, eli ympäröivän yhteiskunnan, vuorovaikutukseen. (Mair & Martí 2004, 10.)

3.3 Institutionaalinen yrittäjyys

Institutionaalisen teorian mukaan olemassa olevat instituutiot rajoittavat yksilöiden toimintaa määrittämällä sen, mikä on sosiaalisesti hyväksyttävää, mutta ne myös luovat mahdollisuuksia uusille ja innovatiivisille yhdistelmille ja toiminnoille (Lawrence & Phillips 2004, 692.) Edellä esitetyt käsitykset institutionalisaatiosta korostavat toimijoiden (agenttien) merkitystä näiden olemassa olevien rakenteiden ja instituutioiden muuttamisessa. Institutionaalinen yrittäjyys voidaan nähdä eräänlaisena toimijuuden kategoriana (Gustafsson 2010, 17). Niin vanhojen rakenteiden muuttaminen kuin uuden alan syntyminen ja institutionalisaatio vaativat aiheesta kiinnostuneita toimijoita, jotka kyseenalaistavat vallitsevat käsitykset ja instituutiot, ja jotka saavat liikkeelle muita ihmisiä ja resursseja luodakseen uuden instituution tai muuttaakseen vanhoja (Maguire ym. 2004, 3; Lawrence & Phillips 2004, 692).

Institutionaalisen yrittäjyyden käsitteessä on olennaista kiinnittää huomiota jo sen osien määritelmistä nousevaan ristiriitaisuuteen. Instituutio käsitteenä viittaa johonkin pysyvään rakenteeseen, kuten aiemmin tässä kappaleessa on mainittu. Yrittäjyys, erityisesti miten se tässä tutkimuksessa käsitetään, puolestaan viittaa juuri uuden keksimiseen ja vanhojen rakenteiden kyseenalaistamiseen. Uuden alan luominen ei olekaan koskaan helppo tai ennalta arvattava prosessi, koska siihen sisältyy aina politiikkaa ja neuvotteluja. Mikä joillekin on uutta ja arvokasta, voi vaikuttaa toisille uhkaavalta. Kuten institutionaalisessa teoriassa, myös yrittäjyyttä koskevassa tutkimuksessa on siis täytynyt alkaa kiinnittää huomiota toimijuuteen, intresseihin ja valtaan, mutta siinä näitä käsitellään muutoksen eikä pysyvyyden näkökulmasta. (Garud ym., 2007, 960.)

Institutionaalinen yrittäjyys on käsitteen ensiesittelyn jälkeen saanut osakseen paljon huomiota, ja lukuisissa empiirisissä tutkimuksissa on pyritty selvittämään mitä käsitteellä tarkoitetaan ja miten se käytännössä ilmenee (Garud ym. 2007, 957). Institutionaaliset yrittäjät on nähty sankareina, jotka saatavilla olevista resursseista välittämättä kyseenalaistavat olemassa olevat instituutiot ja ajavat omia uskomuksiaan (Mair & Martí 2004, 10). Toiset tutkimukset käsittävät institutio-

naalisen yrittäjän vahvasti strategiaa toteuttavana (Aldrich & Fiol 1994), kun taas toisaalla institutionaalisen yrittäjän nähdään muuttavan strategioitansa epävarmuuden vallitessa ja hyvinkin pitkälle sopeutuvan olosuhteiden muutoksiin (Lawrence & Phillips 2004, 705). Yhteistä näille tutkimuksille on kuitenkin se, että institutionaalisella yrittäjällä nähdään olevan suuri vaikutus uuden alan tai instituution muotoutumiseen, jonka takia uuden alan kehittymisen ja institutionalisaation tutkimuksen kannalta on tärkeää tutkia, miten nämä agentit toimivat ja vaikuttavat ympäröivään maailmaansa.

Maguire ym. (2004) tutkivat institutionaalisen yrittäjyyden roolia uusien alojen syntymisessä tapauksenaan HIV/AIDS -hoitojen edistäminen Kanadassa. Heidän mukaansa institutionaalinen yrittäjyys uuden alan kehittämisessä sisältää kolme keskeistä toimintoa. Institutionaalisen yrittäjän tulee olla asemassa, jossa hänellä on laaja legitimiteetti ja jossa hän pystyy yhdistämään erilaisia sidosryhmiä sekä saavuttamaan erilaisia resursseja. Toiseksi hänen tulee teoretisoida uudet toimintatavat diskursiivisten ja poliittisten keinojen kautta. Tällä Maguire ym. tarkoittavat eri tahojen intressien tuomista argumentointiin sekä kompromissien ja neuvottelujen käyttämistä laajan koalition saavuttamiseksi. Lisäksi institutionaalisen yrittäjän tulee institutionalisoida nämä uudet toimintatavat yhdistämällä ne sidosryhmien olemassa oleviin rutiineihin ja arvoihin. (Maguire ym 2004, 22-34.)

Institutionaaliset yrittäjät siis käyttävät strategisesti ”kehystämistä” (Garud ym. 2007, 962) määritellesään ongelmia ja tarjotessaan ratkaisuja näihin ongelmiin. Näin heidän ajamansa uudet toimintatavat voidaan esittää korvaamattomina, oikeutettuina ja sopivina. Näiden näkemysten mukaisten institutionaalisten yrittäjien tulee siis olla taitavia ja strategisia toimijoita.

Lawrence ja Phillips (2004), jotka tutkivat institutionaalista yrittäjyyttä uuden alan luomisessa valaidentarkkailun alalla, tulivat toisenlaiseen lopputulokseen institutionaalisen yrittäjyyden luonteesta. Heidän mukaansa institutionaalisen yrittäjän toiminnan vaikutukset uuden alan synnyssä ovat usein epävarmoja, mistä johtuen heidän toimintansa on todennäköisemmin ympäristöön sopeutuvaa kuin tarkoituksellista ja ennalta määriteltyä. Koska uutta alaa luovat toimijat ovat enemmän

huolissaan toimintansa onnistumisesta ja säilyvyydestä kuin kilpailuaseman saavuttamisesta, alkuvaiheen innovaatioita kopioidaan ja institutionalisoidaan nopeasti. Heidän näkemyksensä mukaan uuden alan luominen on aina muutoksessa oleva ja epävarma prosessi, mistä johtuen myös siinä mukana olevat toimijat joutuvat muuttamaan alkuperäisiä suunnitelmiaan ympäristön muutosten mukana. Koska uuden alan toimijat pyrkivät saavuttamaan toiminnalleen hyväksyntää kopioiden toistensa valintoja, uudet instituution muotoutumiseen vaikuttavat vahvasti alkuperäisten toimijoiden valinnat ja muiden sidosryhmien reaktiot toiminnan alkuvaiheessa. Nämä voivat myös jättää jälkensä uuteen alaan tai instituutioon hyvinkin pitkälle sen vakiintumisen jälkeen.

Institutionaalinen yrittäjäyys voi siis olla strategista ja päämäärätietoista tai ympäristön vaatimuksiin sopeutuvaa. Tämän tutkimuksen kannalta olennaista on kuitenkin se, että vaikka vakiintuneet instituutiot rajoittavat yksilön toimintaa monin eri tavoin, jättävät ne kuitenkin tilaa myös yksilöiden innovatiivisuudelle ja siten joko olemassa olevien instituutioiden muuttamiselle tai aivan uudenlaisen toiminnan kehittymiselle.

Seuraavassa kappaleessa käsittelen tarkemmin varsinaista institutionalisaatioon johtavaa prosessia ja niin vakiintuneiden organisaatioiden kuin toimijoiden vaikutusmahdollisuuksia siihen.

3.4 Institutionalisaatio

Tässä tutkimuksessa institutionalisaatio ymmärretään dynaamiseksi, jatkuvaksi prosessiksi (Barley & Tolbert 1997, 1), jonka kautta toiminnan muodolliset tai epämuodolliset rakenteet tulevat hyväksytyiksi ja legitimoivat siten organisaation ja sen toiminnan (Tolbert & Zucker 1983, 25). Uraauurtavassa artikkelissaan Meyer & Rowan (1977, 341) määrittelevät institutionalisaation prosessina, jossa sosiaaliset prosessit, velvollisuudet tai realiteetit saavat säännön kaltaisen roolin sosiallisessa ajattelussa ja toiminnassa. Zucker (1977) määrittelee institutionalisaation niin ominaisuutta kuin prosessia kuvaavana muuttujana:

Se [institutionalisaatio] on prosessi, jonka kautta itsenäiset toimijat välittävät sen mikä on sosiaalisesti määritelty totuutena, ja samaan aikaan, missä tahansa prosessin vaiheessa toiminnan merkitys voidaan määritellä enemmän tai vähemmän itsestään selvänä osana sosiaalista todellisuutta. (Zucker 1977, 728.)

Institutionalisoitunut toiminta tulee siis olla objektiivista, jolloin kuka tahansa voi toistaa sen muuttamatta sitä koskevaa yhteistä ymmärrystä, sekä ulkoista, jolloin henkilökohtaista ymmärrystä toiminnasta uudelleen luodaan kanssakäymisessä toisten kanssa ja näin nähdään se osana ulkoista maailmaa (emt.). Tolbert ja Zucker (1996) jatkavat ajatusta institutionalisaatioprosessin vaihteista ja erittelevät sen kolmeen vaiheeseen: vakiintuminen (habitualization), yleistyminen (objectification) ja itsestäänselvyytenä kokeminen (sedimentation)⁴.

Vakiintuminen on prosessi, jossa syntyy uusia rakenteellisia tapoja ratkaista ongelmia ja jossa nämä tavat kehittyvät muodollisiksi järjestelyiksi tietyn organisaation tai organisaatiojoukon sisällä. Tämä institutionalisaation ensimmäinen vaihe tapahtuu yleensä itsenäisesti organisaation sisällä riippumatta muista organisaatioista ja siinä korostuu innovaation merkitys. On tosin runsaasti tutkimuskirjallisuutta ja esimerkkejä organisaatioiden oppimisesta ja matkimisesta (esim. DiMaggio & Powell 1983), mutta tässä vaiheessa näiden organisaatioiden määrä on vielä melko pieni, jolloin ei voida vielä puhua varsinaisesta käytäntöjen leviämisestä. (Tolbert & Zucker 1996, 181.)

Yleistyminen on institutionalisaation toinen vaihe, jossa vakiintumisvaiheen toiminnoille kehittyy yleinen ja jaettu sosiaalinen merkitys ja arvostus, jota tarvitaan näiden toimintojen siirtämiseen myös niiden alkuperäisen kontekstin ulkopuolelle. Yleistyminen tapahtuu osittain tarkkailemalla muita organisaatioita ja siten pyrkimällä kilpailukyvyyn parantamiseen. Muiden organisaatioiden tarkkailemisen lisäksi toimintojen yleistyminen ja rakenteiden sulautuminen voi tapahtua erään-

---

⁴ Tolbertin ja Zuckerin (1996) institutionalisaation vaihteita kuvaavien käsitteiden suomennokset ovat Jarmo Houtsosen (2003) väitöskirjasta ”Sopimus talouden instituutiona”.

laisten "sankareiden" (*champions*) kautta. Sankarit ovat usein henkilöitä, joilla on jokin materiaallinen intressi kyseisen rakenteen edistämiseen. Onnistuakseen rakenteen edistämässä, sankareiden täytyy suoriutua kahdesta teoretisointitehtävästä. Heidän tulee määritellä yleinen organisatorinen ongelma ja sisällyttää siihen asianmukaiset toimijat, sekä selittää oikeutus tietylle muodolliselle rakenteelliselle järjestelylle ratkaisuna ongelmaan. (Tolbert & Zucker 1996, 183.) Organisatorisen sankarin käsitteessä on havaittavissa yhdenmukaisuutta institutionalisaatiota käsittelevässä kirjallisuudessa esiintyvän institutionaalisen yrittäjän käsitteen kanssa, jota käsittelin tarkemmin edellä.

Täysi institutionalisaatio riippuu vielä toiminnan kokemisesta itsestäänselvyytenä. Tällä Tolbert ja Zucker (1996, 184) tarkoittavat rakenteen täydellistä leviämistä kaikkiin asianmukaisiin toimijoihin sekä sen säilymistä kohtuullisen pitkän ajan. Kerrostuminen sisältää siis sekä rakenteen laajuuteen että syvyyteen liittyvän vaatimuksen. Kerrostuminen, ja siten myös lopullinen institutionalisaatio, riippuu vastustavien ryhmien suhteellisen matalasta vastustuksesta, jatkuvasta kulttuurisesta tuesta, eturyhmien edistävästä toiminnasta sekä toivottujen tulosten saavuttamisesta.

Tolbertin ja Zuckerin (1996) malli institutionalisaatiosta on hyvä yritys luoda yleinen malli prosessista ja sen osatekijöistä. Sen kohteena on kuitenkin enemmän tai vähemmän muodollinen organisaatiotason rakenne, jolloin taustaoletuksena voidaan ymmärtää instituution liittyvän määritelmällisesti organisaatioihin. Tässä tutkimuksessa instituutio on kuitenkin ymmärretty laajemmin käsittäen muodollisten organisaatioiden lisäksi myös ihmisten käsitykset siitä, mikä on sosiaalisesti hyväksyttävää. Aldrich ja Fiol (1994) käsittelevät artikkelissaan uusien alojen syntymiseen ja säilymiseen liittyviä tekijöitä legitimaation käsitteen kautta.

Aldrichin ja Fiolin (1994) mukaan uuteen hankkeeseen ryhtyminen on aina riskialtista, mutta erityisesti silloin kun yrittäjillä on vain vähän ennakkotapauksia niistä toiminnoista, joihin he haluavat ryhtyä. Normaalien uusien organisaatioiden kohtaamien paineiden lisäksi uutta alaa luovien organisaatioiden tulee myös löytää uudet markkinat, hankkia pääomaa skeptisiltä sijoittajilta, rekrytoida epäpäteviä

työntekijöitä ja selviytyä muista syntyvaiheen ongelmista. Erityisen kriittinen ongelma, jonka innovatiiviset yrittäjät kohtaavat, on suhteellisen legitiimiyden puuttuminen, koska niin yrittäjät itse kuin elintärkeät sidosryhmätkään eivät välttämättä täysin ymmärrä uuden hankkeen luonnetta, ja koska heidän sopeutumisensa voimassaoleviin institutionaalsiin sääntöihin voi yhä olla kyseenalaista. Aldrich and Fiol käsittelevät tätä ongelmaa käyttämällä käsitettä *legitimiteetti* kahdessa eri tarkoituksessa: a) kuinka itsestään selvänä uutta muotoa pidetään, ja b) miten pitkälle uusi muoto sopeutuu tunnistettuihin periaatteisiin tai hyväksyttyihin sääntöihin ja standardeihin. Ensimmäinen legitimiteetin muoto on nimitetty kognitiiviseksi ja toinen sosiopoliittiseksi legitimiteetiksi. (Aldrich & Fiol 1994, 645-648.)

Kognitiivinen legitimaatio viittaa uutta hanketta koskevan tiedon leviämiseen. Kun toiminta on niin tuttu ja tunnettu että se nähdään itsestäänselvyytenä, organisoivat resurssit järjestäytyvät ja myös säilyvät (Hannan & Freeman 1986, teoksessa Aldrich & Fiol 1994, 648). Yrittäjän näkökulmasta kognitiivinen legitimaatio tarkoittaa, että alan uudet tulokkaat kopioivat todennäköisesti olemassa olevan organisaatiomuodon mieluummin kuin kokeilevat uutta (vrt. edellä Tolbertin ja Zuckerin määritelmä tottumisesta). Kuluttajan tai kansalaisen näkökulmasta kognitiivinen legitimaatio tarkoittaa sitä, että ihmiset ovat tietoisia kyseisen tuotteen tai palvelun käyttäjiä. (Emt., 648.)

Sosiopoliittinen legitimaatio viittaa prosessiin, jonka kautta keskeiset sidosryhmät, ihmiset yleensä, keskeiset mielipidejohtajat tai viranomaiset hyväksyvät hankkeen ja pitävät sitä sopivana ja oikeana olemassa olevien normien ja lakien puitteissa. Sosiopoliittista legitimaatiota voidaan mitata arvioimalla alan saamaa yleistä hyväksyntää, alan saaman julkisen tuen määrää tai alan johtajien julkista arvovaltaa. (Emt.)

Aldrichin ja Fiolin (1994) mukaan yrittäjä voi tietoisesti toteuttaa tiettyjä strategioita kognitiivisen ja sosiopoliittisen legitimaation saavuttamiseksi (tiivistettynä taulukossa 1.). Vaikka he eivät käytä termiä institutionaalinen yrittäjä, on heidän käsityksensä innovatiivisesta ja tarkoituksellisesta uuden alan luojasta pitkälti yhteneväinen institutionalisaatiota käsittelevässä kirjallisuudessa esiintyvän institu-

tionaalisen yrittäjän käsitteen kanssa, jonka myös Lawrence ja Phillips (2004) näkevät olennaisena uuden alan syntyyn ja kehittymiseen vaikuttavana tekijänä.

Taulukko 2 Yrittäjän strategiat legitimitietin saavuttamiseksi (Aldrich & Fiol 1994, 649).

Analyysin taso	Legitimitietin tyyppi	
	Kognitiivinen	Sosiopoliittinen
Organisatorinen	Kehittää tietopohja symbolisen kielen ja käyttäytymisen kautta	Kehittää luottamusta uuteen toimintaan sisäisesti yhtenäisten tarinoiden avulla
Alan sisäinen	Kehittää tietopohja rohkaisten yhtenäisyyttä hallitsevan mallin ympärillä	Kehittää käsitystä luottamuksesta kollektiivisen toiminnan kautta
Alojen välinen	Kehittää tietopohja edistämällä toimintaa kolmannen osapuolen kautta	Kehittää uuden toiminnan mainetta todellisena neuvottelemalla muiden alojen kanssa
Institutionaalinen	Kehittää tietopohja luomalla yhteyksiä vakiintuneen koulutussuunnitelman kanssa	Kehittää legitimitietin organisoinnilla kollektiivista markkinointia ja lobbausta

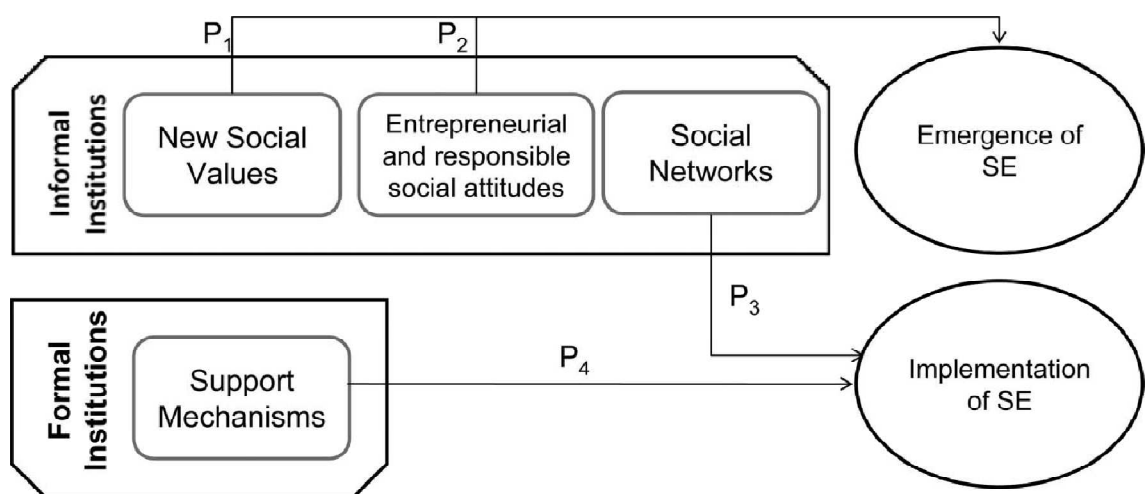
Lawrencen ja Phillipsin (2004) hahmotelma uuden alan syntyyn ja institutionalisaatioon vaikuttavista tekijöistä pohjautuu edellä esiteltyihin uuden institutionalismin ja strukturaatioteorian pohjalta luotuun käsitykseen institutionalisaatiosta. Lawrence ja Phillipsin mukaan uusien alojen syntymisen taustalla vaikuttavia monimutkaisia rakenteistumisprosesseja ei ole tutkittu riittävän syvällisesti. Lawrence ja Phillips keskittyvät näihin prosesseihin kahden asian kautta: makrokulttuuristen instituutioiden roolin, ja tavan, jolla kiinnostuneet yksilöt, institutionaaliset yrittäjät, johtavat näistä olemassa olevista instituutioista muodostaakseen uusia suhteiden verkostoja ja instituutioiden joukkoja, kautta. (Emt, 690-691.) Lawrence ja Phillips perustavat teoriansa empiiriseen tutkimukseen valaidentarkkailutoiminnan kehittämisestä Pohjois-Amerikassa. Heidän perusajatuksensa on:

-- uudet elämän alueet kehittyvät, kun toimijat pyrkivät voittamaan olemassa olevien alojen rajoitukset innovatiivisten käsitteiden ja vuorovaikutusten tapojen kautta, tuoden mukanaan muiden tahojen diskursseja. -- toimijat, jotka haluavat innovoida, lainaavat läheisiltä aloilta ja makro-

kulttuurisesta diskurssista tuottaakseen innovaatioita, jotka johtavat uuden institutionaalisen alan syntymiseen. (Emt, 692.)

Lawrence ja Phillips siis argumentoivat, että muutokset makrokulttuurisessa ymmärryksessä aiheesta (heidän tutkimuksessaan käsityksissä valaista) luovat kriittiset institutionaaliset lähtökohdat uuden toiminnan muotoutumiselle, mutta paikallinen toiminta ja paikallisten toimijoiden strategiat määrittävät miten näitä lähtökohtia käytetään uuden alan rakentamiseen. (Emt, 690.)

Tämän tutkimuksen 2. luvussa esiteltiin lyhyesti Urbanon ym:n (2010) tutkimus institutionaalisten tekijöiden vaikutuksesta yhteiskunnallisen yrittäjyyden kehittymiseen Katalonian alueella Espanjassa. Heidän tutkimuksensa pohjautui tässäkin kappaleessa aiemmin mainittuun Northin käsitykseen muodollisista ja epämuodollisista instituutioista. Haastateltuaan seitsemän paikallisen yhteiskunnallisen yrityksen edustajia, he löysivät neljä yhteiskunnallisen yrittäjyyden syntyyn ja kehittymiseen vaikuttavaa institutionaalista tekijää: uudet sosiaaliset arvot, yrittäjämäiset ja vastuulliset yhteiskunnalliset asenteet, sosiaaliset verkostot ja tukimekanismit. Kuviossa 1 on tiivistettynä heidän hahmotelmansa näiden tekijöiden sijoittumista muodolliset instituutiot ja epämuodolliset instituutiot -jaolle sekä vaikutussuhteet syntyvaiheeseen ja kehitysvaiheeseen jaoteltuna. (Urbano ym. 2010, 66.)

Kuvio 1. Yhteiskunnallisen yrittäjyyden syntymiseen ja kehittymiseen vaikuttavat institutionaaliset tekijät (Urbano ym. 2010, 66).

Uudet sosiaaliset arvot viittaavat Urbanon ym. tutkimuksessa Katalonian alueella heränneeseen tietoisuuteen niin huonossa asemassa olevien ihmisten ongelmista kuin ympäristöön liittyvistä ongelmista. Yrittäjämäiset ja vastuulliset asenteet tarkoittavat haastateltujen yrittäjien taipumusta korostaa toimintansa ympäröivää yhteisöä hyödyttävää vaikutusta. Nämä kaksi arvoihin ja asenteisiin (epämuodollisiin instituutioihin) liittyvää muutosta vaikuttivat Urbanon ym. mukaan kontekstiin, joka loi edellytykset yhteiskunnallisten yritysten syntymiseen. (Urbano ym. 2010, 62-63.)

Sosiaaliset verkostot vaikuttivat erityisesti uusien yhteiskunnallisten yritysten toiminnan kehittymiseen. Urbanon ym. haastattelemissa yrittäjillä ei olisi yksinään ollut tarpeeksi resursseja yhteiskunnallisen tehtävän hoitamiseen. Yrittäjien henkilökohtaiset sosiaaliset verkostot ja niistä saatava taloudellinen ja inhimillinen tuki tekivät toiminnan kehittymisen mahdolliseksi. Edellä mainittujen epämuodollisten institutionaalisten tekijöiden lisäksi myös muodolliset tukimekanismit vaikuttivat positiivisesti yhteiskunnallisten yritysten muotoutumiseen. Muodollisilla tukimekanismeilla Urbano ym. viittaavat niin julkisilta kuin yksityisiltä virallisista instituutioilta saatavaa rahallista ja asenteellista tukea. (Emt., 64-65.)

Kuten tutkimuksen teoreettisen taustan muodostanut North, myös Urbano ym. väittävät epämuodollisten instituutioiden olevan tärkeämpiä yhteiskunnallisten yritysten kehittymisen kannalta, koska ne vaikuttavat paitsi yhteiskunnallisten yritysten muotoutumiseen myös niiden syntymiseen ylipäänsä. (Urbano ym. 2010, 66.)

* * *

Tällä tutkimuksella on kaksi pääasiallista tavoitetta. Tavoitteena on ensinnäkin saada lisää tietoa siitä, miten yhteiskunnallinen yrittäjäyys ilmiönä ymmärretään Suomessa, erityisesti kansallisessa kontekstissa? Toisena pääasiallisena tavoitteena

na on kartoittaa niitä institutionaalisia tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa, joko mahdollistaen tai rajoittaen, tämän uuden ilmiön vakiintumiseen. Institutionaalisten tekijöiden osalta haastatteluaineistoa on analysoitu tässä luvussa esitetyjen instituution ja institutionalisaation eri näkemysten mukaan. Analyysia ohjannut viitekehys on tiivistettynä taulukossa 3.

Taulukko 3. Kahtiajako näkökulmissa instituutioon ja institutionalisaatioon.

Vaikutus	Makrokulttuuriset instituutiot	
	Muodollinen	Epämuodollinen
Rajoittava / Mahdollista- va	Regulatiivinen	Kognitiivinen (ja normatiivinen)
	Sosiopoliittinen legitimaatio	Kognitiivinen legitimaatio
	Prosessikuvauksena Tolbert ja Zucker (1996): vakiintuminen, yleistymisen, itsestäänselvyys	Prosessikuvauksena Aldrich ja Fiol (1994): kognitiivinen ja sosiopoliittinen legitimaatio

Taulukossa esitetyt instituutioita ja institutionalisaatiota hahmottavat tekijät on liitetty Lawrencen ja Phillipsin (2004) esittelemän laajemman käsitteen 'makrokulttuuristen instituutioiden' alle. Ne ovat siis näkökulmia yhteiskunnalliseen kontekstiin, joka luo institutionaalisen ympäristön yhteiskunnallisen yrittäjyyden toiminnalle.

Uuden alan institutionalisaatioon vaikuttaa keskeisesti makrokulttuurisen ympäristön lisäksi toimijat eli institutionaaliset yrittäjät. Analyysia on ohjannut tässä luvussa esitetyt institutionaalisen yrittäjyyden mahdolliset ilmenemismuodot. Institutionaalisen yrittäjän toiminta voi olla joko olosuhteiden muutoksiin sopeutuvaa tai strategista. Aineistoa peilataan Aldrich ja Fiolin (1994) sekä Maguiren ym. (2004) luonnehtimiin institutionaalisen yrittäjän strategioihin. Tutkimuksessa pyritään selvittämään vaikuttaako yhteiskunnallisen yrittäjyyden institutionalisaatioon institutionaalisen yrittäjyyden luonnehtima toiminta, ja onko se luonteeltaan strategista vai sopeutuvaa.

Seuraavassa luvussa esittelen tarkemmin varsinaiset tutkimuskysymykset, aineiston ja tutkimusprosessin.

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimusongelma ja -kysymykset

Kuten tämän tutkimuksen johdannossa ja aiempien tutkimusten esittelyssä on tullut esiin, yhteiskunnallinen yrittäjyys on Suomessa yhä melko tuntematon ilmiö ja erityisesti käsitteenä tuore. Se on kuitenkin alkanut herättää kiinnostusta monella eri taholla, ja on erityisesti noussut esiin potentiaalisena uutena avauksena hyvinvointipalvelujen järjestämiseen tulevaisuudessa sekä uutena tapana yrittää ja harjoittaa elinkeinotoimintaa. Voimakas julkinen sektori ja hyvinvointivaltion perinne ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että yhteiskunnallisten tehtävien hoitaminen on ollut vahvasti institutionalisoitunut julkisiin ja julkisen tahon tukemiin kolmannen sektorin organisaatioihin. Ja vaikka näitä tehtäviä on osittain siirretty yksityisille yrityksille jo toista kymmentä vuotta, ei vielä voida puhua monimuotoisesta palveluntuotannosta.

Koska yhteiskunnallinen yrittäjyys on sekä ilmiönä että käsitteenä useimmille outo, muodostui tämän tutkimuksen ensimmäiseksi tehtäväksi selvittää, mitä ilmiöstä ylipäänsä ollaan mieltä ja miten käsitykset mahdollisesti eroavat kansainvälisestä keskustelusta. Kansainvälisesti yhteiskunnallinen yrittäjyys on eri muodoissaan saanut melko paljon huomiota, niin poliittiselta kuin akateemiseltakin kannalta. Tästä havainnosta juontuu tutkimuksen toinen kysymys. Miksi yhteiskunnallinen yrittäjyys on muualla Euroopassa paljon tunnetumpi kuin Suomessa? Onko suomalaisessa yhteiskunnassa jotain erityistä, joka on vaikuttanut ja mahdollisesti vaikuttaa edelleen siihen, että yhteiskunnallisen yrittäjyyden kaltainen ilmiö ei ole saanut tilaa?

Koska yhteiskunnallista yrittäjyyttä ei suomalaisessa keskustelussa vielä varsinaisesti tunnisteta, ei käsitteen tasolla eikä juridisesti, ei vertaileva tutkimus mahdollisista ilmiön syntymiseen vaikuttavista taustatekijöistä kuitenkaan ollut mahdollinen. Ja koska tutkijan mielenkiinnon kohteena oli myös nimenomaisesti yhteis-

kunnallisen yrittäjyyden potentiaali Suomessa, tutkielma rajattiin empiiriseltä osaltaan koskemaan vain suomalaisia tapauksia.

Tällä tutkimuksella on siis kaksi pääasiallista tavoitetta. Tavoitteena on ensinnäkin saada lisää tietoa yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä Suomessa ilmiönä. Miten ilmiö ylipäänsä tunnetaan Suomessa ja miten se ymmärretään erityisesti kansallisessa kontekstissa? Toisena tavoitteena on kartoittaa niitä institutionaalisia tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa, joko mahdollistaen tai rajoittaen, tämän uuden ilmiön vaikiintumiseen. Pääasiallisia tutkimuskysymyksiä on kaksi:

- Miten yhteiskunnallinen yrittäjyys ilmiönä ymmärretään Suomessa?
- Mitkä tekijät vaikuttavat yhteiskunnallisen yrittäjyyden institutionalisointiin Suomessa?

Seuraavaksi esittelen tarkemmin aineiston keruuta ja analyysia ohjanneet tutkimustekniikat sekä aineiston.

4.2 Tutkimustekniikat ja aineisto

Tässä luvussa esittelen tutkimuksessa käytetyt aineistonkeruu- ja analyysimetodit sekä kuvailen tarkemmin haastatteluista saadun aineiston ja haastateltavien valintaan, eli otantaan, johtaneen prosessin. Aineisto on kerätty 12 puolistrukturoidulla teemahaastattelulla ja sen analyysissa on käytetty sisällönanalyysia.

4.2.1 Teemahaastattelu

Haastattelua voidaan pitää sopivana menetelmänä, kun tutkimusaihe on vähän tunnettu, kun voidaan ennakoida vastausten olevan monitahoisia ja kun halutaan selventää ja syventää saatavia vastauksia (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34-35). Tässä tutkimuksessa haastattelu valikoitui erityisen sopivaksi menetelmäksi myös siksi, että tutkittavasta ilmiöstä ei ole juuri lainkaan kirjallista materiaalia saatavilla. Tutkimuskysymykset ohjasivat myös haastattelutyypin valintaa. Kun tarkoitukse-

na on saada selville mahdollisimman monipuolisesti vastaajien käsityksiä ilmiöstä, tulee kysymykset jättää melko avoimiksi ja antaa haastateltaville tilaa kertoa näkemyksistään. Toisaalta tutkimusongelmana on myös uuden ilmiön, yhteiskunnallisen yrittäjyyden, vakiintuminen suomalaiseen yhteiskuntaan eli institutionalisatio. Tällöin kysymyksenasettelua ohjaavat myös teoreettiset käsitteet instituutiosta ja institutionalisaatiosta. Haastatteluiden tyypiksi valikoitui siis puolistrukturoitu teemahaastattelu, jolloin tietyt ennalta määritetyt teoreettiset käsitteet ohjaavat haastatteluita, mutta myös haastateltavan omalle puheelle annetaan tilaa.

Hirsjärven ja Hurmeen (2000) mukaan teemahaastattelun olennaisin piirre on se, että se ei etene yksityiskohtaisten kysymysten vaan tiettyjen ennalta hahmotettujen ja keskeisten teemojen varassa. Teemahaastattelussa otetaan huomioon ihmisten tulkintojen ja niille antamien merkitysten keskeisyys. (47-48.) Teemahaastattelussa vaaditaan yleensä melko syvällistä tutkimusaiheen ja haastateltavan tilanteen tuntemusta, jotta haastattelua ohjaavat teemat on mahdollista muotoilla niin, että niiden tuottamilla vastauksilla voidaan vastata tutkimuskysymyksiin.

Haastatteluiden rungon (liite 1), eli niitä ohjaavat keskeiset teemat ja käsitteet, olen muodostanut aikaisemman tutkimuksen ja tutkimusta ohjaavan teoreettisen viitekehyksen pohjalta. Tässä tutkimuksessa haastatteluiden teemoja ovat siis yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen yleisesti liitetyt käsitteet, institutionalisaatioon vaikuttavat tekijät (konteksti ja toimijat) sekä jotkut haastateltavien mukaan räätälöidyt kysymykset. Runko oli tarkoitus jättää melko väljäksi, jolloin esiin nousee toivottavasti mahdollisimman kattavasti haastateltavien näkemyksiä ja pyritään välttymään haastattelijan liialliselta johdattelulta.

Niin haastatteluteemojen ja -kysymysten kuin haastatteluiden toteutuksenkin suhteen haasteita asetti tutkijan kokemattomuus sekä ilmiön tuntemattomuus. Haastattelukysymykset osoittautuivat ainakin osittain melko johdatteleviksi ja yleisluontoisiksi, jolloin syvällisempi ja yllätyksellisempi tieto jäi mahdollisesti saamatta. Vaikka haastateltavien valintaan oli käytetty paljon aikaa ja harkintaa, ja haastatteluiden aikana selvisi suurelta osin myös haastateltavien valinnan osuvuus, aiheutti joissain haastatteluissa silti ongelmia se, ettei tutkija tiennyt ennalta min-

käläinen oli haastateltavan tietotaso käsiteltävästä aiheesta. Tästä johtuen osa kysymyksistä osoittautui joidenkin haastatteluiden aikana liian tarkoiksi ja taustatietoa vaativiksi. Näissä tapauksissa haastattelurungosta poikettiin ja annettiin keskustelun jatkua vapaammin, kuitenkin käyden läpi tärkeimmät pääteemat.

4.2.2 Aineisto

Yhteiskunnallinen yrittäjyys on Suomessa yhä melko tuntematon ilmiö, mikä toisaalta perustelee sen tutkimisen tarpeellisuuden, mutta mikä aiheuttaa myös merkittäviä rajoituksia tutkimuksen aineiston keruulle. Jotta haastatteluaineistosta olisi mahdollista saada mahdollisimman hedelmällisiä tuloksia, ja siten syvällistä tietoa aiheesta, oli haastateltavien valinnassa tärkeää, että ilmiö oli heille edes jollakin asteella tuttu. Koska tutkimusongelmana on yhteiskunnallisen yrittäjyyden institutionalisaatio, on haastateltavat myös pyritty valitsemaan siten, että he edustavat niitä ryhmiä, jotka ovat keskeisessä asemassa institutionalisaation mahdollistamisen tai rajoittamisen suhteen. Tutkimuksen tarkoituksena onkin kartoittaa eräänlaisten avainhenkilöiden, niin itse yhteiskunnallista yritystoimintaa harjoittavien, lainsäädäntöä laativien kuin eturyhmien edustajien ja asiantuntijoiden, näkemyksiä aiheesta.

Sekä haastateltavien itsensä että ryhmän, jota hän edustaa, valinta on pohjautunut aiempaan tutkimukseen ja teoreettiseen viitekehykseen. Kyseessä on siis eräänlainen teoreettinen tai harkinnanvarainen otos. Teoreettinen tutkimus institutionalisaatiosta on hahmottanut kuvan niistä tekijöistä, joilla on tai voi olla merkitystä uuden alan tai instituution vakiintumisessa, joko mahdollistaen tai rajoittaen sitä. Näitä ovat lainsäädäntö, eturyhmien toiminta, toimijat itse, asiantuntijatieto sekä yleinen kulttuurinen ilmapiiri. Koska yleisen kulttuurisen ilmapiirin ja asenteiden kartoittaminen vaatisi laajaa ja aikaa vievää kyselytutkimusta, en ottanut sitä tässä tutkimuksessa mukaan omana ryhmänään. Yleistä yhteiskunnallista ilmapiiriä pyrin sen sijaan kartoittamaan muiden haastateltavien kautta sekä havainnoimalla sitä kontekstia, johon tämän tutkimuksen kohteena oleva ilmiö, yhteiskunnallinen yrittäjyys, kiinnittyy.

Yhteiskunnallista yrittäjyyttä koskeva lainsäädännöllinen ympäristö sijoittuu Suomessa Työ- ja elinkeinoministeriöön. Taustakartoituksen jälkeen ministeriöstä valikoitui haastateltavaksi kaksi korkean tason virkamiestä, jotka ovat olleet tekemisissä tutkimuksen tematiikan kanssa, ja joiden johtamiin yksiköihin yhteiskunnallisia yrityksiä koskeva lainsäädäntö mahdollisesti toteutuessaan todennäköisesti kuuluisi. Eturyhmätoiminnan kannalta tutkimukseen haluttiin saada mukaan eri intressien näkemyksiä. Haastateltaviksi valittiin siis yhteiskunnallisten yritysten oman eturyhmän puheenjohtaja, sosiaali- ja terveysalan yrittäjiä edustavan tahon puheenjohtaja sekä perinteistä suomalaista järjestökentän toimijaa edustavan tahon toiminnanjohtaja.

Keskeisessä asemassa uuden tiedon leviämisessä ja siten uuden toiminnan vakiintumisessa ovat asiantuntijat, jotka tuottavat tietoa niin päätöksenteon tueksi kuin laajemman yleisön käyttöön. Asiantuntijoita tässä tutkimuksessa edustavat pitkään eurooppalaisessa yhteiskunnallisen yrittäjyyden kentässä toiminut tutkija, itse yhteiskunnallista yritystä johtava ja muita konsultoiva toimitusjohtaja, kansallista kehittämishanketta aiheen ympärillä vetävä projektipäällikkö sekä edellä mainitussa hankkeessa mukana oleva ja samalla kolmannen sektorin toimijaa edustava tutkija.

Hankalin vaihe haastateltavien valinnassa oli hahmottaa haastateltavaksi yrittäjiä, jotka itse käsittivät itsensä yhteiskunnalliseksi yrittäjäksi tai ainakin käsitteen tarkoituksen mukaiseksi toimijaksi. Tässä apuna toimi Suomen yhteiskunnallisten yrittäjien yhdistys SYY ry, jonka toiminnassa mukana olevista yrityksistä valitsin haastateltaviksi kaksi yrittäjää. Heidän lisäksi haastattelin talousjohtajaa kolmannen sektorin organisaatiosta, jolla on hyvin pitkät perinteet Suomessa toiminnasta, jolla yhteiskunnallinen yrittäjyys on muissa maissa herättänyt kiinnostusta.

Lopulliseen haastateltavien ryhmän muotoutumiseen vaikutti myös tavoiteltavien henkilöiden aikataulut sekä uusien haastateltavien kartoittaminen ns. lumipallo-otannon avulla. Kolme haastattelua jäi lopulta toteutumatta aikataulullisten ongelmien takia. Osa haastateltavista nousi esiin aiemmissa haastatteluissa, kun

haastattelun lopuksi pyysin haastateltavia nimeämään henkilöitä, joita tutkimusongelman kannalta olisi mielekästä haastatella. Haastateltavien lopulliseen määrään (12 kappaletta) vaikutti paitsi teoreettisesti olennaisten ryhmien edustavuus myös opinnäytetyön laajuuteen liitetyt rajoitukset. Koska haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina, joiden tarkoituksena oli päästä käsiteltävään aiheeseen mahdollisimman syvälle, ei pro gradu -työn puitteissa ollut mielekästä haalia liikaa aineistoa. Lopullinen lista haastatelluista on tutkimuksen liitteenä (liite 2).

Tutkimuksen aineisto koostuu siis kahdestatoista teemahaastattelusta saadusta materiaalista ja sen litteroinnista kirjalliseen muotoon. Haastattelut kestivät puolesta puoleentoista tuntiin ja litteroitua aineistoa tuli yhteensä noin 130 sivua. Seuraavaksi esittelen aineiston analyysin kulkua ja laadullisen sisällönanalyysin luotettavuutta erityisesti tässä tutkimuksessa.

4.2.3 Analyysin vaiheet - laadullinen sisällönanalyysi

Haastatteluista saadun aineiston analyysiin olen käyttänyt laadullista sisällönanalyysia. Tuomi ja Sarajärvi erittelevät sisällönanalyysille kolme eri lähtökohtaa. Analyysi voi olla aineistolähtöistä, jolloin aineistosta pyritään sen keräämisen jälkeen luomaan teoreettinen kokonaisuus ja analyysiyksiköt valitaan aineistosta. Niitä ei ole päätetty etukäteen. Perinteisen analyysimallin mukaisesti analyysi voi olla teorialähtöistä, jolloin tutkittava ilmiö määritellään etukäteen jonkin teorian tai mallin mukaan, joka sitten ohjaa aineiston valintaa ja sen analyysia. Näiden kahden ääripään välille jää teoriasidonnainen analyysi, jossa analyysi ei pohjaudu suoraan teoriaan, mutta teoria voi toimia apuna analyysin tekemisessä. Aineisto voidaan kerätä melko vapaasti, mutta teoria on apuna lopputuloksen jäsentämisessä. Teoriasidonnaisessa analyysissä valmiit teoriat ja mallit sekä aineistolähtöisyys vaihtelevat tutkijan ajatteluprosessissa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97–100.)

Tämä tutkimus sijoittuu Tuomen ja Sarajärven (emt.) jaottelussa teorianlähtöisen ja teoriasidonnaisen analyysin välille. Niin aineiston keruuta kuin sen analyysiakin on ohjannut vahvasti teoreettinen viitekehys, tässä tutkimuksessa institutionali-

saatio. Aineiston keruuvaiheessa teorialähtöisyys näkyy haastateltavien valinnassa ja haastatteluteemojen ja kysymysten muodostamisessa. Tutkimuksessa on haastateltu niitä henkilöryhmiä, jotka oletuksen mukaan voivat vaikuttaa yhteiskunnallisen yrittäjyyden institutionalisaatioon. Kuten aiemmin esitetyssä teoriaosuudessa kävi ilmi, lainsäätäjät, innovatiiviset yrittäjät, eturyhmät ja asiantuntijat ovat avainasemassa, kun jokin uusi ala, organisaatio tai idea pyrkii institutionalisoitumaan. Aineiston analyysissä on puolestaan tarkasteltu institutionalisaatioon teorian mukaan vaikuttavia tekijöitä, mutta myös annettu aineistosta nousta uutta tietoa. Analyysi perustuu siis aineistoliuskojen toistuvaan lukemiseen, merkintöjen ja koodien tekemiseen sekä muistiinpanojen laatimiseen.

Haastatteluaineisto käytiin läpi tutkimuskysymysten mukaisessa järjestyksessä. Jotta tutkimuskysymykseen yhteiskunnallisen yrittäjyyden institutionalisaatiosta oli mahdollista löytää vastauksia, oli tärkeää ensin luoda kuva siitä, miten haastateltavat kyseisen ilmiön ylipäänsä ymmärtävät. Aineiston analyysissä lähdettiin siis liikkeelle merkitysten etsimisestä yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle. Vaikka haastattelurunko oli laadittu tavoitteena saada teemojen mukaiset keskustelut loogiseen järjestykseen, ja siten myös hieman helpottaa analyysin etenemistä, osoittautui analyysin ensimmäinen vaihe melko työlääksi. Haastateltavien näkemyksistä yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä muotoutui kuva vasta pikkuhiljaa haastatteluiden edetessä, muita teemoja koskevien vastausten yhteydessä. Seuraavassa luvussa esitetyt tulokset on siis kerätty osin suorista vastauksista kysymyksiin osin yleisessä keskustelussa esiin nousseista huomioista. Tässä ensimmäisessä vaiheessa analyysi oli myös pitkälti aineistolähtöistä. Aineistosta pyrittiin nostamaan esiin haastateltavien näkemyksiä aiheesta ilman ohjaavaa viitekehystä, joskin vertailukohtia haettiin ajoittain aiemmasta tutkimuksesta.

Analyysin toista vaihetta voidaan kuvata puhtaammin teorialähtöiseksi. Siinä aineistosta etsittiin systemaattisesti edellä esitetyn institutionalisaation viitekehyksen mukaisia elementtejä. Analyysirunko muodostui siis institutionalisaation mahdollistavista ja rajoittavista tekijöistä, näiden jaottelusta edelleen muodollisiin ja epämuodollisiin instituutioihin sekä institutionaalista yrittäjyyttä ilmentävistä elementeistä.

4.3 Tutkimuksen laadun arviointia

Mäkelä (1990, teoksessa Eskola & Suoranta 2005, 214) esittää laadullisen tutkimuksen arvioinnin perustuvan seuraaviin seikkoihin: aineiston yhteiskunnallinen merkittävyys ja riittävyys sekä analyysin kattavuus, arvioitavuus ja toistettavuus. Aineiston merkittävyys on hyvin suhteellinen käsite, mutta ainakin tutkijan tulee tiedostaa aineiston tuotantotapa ja sen yhteiskunnallinen paikka ja tuoda ne tutkimusraportissaan esille. Näihin vaatimuksiin on pyritty vastaamaan aiemmin tässä luvussa, jossa on esitelty aineiston keräämiseen käytettyä haastattelumenetelmää sekä haastattelukysymysten laatimiseen ja haastateltavien valintaan johtaneita prosesseja. Laadullisen aineiston riittävyydelle ei ole myöskään annettu suoranaisia ohjeita, mutta kuten aiemmin jo mainittu, suhteessa tutkimuksen tavoitteen, laajuuteen ja tässä tapauksessa teoreettiseen taustaan ja aineistonkeruun menetelmään tämän tutkimuksen aineiston voidaan sanoa olevan riittävä.

Analyysin tulee olla kattavaa, arvioitavaa ja toistettavaa. Analyysin kattavuudella tarkoitetaan sitä, että tulkintaa ja päätelmiä ei perusteta satunnaisiin otteisiin aineistosta, vaan aineistoa tulee käsitellä kokonaisvaltaisesti. Arvioitavuudella tarkoitetaan sitä, että lukija pystyy seuraamaan tutkijan päättelyä. Analyysin toistettavuus tarkoittaa sitä, että analyysissa käytetyt tulkintasäännöt on esitetty mahdollisimman yksiselitteisesti siten, että ainakin periaatteessa toinen tutkija voi niiden avulla päätyä samoihin tulkintoihin. (Mäkelä 1990, teoksessa Eskola & Suoranta 2005, 215-216.)

Tässä tutkimuksessa aineiston analyysissa käytetyt luokittelu- ja tulkintasäännöt perustuvat aiempaan tutkimukseen yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä sekä tutkimusta ohjaavaan institutionalisaation teoreettiseen viitekehykseen. Näitä on pyritty kuvaamaan ja selittämään mahdollisimman selvästi aiemmissa luvuissa sekä varsinaista analyysia raportoivassa luvussa 5. Aineistoa on käsitelty tämän analyysirungon mukaisesti siten, että koko haastatteluaineisto on käyty yksityiskohdaisesti läpi jokaisen tutkimusyksikön kohdalla (esimerkiksi etsitty koko aineistos-

ta käsityksiä yhteiskunnallisen yrittäjyyden asemoitumisesta perinteisellä sektori- jaolla). Näin on pyritty huolehtimaan siitä, että aineistoa on käsitelty kokonaisvaltaisesti eikä perustaen tulkintoja satunnaisiin yhden haastateltavan mielipiteisiin. Analyysiosuuden raportoinnissa on myös käytetty melko runsaasti suoria otteita haastatteluista, jotta lukija pystyisi itse arvioimaan, ovatko tutkijan tulkinnot hyväksyttäviä.

Tämän tutkimuksen aineisto koostuu 12 haastattelusta, jossa haastateltujen vapaaalle puheelle on annettu paljon tilaa. Aineisto on siis hyvin runsas ja monipuolinen. Koska tutkimuksessa ei ole tarkoitus yksityiskohtaisesti kuvailla kaikkea, mitä haastatteluissa on käyty läpi, eikä se ole toivottavaakaan, ovat seuraavassa kappaleessa esitetyt tulkinnot ja päätelmät tutkijan harkinnan varassa tehtyjä. Tutkijan rooli on siis ollut tässä tutkimuksessa hyvinkin suuri, niin aineistoon johtaneiden kysymysten laatimisessa ja haastateltujen valinnassa kuin varsinaisessa aineiston analyysissä ja tulkinnessa. Tämä ongelma on kuitenkin läsnä lähes kaikessa laadullisessa tutkimuksessa eikä tutkijan omaa vaikutusta tutkimusprosessiin voi häivyttää.

Tutkimuksen luotettavuutta ja merkittävyyttä sekä tutkijan oman roolin vaikutusta pohditaan vielä aivan tutkimuksen lopussa, jossa arvioidaan yleisesti tutkimuksen onnistumista.

5 Yhteiskunnallisen yrittäjyyden institutionalisaatio Suomessa

Haastatteluaineiston analyysi ja sen raportointi voidaan jakaa kahteen osaan. Ensimmäinen osa analyysistä perustuu melko puhtaasti aineistosta löytyvien seikkojen kuvailuun. Koska ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä on, miten yhteiskunnallinen yrittäjyys ymmärretään Suomessa, on myös perusteltua antaa haastateltavien äänen kuulua aineistosta. Jälkimmäisissä luvuissa pyritään vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseen: minkä tekijöiden avainhenkilöt näkevät mahdollistavan tai rajoittavan yhteiskunnallisen yrittäjyyden vakiintumista Suomessa. Tutkimuskysymysten luonnetta mukaillen tämän luvun ensimmäinen alaluku on kuvailevaa ja haastateltavien käsityksiä esittelevää, kun taas jälkimmäisissä kappaleissa pyrin nostamaan aineistosta esiin syvempiä tulkintoja institutionalisaatioon vaikuttavista tekijöistä.

5.1 Yhteiskunnallisen yrittäjyyden käsitteestä

Yhteiskunnallista yrittäjyyttä, -yrittäjästä ja -yrittäjää koskevat käsitykset ovat tätä tutkimusta varten haastateltujen joukossa melko yhteneväiset. Ilmiön ydinajatuksena ymmärretään olevan jonkun yhteiskunnallisen ongelman ratkaisuun pyrkiminen yrittäjyyden keinoin. Vaikka haastatelluilla avainhenkilöillä on jokaisella oma erityinen näkökulmansa aiheeseen, tämä ydinajatus oli kaikilla selkeä ja keskeinen. Yrittäjillä yhteiskunnallisen yrittäjyyden käsitteet olivat vasta myöhemmin tulleet tutuiksi ja oman toiminnan luonnetta hyvin kuvaaviksi:

"-- me oltiin siis tietyllä tavalla rakennettu meidän liiketoimintasuunnitelma jo arvopohjaisesti ja aika pitkälti yhteiskunnallisten teemojen tai yhteiskunnallisen yrittäjyyden teemojen mukaisesti, mut silloin ei ollut tiedossakaan moista termiä."

Vastauksissa korostui se, että yritys on nimenomaan olemassa yhteiskunnallista tehtävää varten, ei sitä varten, että yrittäjä saa siitä elantonsa tai omistajat voittoa osingoilleen. Nämä näkemykset ovat vahvasti yhteneväiset aiemmassa kansainvälisessä kirjallisuudessa esitettyjen määritelmien kanssa. Yhteiskunnallisen tehtävän ala haluttiin myös pitää laajana käsittäen niin sosiaaliset-, terveydelliset- kuin ympäristölliset ongelmat.

Yhteiskunnallisen ongelman ratkaisun ja siihen liittyvän arvopohjan lisäksi käsitteeseen liitettiin muun muassa toiminnan avoimuus, halu verkostoitua, vaatimus toiminnan toistettavuudesta muualla, yhteisöveltoisuus ja taloudellinen kannattavuus.

Voitonjaon rajoituksesta ei vallinnut haastateltavien parissa yhtä suurta yksimielisyyttä, kuin yhteiskunnallisesta päämäärästä. Toiset haastateltavat liittivät voitonjaon rajoituksen tai kohtuullisen voitonjaon määritelmällisesti siihen, mikä on yhteiskunnallinen yritys. Toiset puolestaan näkivät voitonjaon rajoittamisen olevan yhteydessä siihen, saako yhteiskunnallinen yritys julkiselta taholta jotain tukea tai helpotusta esimerkiksi verotuksessa. Tällöin nostettiin esiin tietynlainen vastavuoroisuuden periaate; mikäli yritys saa jotain etua tulee sen vuorostaan luopua jostain. Toisaalta voitonjaon rajoituksella haluttiin taata yhteiskunnallisen tehtävän säilymisen taloudelliseen tuottoon nähden ensisijaisena. Toisaalta taas tuotiin esiin esimerkki nykyisistä hyvinvointialan yrityksistä, joilla harvoin edes jää mitään jaettavaa. Haastatteluissa nousseet käsitykset voitonjaon rajoituksesta heijastelevat melko samaa jakoa aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa. Kuten luvussa 2 mainittiin, myös muualla maailmassa yhteiskunnallisen yrityksen suhde taloudelliseen tuottoon ja sen käyttämiseen on melko ristiriitainen.

Suhteessa perinteiseen sektorijakoon (yksityinen-, julkinen- ja kolmas sektori) haastateltavat sijoittivat yhteiskunnallisen yrittäjyyden pääasiallisesti yksityiselle sektorille. Tämä on yhteneväinen sen näkemyksen kanssa, että yhteiskunnallinen yrittäjyys haluttiin nähdä juuri yritystoimintana esimerkiksi julkisten tukien varassa toimimisen sijasta. Esiin nousi myös huoli siitä, että jotta yhteiskunnallinen yrittäjyys voitaisiin tulevaisuudessa nähdä muiden yrittäjyyden ilmentymien rin-

nalla, tulee se nähdä juuri osana yksityistä- eikä julkista- tai kolmatta sektoria. Kolmannelle sektorille ilmiö nähtiin sijoittuvan siinä tapauksessa, mikäli ilmiö vaikiintuisi pääasiallisesti juuri järjestöjen palveluntuotannon piirissä. Julkisen sektorin kanssa yhteiskunnallisella yrittäjyydellä ei nähty olevan muuta yhteyttä, kuin yhtenevät intressit ja mahdollinen ohjaus ja tuki julkiselta taholta yhteiskunnallisen yrityksen suuntaan. Yhteneväistä aiemman kansainvälisen tutkimuksen kanssa on myös yhteiskunnallisen yrittäjyyden sijoittaminen tiettyssä mielessä perinteisten sektorien välimaastoon. Yhteiskunnallisen yrittäjyyden nähtiin ammentavan osia niin yksityisestä-, julkisesta- kuin kolmannelle sektorista, jotkut mielsivät sen jopa omana neljäntenä sektorinaan.

Haastatteluissa kysyttiin kaikilta haastateltavilta (yhtä lukuun ottamatta), miten yhteiskunnallinen yrittäjyys heidän mielestään asemoituu teemoihin, joita on aiemmissa tutkimuksissa usein käsitelty yhteiskunnallisen yrittäjyyden rinnalla ja jotka ovat jo suomalaisessakin yhteiskunnassa olemassa olevia instituutioita. Näitä teemoja ovat sosiaaliset yritykset, osuuskunnat, yhdistykset ja yritysten yhteiskuntavastuu.

Haastateltavat voidaan jakaa melko selvästi kahteen ryhmään suhteessa yhteiskunnallisen yrittäjyyden liittymäkohtien hahmottamiseen edellä mainittuihin aiheisiin. Ensimmäinen ryhmä näkee kaikki nämä teemat samojen aiheiden parissa painivana. Sosiaaliset yritykset ovat yksi yhteiskunnallisen yrittäjyyden eräänlainen alalaji. Osuuskunta ovat yksi mahdollinen juridinen muoto, joka osallistavan luonteensa takia on erityisesti Keski-Euroopassa ollut suosittu yhteiskunnallisen yrityksen muoto. Yhdistykset ja järjestöt ovat aikaisemmin hoitaneet monia tehtäviä, joiden nyt nähdään sopivan yhteiskunnallisen yritystoiminnan alaan. Yritysten yhteiskuntavastuu on kaikkeen yritystoimintaan liittyvä eettinen näkökulma, joka yhteiskunnallisen yrittäjyyden teemassa on nostettu toiminnan ensisijaiseksi tavoitteeksi.

Toisen ryhmän mukaan yhteiskunnallinen yrittäjyys on täysin uusi innovatiivinen ilmiö, joka halutaan pitää erillään sosiaalisista yrityksistä ja yhdistyksistä. Erityisesti käsitteellisesti ollaan huolissaan yhteiskunnallisen yrittäjyyden ”leimautumi-

sesta” sosiaalisesti yrittäjyydeksi. Tässä ryhmässä osuuskunnat nähdään yhtenä mahdollisena yritysmuotona ja yritysten yhteiskuntavastuu eräänlaiseksi mittariksi, jolla yhteiskunnallinen yrittäjyys sijoittuu toiseen ääripäähän ja perinteinen voittoa maksimoiva kapitalistinen yritys toiseen päähän. Yhteiskunnallinen yrittäjyys nähdään kuitenkin aivan omana erityisenä ilmiönään.

Yhteiskunnallinen yrittäjyys nähdään siis uutena kahdessa merkityksessä. Toisaalta koko ilmiötä käsitellään uutena tapana yhdistää yrittäjyyden ja yhteiskunnallisen toiminnan piirteitä. Erityistä siinä on juuri innovatiivisuus ja vanhojen rakenteiden rikkominen. Toisaalta taas yhteiskunnallinen yrittäjyys ymmärretään uutena käsitteenä, jonka avulla pyritään kokoamaan yhteen arvopohjaista liiketoimintaa harjoittaneet toimijat, joita on ollut niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa jo vuosisatoja.

Yhteiskunnallisen yrittäjyyden käsitteestä on haastattelujen perusteella muodostunut suomalaisten avainhenkilöiden parissa melko yhtenäinen kuva. Toki vivahde-eroja löytyy, mutta ilmiön ydinajatuksista ollaan hyvinkin yksimielisiä. Niin ydinajatuksukset kuin erilaiset vivahteetkin ovat hyvin samankaltaisia, kuin aiemmassa kansainvälisessä kirjallisuudessa on havaittu. Eniten yhtäläisyyksiä haastateltujen suomalaisten avainhenkilöiden näkemyksissä on Isobritannialaisen mallin kanssa. Tämä ei kuitenkaan ole varsinaisesti yllättävä tulos, vaan sen voidaan melko pitkälle arvioida juontuvan yhteiskunnallista yrittäjyyttä koskevan suomalaisen keskustelun lähtökohdista ja erityisesti lähteistä.

Vaikka suomalainen keskustelu sosiaalisista yrityksistä lähti 1990 -luvulla liikkeelle hyvin samoista lähtökohdista kuin eurooppalainen työllistävän yhteiskunnallisen yrityksen ja laajemmin yhteisötalouden tutkimukset, tämä voisi sanoa toinen vaihe on puolestaan ottanut selvästi lähtökohdakseen Isobritannialaisen uuden yritysmuotoiseen tiukemmin pohjaavan yhteiskunnallisen yrityksen ajatuksen. Haastatteluista kävi jopa ilmi, että käsite yhteiskunnallinen yrittäjyys on tietyn ryhmän tietoisesti päättämä kuvaamaan kyseistä ilmiötä ja levittämään sitä laajempaan keskusteluun.

5.2 Institutionaalinen ympäristö

Kuten tämän tutkimuksen teoreettista viitekehystä esittelevässä osiossa mainittiin, muutokset makrokulttuurisessa ymmärryksessä luovat kriittiset institutionaaliset lähtökohdat uuden toiminnan muotoutumiselle, mutta paikallinen toiminta ja paikallisten toimijoiden strategiat määrittävät miten näitä lähtökohtia käytetään uuden alan rakentamiseen (Lawrence & Phillips 2004). Haastateltavilta kysyttiin, mitä syitä he näkevät sille, että yhteiskunnallinen yrittäjyys ei ole aiemmin noussut Suomessa esille ja minkä takia he puolestaan kokevat sen juuri nyt olevan ajankohtainen. Vaikka vastauksista käy ilmi, että yhteiskunnallisen yrittäjyyden käsitettä on tietoisesti tuotu julkiseen keskusteluun pienen ryhmän ajamana, lähes kaikki näkevät ilmiön ajankohtaisuudelle syitä myös laajemmassa suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa ja murroksessa.

"-- meidän koko hyvinvointiyhteiskunnan rakentaminenhan on perustunut siihen että me yhdessä maksamme systeemin joka huolehtii siitä että meillä on kaikki nämä palvelut."

Vastauksissa on havaittavissa yhteiskunnallisen yrittäjyyden potentiaalin näkeminen juuri hyvinvointipalveluiden kentällä. Näiden palveluiden järjestämisen uudelleenorganisointi siten, että vaikka järjestämisvastuu onkin julkisella vallalla, voi varsinaisesta tuotannosta huolehtia muu yksityisen tai kolmannen sektorin toimija, nousee monissa haastatteluissa lähtökohdaksi sille, että yhteiskunnallisen yrittäjyyden kaltainen toiminta ylipäänsä voi saada tuulta siipiensä alle.

Paitsi julkisen sektorin asemassa ja palveluntuotannossa, hyvinvointiyhteiskunnan muutos ja kansainvälinen yhteistyö ovat haastateltavien mukaan aiheuttaneen olennaisen muutoksen myös kolmannen sektorin, tai järjestökentän, toimintamahdollisuuksissa. Euroopan integraation ja sisämarkkinasäätelyn nähdään vaikeuttaneen suomalaisten järjestöjen palveluntuotantoa, koska niitä on yhä enenevässä määrin alettu kohdella normaalina elinkeinotoimintana yleishyödyllisyyden sijaan. Yleishyödyllisyyden käsite ja sen alaan kuuluvat toiminnot ja palvelut ja niiden verokohtelu eivät ole yksiselitteisiä. Erityisesti kun verotuksen ja yritystukien im-

pulssit tulevat Euroopan unionin tasolta, täytyy myös kansallisesti miettiä uudelleen järjestöjen asemaa ja paikkaa palveluntuotannon kentällä, jottei palveluaukkoja pääse syntymään.

"-- uhkaa syntyä uusia palveluaukkoja, kun kunnat luopuu itse palveluiden tuottamisesta, jos järjestöt vetäytyy tai järjestöjen rooli pienenee, niin sitten ei synnykään yrityksiä -- sitten myöskin se että ei siellä liiku suuria voittoja, et monessa kohti voi varmasti sanoa, et jos järjestö ei oo ainut toimija niin lähes ainut toimija"

Euroopan yhdentymisen ja erilaisten yhteiseurooppalaisten hankkeiden myötä on alettu myös Suomessa enemmän miettiä erilaisia malleja hyvinvointipalveluiden tuottamisessa, erityisesti erilaisia rahoittajan ja tuottajan erottavia malleja. Euroopan poliittisen ja taloudellisen integraation lisäksi myös akateeminen yhteistyö on lisääntynyt niin Euroopan sisällä kuin laajemminkin maailmalle. Haastatteluissa korostetaan muun muassa juuri yhteiskunnallisen yrittäjyyden ajatusten leviämistä yliopistoissa niin Manner-Euroopassa, Iso-Britanniassa kuin Yhdysvalloissakin.

Vielä yhden suomalaisen yhteiskunnan keskeisen piirteen mainittiin vaikuttavan yhteiskunnallisen yrittäjyyden syntymiseen. Suomalainen yritys kenttä on perinteisesti muodostunut suurista teollisuusalan yrityksistä. Palveluyrityksiä on ollut vähemmän kuin muualla maailmassa, ja ne ovat olleet perinteisesti hyvin pieniä. Yhteiskunnallisen yrittäjyyden ilmentymistä koskevissa aiemmissa tutkimuksissa on todettu sen sijoittuvan luontevimmin palveluyrittäjyyden alaan, mistä johtuen sen kehittyminen suurteollisuusyritysten yhteiskunnassa on ollut vaikeaa.

"-- täällä on paljon isoja yrityksiä -- ja sitten kun on pieni yritys niin se on sitten yhden tai kahden ihmisen elinkeino jolla he tulee toimeen, jolla he elää, niin ei semmosesta helposti tuu yhteiskunnallista yritystä, ei mitenkään."

Seuraavat osiot on jaoteltu institutionalisaation viitekehyksen mukaisesti. Haastatteluaineistosta nousseita institutionalisaatioon vaikuttavia tekijöitä on luokiteltu

kahteen pääluokkaan, mahdollistaviin ja rajoittaviin tekijöihin. Ensin esittelen haastatteluissa esiin tulleita yhteiskunnallisen yrittäjyyden vakiintumisen mahdollistavia seikkoja. Seuraavaksi hahmottelen tekijöitä, joita haastateltavat kokivat mahdollisina institutionalisaatiota rajoittavina tekijöinä. Nämä osiot ovat luonteeltaan spekulatiivisia ja tulevaisuuteen suuntaavia. Haastateltavat esittivät oman tietopohjansa ja kokemustensa perusteella, miten he näkevät yhteiskunnallisen yrittäjyyden tulevaisuuden Suomessa ja miksi.

5.2.1 Mahdollistavat tekijät

Kuten aiemmin mainittu, tässä tutkimuksessa instituutio ymmärretään sekä muodollisena organisaatioihin ja sen rakenteisiin liittyvänä että epämuodollisena vakiintuneisiin tapoihin ja käytäntöihin liittyvänä. Tämä jaottelu on läsnä myös niissä teemoissa, joita haastateltavat näkevät yhteiskunnallisen yrittäjyyden vakiintumisesta mahdollistavina tekijöinä. Muodollisina mahdollistavina instituutioina esiin nousivat muun muassa vahvan kolmannen sektorin perinne suomalaisessa yhteiskunnassa, jo olemassa oleva ja vakiintunut osuustoimintaliike sekä eräänlainen myönteinen poliittinen linjaus. Epämuodollisia yhteiskunnallista yrittäjyyttä mahdollistavia instituutioita mainittiin muun muassa kansalaisnäkökulman vahvistuminen, kasvanut individualismi ja kansainvälinen yhteistyö.

Vahva kolmas sektori/järjestökenttä

Yhteiskunnallinen yrittäjyys on muualla maailmassa syntynyt usein hoitamaan tehtäviä, joita Suomessa ovat perinteisesti hoitaneet järjestöt ja yhdistykset. Nyt kun järjestöjen asema ja erityisesti suhtautuminen järjestöjen palveluntuotantoon on muuttumassa, nähdään siellä suuri potentiaali yhteiskunnallisen yrittäjyyden kasvualustana.

"-- meil on todella ollut hyvin pitkä tää kolmannen sektorin vahva rooli palveluiden tuotannossa ja kansalaisten hyvinvoinnin lisääjinä --"

”Niin tällä tavalla järjestösektori mun mielestä pystyis niinkun harjoittaa elinkeinotoimintaa niin et se on yritystoimintaa mut kuitenkin niin että ne säilyttäis sen aatteellisen perustan, joka niille on hyvin tärkeä, sen arvomaailmansa.”

Kolmannen sektorin ja järjestökentän vaikutus nähdään positiivisena myös yleisten asenteiden syntymisessä yhteiskunnallista yrittäjyyttä kohtaan. Järjestöjen toiminnalla on hyvin vahva kansalaisten tuki, jolloin jos esimerkiksi jotkin järjestöomisteiset yritykset olisivat yhteiskunnallisia yrityksiä, voisi yleinen asenteellinen tuki olla hyvinkin vahva. Järjestökentän rooli eräänlaisena innovaatioalustana uusille tavoille organisoida palveluntuotantoa nostetaan myös esiin. Haastateltavat korostavatkin sitä, että Suomessa ei ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota järjestökentästä nouseviin innovaatioihin ja niiden potentiaaliin myös laajemmassa kontekstissa.

Vaikka haastateltavat näkevät perinteisen vahvan järjestökentän mahdollistavan yhteiskunnallisen yrittäjyyden vakiintumista Suomessa, korostavat monet myös suomalaisen järjestökentän erityisyyttä verrattuna esimerkiksi Yhdysvaltalaiseen ”kolmanteen sektoriin”. Kun muissa maissa kolmannella sektorilla viitataan usein kansalaistoimintaan, suomalainen kolmas sektori koostuu nimenomaan järjestöistä ja usein vahvasti julkisen sektorin tukemasta järjestötoiminnasta. Erityisesti palveluntuotannon piirissä järjestöt ovat myös usein ammattilaisten perustamia, kuten esimerkiksi mainitut mielenterveysliitto tai näkövammaisten keskusliitto. Tämä osittain selittää myös sitä, miksi yhteiskunnallisen yrittäjyyden potentiaalia Suomessa hahmotetaan pitkälti juuri palvelutuotannon ja erityisesti järjestöjen palveluntuotannon parissa kansalaistoiminnan ja lähiyhteisöjen osallistamisen sijasta.

Osuustoimintaliike

Osuustoimintaa ja osuuskunta –muotoista yritystoimintaa on Suomessa ollut jo pitkään vaihdellen niin suurista yrityksistä (kuten esimerkiksi SOK ja Valio) pie-

niin muutaman hengen osuuskuntiin. Haastateltavat näkevätkin osuuskunnat tärkeinä alustoina yhteiskunnallisen yrittäjyyden leviämiseen Suomessa.

"-- hyvin vahvasti nään tässä nyt paikan meidän osuuskuntamuotoisen toiminnan kehittämiseen, osuuskuntahan meillä on valmis malli ja osuuskunnalla on Suomessa erittäin positiivinen kaiku --"

Paitsi että osuuskunnat nähdään yhtenä yhteiskunnallisen yrityksen mahdollisena muotona, sen nähdään olemassaolollaan tasoittavan tietä myös muunlaiselle "vaihtoehtoiselle" yrittämisen tavalle. Useissa haastatteluissa nousi esiin yhteiskunnalliset yritykset paitsi uutena tapana yhdistää yhteiskunnallinen tehtävä ja yritystoiminta myös ylipäättään osoituksena yrittämisen monimuotoisuudesta. Yhtenä yhteiskunnallisen yrittäjyyden vakiintumista rajoittavana tekijänä nähdään suomalaisessa yhteiskunnassa vallitseva yritysten homogeenisyys (tästä tarkemmin myöhemmin tässä luvussa). Osuuskunta olemassa olevana ja toimivana yritysmuotona osoittaa kuitenkin, että myös toisenlaiset yrittämisen tavat ovat mahdollisia.

"-- onhan meillä siis näitä osuuskuntia jotka pyörittää isoa taloutta niin useita, että ei tarvi niinkun tavallaan niin sanotusti keskustella että onks tää jotain hörhöilyä."

Toisaalta haastateltavat korostavat myös sitä, että osuuskunta ei automaattisesti ole yhteiskunnallinen yritys, vaan sen toiminnan tarkoitus ja päämäärä ovat ratkaisevia. Osuuskuntatoimintaa voi olla hyvin monenlaista, eikä se välttämättä liity mitenkään yhteiskunnallisen tehtävän hoitamiseen tai ongelman ratkaisuun.

Myönteinen poliittinen linjaus (sosiopoliittinen legitimaatio)

"-- on kuitenkin paljon hankkeita, millä tätä asiaa edistetään, ehkä se täytyy sanoa positiiviseksi että kehittämishankkeita on paljon."

Uuden alan tai ilmiön institutionalisaatioon vaikuttaa se, minkä asteinen sen sosiopoliittinen legitimitetti on, eli miten keskeiset sidosryhmät hyväksyvät sen ja

pitävät sitä sopivana ja oikeana. Haastatteluista ilmeni sekä suoraan että haastatteluvien muiden kertomusten kautta, että tämän hetkinen asenne yhteiskunnallista yrittäjyyttä kohtaan on myönteinen. Keskeisten viranomaistahojen piirissä on käynnissä useita aihetta käsitteleviä hankkeita ja lähes kaikki haastateltavat olivat mukana jossakin tai tiesivät jostakin aihetta käsittelevästä toiminnasta. Täytyy tosin muistaa, että haastateltavat on alun perin valittu tähän tutkimukseen osin sillä perustella, että he ovat tietoisia yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä ilmiönä, ja kuten osan haastateltavista kohdalla ovat myös osallisena ilmiötä käsittelevissä hankkeissa.

Keskeisimpiä julkisen tahon vetämiä hankkeita lienevät Työ- ja elinkeinoministeriön tilaama ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen koordinoima Yhteinen yritys – hanke, jossa yhteiskunnallista yrittäjyyttä pyritään kehittämään suomalaiseen kontekstiin sopivaksi, sekä niin ikään Työ- ja elinkeinoministeriön strategisiin hankkeisiin kuuluva Hyvä –hanke (Hyvinvointihanke), jossa julkaistiin keväällä 2010 Iso-Britannian yhteiskunnallisen yrittäjyyden mallia esittelevä ja sen sopivuutta suomalaiseen yhteiskuntaan pohtiva julkaisu.

Seuraavaksi esittelen haastatteluissa esiin nousseita yhteiskunnallisen yrittäjyyden institutionalisaation mahdollistavia epämuodollisia instituutioita.

Kasvanut individualismi

Yhteiskunnallista yrittäjyyttä koskevassa aiemmassa tutkimuksessa on esitetty, että yhteiskunnallisia yrityksiä on syntynyt aloille, joissa perinteiset julkisen-, yksityisen- tai kolmannen sektorin toimijat eivät ole pystyneet vastaamaan kansalaisten, tai tässä yhteydessä paremminkin asiakkaiden, kasvaneisiin vaatimuksiin. Myös haastatteluista käy ilmi, että jo nyt yksityishenkilöt ostavat lisääntyvässä määrin hyvinvointipalveluja yksityisiltä yrityksiltä, koska he haluavat yksilöllisempää ja erityisempää palvelua joko itselleen tai läheisilleen, kuin mitä perinteisiltä julkisen alan palveluntuottajilta on mahdollista saada. Haastateltavat myös arvioivat yksilöllisempien palvelujen kysynnän kasvavan tulevaisuudessa, kun suuret ikäluokat jäävät eläkkeelle. Ensimmäistä kertaa tiedossa on melko hyvin-

voiva ja varakas eläkeläisjoukko, jolla on varaa vaatia parempia palveluita ja myös maksaa niistä.

"-- halutaan erilaisia palveluja itselle sopivia palveluja, ollaan valmiita maksamaan hiukan ekstra jostain tietyistä palveluista, tämmönen monimuotoisempi palveluntuotanto saa jalansijaa."

Yhteiskunnalliset yritykset voisivat tarjota yksilöllisempiä ja monimuotoisempia palveluita kuin julkinen sektori kuitenkaan kadottamatta Suomessa hyvinvointipalveluihin liitettyjä arvoja liiketoiminnan logiikan alle.

Kansalaisuuden vahvistuminen

Paitsi yksilöllisempien palveluiden vaatimus, myös eräänlaisen tiedostavan kansalaisuuden ja omien vaikutusmahdollisuuksien ymmärtäminen nousivat haastatte- luissa esiin erityisen tärkeinä yhteiskunnallista yrittäjyyttä mahdollistavana teki- jöinä. Koko yrityksen perustamisen nähtiin pohjautuvan yhteiskunnallisesti tär- keinä pidetyille arvoille, jolloin näiden arvojen korostuminen nähtiin edellytykse- nä sille, että yhteiskunnallisia yrityksiä perustetaan lainkaan suuremmassa mitta- kaavassa. Tiedostavan kansalaisuuden korostuminen voi näkyä yrityksen perus- tamisen lisäksi myös siinä, millaisia kulutusvalintoja yksilö tekee.

"-- ne sanoo et kyllä sellaisissa yrityksissä asiakkaat esim lisääntyy jos ne on julkisuudessa että ne on palkannut näkövammaisen tai jonkun muun. Et suomalaiset kyl arvostaa et joku ottaa hoitaakseen sellasia tehtäviä."

Yhteiskunnallisen päämäärän tuominen esiin yrityksen markkinoinnissa nähtiin myös olennaisena etuna, mikäli se osattaisiin "brändätä" oikein. Osa haastateltavis- ta, jotka näkivät rajoitetun voitonjaon olennaisena osana yhteiskunnallisen yrittä- jyyden käsitettä, mielsivät sen myös hyvänä keinona houkutella asiakkaita. Voitto- jen kerääminen tärkeiden hyvinvointipalveluiden avulla nähtiin suomalaiselle ar- vomaailmalle vieraana, jolloin voitonjaon rajoittamisella ja sen esiin tuomisella nähtiin olevan mahdollisesti suurikin positiivinen vaikutus asiakkaisiin.

Yhteiskunnallisen vastuullisuuden korostuminen voi näkyä kuluttajakäyttäytymisen lisäksi myös työvoiman houkuttimena, erityisesti jos työnantajat joutuvat kilpailemaan osaavasta työvoimasta.

"-- sitä halukkuutta tehdä sellasta työtä, jossa ei tehdä sitä vain omistajien iloksi vaan että tehdäänkin sitä auttaakseen laajempia ihmisryhmiä, niin sille on ehkä enemmän kysyntää."

"Ja voi olla että sitten kun työvoimasta tulee pulaa, niin tällaiset hyvin tärkeät vastuulliset toimijat ovat kilpailuasemassa paremmassa jamassa kuin muut, ehkä."

Osa haastateltavista toi tosin esiin vastuullisuuden korostamisen olevan mahdollisesti vain tämän hetken trendi ja osin sidonnainen taloudelliseen tilanteeseen tällä hetkellä. Mikäli asenneilmapiiri muuttuu taloudellisen tilanteen muuttuessa voi myös tuki yhteiskunnallisille yrityksille haihtua. Tähän tulokseen päätyivät myös Lawrence ja Phillips (1994) tutkiessaan uuden alan institutionalisaatiota. Legitiimaatiota heikentävät muutokset makrokulttuurisessa ympäristössä voivat horjuttaa uuden ilmiön vakiintumista riippumatta paikallisten toimijoiden toiminnasta. Tähän voivat vaikuttaa muutokset niin paikallisessa asenneympäristössä kuin laajemmin kansainvälisissä trendeissä.

Kansainvälinen yhteistyö

Ajatusten ja ideoiden leviäminen kansainvälisesti niin akateemisella kuin muillakin kentillä mainittiin paitsi mahdollisesti vaikuttaneen yhteiskunnallisen yrittäjyyden käsitteen leviämisen Suomeen ylipäänsä myös sen mahdollisuuksiin vakiintua tulevaisuudessa. Haastateltavat olivat itse olleet mukana erilaisissa tutkimushankkeissa ja opintomatkoilla, joissa he perehtyivät ilmiön eri ilmenemismuotoihin ja vaikutuksiin Euroopassa. Tämän lisäksi useat mainitsivat nuorten ja erityisesti korkeakouluissa opiskelevien nuorten merkityksen ajatusten vaihdolle. Yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle ominainen yritystoimintaan perinteisesti liitetty dyna-

miikka nähtiin mahdollisesti kiinnostavampana nuorten näkökulmasta kuin perinteinen kolmannen tai julkisen sektorin toiminta.

Haastatteluissa mainittiin myös yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle tyypillisenä käsiteltävien ongelmien laajuus. Monet hyvinvointiin liittyvät ongelmat ovat samoja eri yhteiskunnille ympäri maailmaa. Ympäristöön liittyvät ongelmat ovat lähes poikkeuksetta globaaleja ongelmia. Yhteiskunnallisten yritysten toiminta nähtiin kuitenkin pitkälti paikallisena toimintana. Myös tämän takia kansainvälinen yhteistyö koettiin tärkeäksi tekijäksi. Muiden maiden ratkaisuja ja toimintatapoja tarkkailemalla ja tutkimalla voidaan saada uusia ideoita omien ongelmien ratkaisemiseen paikallisen toiminnan kautta.

Haastatteluissa nousi esiin pitkälti samoja yhteiskunnallista yrittäjyyttä mahdollistavia epämuodollisia instituutioita, kuin Urbanon ym. (2010) tutkimuksissa Espanjassa. Uudet sosiaaliset/yhteiskunnalliset arvot sekä vastuulliset asenteet olivat keskeisiä tekijöitä yhteiskunnallisen yrittäjyyden kehittämisessä. Urbanon ym. tutkimuksessa havaittiin edellä mainittujen lisäksi myös sosiaalisilla verkostoilla ja muodollisilla tukimekanismeilla olevan tärkeä merkitys. Sosiaaliset verkostot mainittiin myös tämän tutkimuksen haastatteluissa, mutta johtuen kenties varsinaisten yrittäjien vähäisestä edustavuudesta aineistossa verkostot eivät saaneet niin suurta painoarvoa kuin muut yllä esitetyt tekijät. Muodollisia tukimekanismeja ei puolestaan juurikaan (ainakaan vielä) Suomessa ole, mikä mainittiinkin yhteiskunnallisen yrittäjyyden institutionalisaatiota rajoittavana tekijänä.

5.2.2 Rajoittavat tekijät

Muodollisina rajoittavina instituutioina nousivat esiin vakiintuneet organisaatiot kuten erilaiset yrittäjien järjestöt ja vakiintuneet kolmannen sektorin järjestöt, jotka ovat tottuneet saamaan jotain tukia toiminnalleen, sekä hankintalaki nyky-muodossaan ja erityisesti sen soveltaminen. Epämuodollisina rajoittavina instituutioina nousivat esiin perinteinen ja yksipuolinen näkemys yrittäjyydestä, hallinto-alamaisuuskulttuuri ja käsitteellinen epäselvyys ja leimautuminen haihatteluksi.

Vakiintuneet organisaatiot

Haastatteluissa nähtiin melko selvästi, että perinteiset vakiintuneet organisaatiot niin yrittäjyyden kuin kolmannen sektorin tahoilla voivat nousta yhteiskunnallisen yrittäjyyden vakiintumista rajoittaviksi tekijöiksi. Perinteiset yrittäjyyttä edistävät tahot, kuten esimerkiksi haastatteluissa mainitut Elinkeinoelämän keskusliitto ja Suomen Yrittäjät, nousivat esiin tahoina, jotka saattavat hankaloittaa yhteiskunnallisen yrittäjyyden hyväksymistä muiden yrittäjyyden ilmentymien rinnalle. Erityisesti mikäli yhteiskunnallisen yrittäjyyden malli vakiintuu sellaiseen muotoon, jossa sen voitonjakoon tehtäisiin jotain rajoituksia tai muuten yrittäjän vapautta jotenkin rajoitettaisiin, epäiltiin yrittäjäliittojen hyvinkin todennäköisesti nousevan vastustamaan ilmiötä.

Perinteisten elinkeinoelämän toimijoiden lisäksi myös vakiintuneet kolmannen sektorin toimijat nähtiin mahdollisina yhteiskunnallista yrittäjyyttä rajoittavana tekijänä. Suomessa on pitkät perinteet kolmannen sektorin suurilla järjestöillä, jotka ovat yhteiskunnan tuella hoitaneet tiettyjä palveluita. Haastatteluissa tuotiinkin esiin järjestöjen pitkään jatkunut erityisasema esimerkiksi verotuksessa, ja heidän huolensa siitä, että yhteiskunnallisten yritysten vakiintuessa ne tulisivat heidän palveluntuotantonsa tilalle ja toimisivat vain eräänlaisena yksityistämisen välineenä.

Vaikka yhteiskunnallisen yrittäjyyden olemassaolon tarkoituksena on yhteiskunnallisen tehtävän suorittaminen, haastateltavat näkivät myös julkisen sektorin mahdollisesti rajoittavan sen vakiintumista. Kuten yksityisen ja kolmannen sektorin edustajat, myös julkisen sektorin toimijat voivat olla huolissaan saavutettujen etujen menettämisestä. Esiin nostettiin myös julkisella sektorilla esiintyvä huoli siitä, voiko yksityinen taho todella säilyttää tärkeänä koetun yhteiskunnallisen tehtävän suorittamisessa tarvittavan eetoksen ja etiikan. Paitsi julkisen sektorin toimijoiden muutoshalukkuus, myös ylipäänsä julkisen sektorin jähmeys ja hitaus reagoida uusiin asioihin nähtiin mahdollisesti rajoittavan yhteiskunnallisen yrittä-

yyden kehittymistä. Tästä esimerkkinä toimii muun muassa julkisten hankintojen käytäntöjen muuttaminen.

Hankintalaki ja sen soveltaminen

"Ilman tällaisia uusia tulkintoja tässä näissä kilpailuttamisissa ja muissa ei todellisuudessa tapahdu mitään."

Yllä oleva sitaatti tiivistää hyvin melkein kaikissa haastatteluissa esiintyneen ajatuksen yhteiskunnallisen yrittäjyyden mahdollisuuksista erityisesti hyvinvointipalveluiden alalla. Suomessa suuri osa hyvinvointipalveluista on julkisen vallan järjestämisvastuun piirissä, mutta varsinainen toteutus voidaan haluttaessa hoitaa muilla tahoilla, julkisten hankintojen kautta. Haastateltavat näkevätkin olennaisen tärkeänä, että julkisissa hankinnoissa otettaisiin paremmin huomioon myös muut kriteerit kuin hinta. Monet korostivat kuitenkin, että kyse on nimenomaan tulkinnoista, että varsinainen laki ei itsessään ole rajoite vaan se miten sitä tulkitaan ja käytetään käytännössä.

"Ja meillä sanotaan Suomessa, että hankintalaki estää sitä ja tätä ja tota, mut tosiasiasa meil ei oo testattu Suomessa lainkaan niitä rajoja mitä hankintalaki antaa mahdollisuuksia."

Julkisten hankintojen ja hankintalain tulkintojen yhteydessä mainittiin usein kilpailun vääristyminen. Kilpailun vääristyminen nähtiin mahdollisena tuloksena, mikäli yhteiskunnallisille yrityksille ruvettaisiin suuntaamaan kohdennetusti julkisia hankintoja. Toisaalta haastateltavat näkivät yhteiskunnallisen yrittäjyyden kohdalla olevan kyse eräänlaisesta positiivisen syrjinnän tapauksesta, jossa yhteiskunnan hyväksi voidaan suosia tiettyjä toimijoita. Tätä pidettiin osittain jopa edellytyksenä sille, että ilmiö voi ylipäätään vakiintua.

Haastatteluista kävi siis ilmi myös yhteiskunnallisen yrittäjyyden ilmiöön liittyvä tietynlainen arvolatautuneisuuden ongelma. Useissa haastatteluissa pohdittiin mikä on *oikein* tai miten yhteiskunta voisi toimia *oikein*. Julkiset hankinnat nähtiin

myös mahdollisena välineenä viestiä viralliselta taholta, minkälaista toimintaa pidetään tärkeänä.

Epämuodollisina rajoittavina instituutioina haastatteluissa nousivat esiin perinteinen ja yksipuolinen näkemys yrittäjyydestä, hallintoalamaisuuskulttuuri sekä käsitteiden epäselvyys ja leimautuminen eräänlaiseksi haihatteluksi.

Perinteinen käsitys yrittäjyydestä

Paitsi yrittäjäjärjestöjen piirissä myös laajemmin suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsee haastateltavien mukaan hyvin yksipuolinen kuva yrittäjyydestä ja yrityksestä, mikä mainitaan keskeisimpänä yhteiskunnallisen yrittäjyyden vakiintumista rajoittavana tekijänä. Tämä koskee niin yritysten etujärjestöjä, asiakkaita, julkisen sektorin yrityspalveluita kuin rahoitusmuotojakin.

” Et ei oo semmosta näkökulmaa, et yritys vois olla tämmönen et sillä on jotain hyvin vahvoja yhteiskunnallisia tavoitteita ja et ne ois tärkeitä, vaan se kaikki katotaan niiden normaalien yritysten lasien lävitse.”

Erityisesti yritysneuvontapalveluihin ja rahoituspalveluihin kaivattiin ymmärrystä erilaisista yritysmuodoista.

”Et jos semmonen ymmärrys yritysneuvojilta tai työvoimaviranomaisilta tai muilta tällaisilta keskeisiltä neuvontaan tarkoitettulta taholta puuttuu, niin se on vähän hankala sit lähtee perustamaan mitään, jos sieltä ei saa ohjausta, eikä neuvoa eikä tukea.”

Rahoitusinstrumenttien ja -valikoiman laajentaminen nähtiin tärkeänä paitsi yhteiskunnallisen yrittäjyyden vakiintumisen kannalta, myös yleisesti yrittäjyyden tukemisen kannalta. Nykyistä järjestelmää moitittiin yksipuolisuudesta ja kaikkien yritysten pakottamista samaan muottiin. Vain perinteiset voimakkaan kasvuhakuiset yritykset ovat houkuttelevia lainansaajia, eikä pitkän tähtäimen tavoitteisiin tai kestäväen kehityksen mukaisiin suunnitelmiin ole saatavilla rahoitusta.

Hallintoalamaisuuskulttuuri

Kuten tämän kappaleen alussakin mainittiin, pohjoismaiseen hyvinvointivaltion perinteeseen kuuluu voimakas julkinen sektori ja lähes kaikkien sosiaali- ja terveyspalveluiden kuuluminen sen vastuulle. Paitsi palveluntuotannon tapaan tämän nähdään vaikuttaneen myös suomalaisen kansalaiskäyttäytymiseen. Tämän yleisen asenneilmapiirin nähdään myös vaikeuttavan yhteiskunnallisen yrittäjyyden kehittymistä. Kun muualla Euroopassa yhteiskunnallinen yrittäjyys on kehittynyt kansalaisten piirissä yhteistoimintana (ns. alhaalta – ylös), Suomessa tälläkin hetkellä käytävät alustavat pohdinnat yhteiskunnallisen yrittäjyyden konseptista ja mahdollisuuksista ovat viranomaislähtöisiä (ns. ylhäältä – alas) ja johtuen pikemminkin nykyisen järjestelmän kestävydestä kuin ruohonjuuritason innovaatioista. Tätä asetelmaa heijastavat myös näkemykset siitä, miksi yhteiskunnallinen yrittäjyys on vasta nyt noussut esiin Suomessa. Esiin tuotiin myös suomalaisen julkisen sektorin jähmeys reagoida uusiin ajatuksiin ja malleihin verrattuna kansalaislähtöiseen ja usein innovatiivisempaan toimintaan.

Käsitteiden epäselvyys ja leimautuminen

Koska yhteiskunnallinen yrittäjyys on Suomessa niin uusi ilmiö eikä sen käsitteestä ole olemassa virallista määritelmää tai edes epävirallista yksimielisyyttä, oltiin useassa haastattelussa huolissaan käsitteiden epäselvyyksistä johtuvasta mahdollisesta vastustuksen noususta. Ensinnäkin yhteiskunnallisen yrittäjyyden niin sisällöllinen kuin käsitteellinen läheisyys suomalaisen lain mukaisen sosiaalisen yrityksen kanssa nähtiin ongelmallisena. Haastateltavien mukaan jo sosiaalisten yritysten kohdalla yritysten ja yritysten työntekijöiden mahdollinen leimautuminen jonkinlaisiksi sosiaalitapauksiksi on ollut haitallista yritysmuodon houkuttelevuudelle. Jos taas yhteiskunnallinen yrittäjyys liitetään vain sosiaalisten yritysten mukaiseen vajaakuntoisten työllistämiseen, houkuttelee se todennäköisesti vähemmän muiden yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemista kiinnostuneita yrittäjiä.

Toiseksi yhteiskunnallisen yrittäjyyden nähtiin yleisessä keskustelussa helposti sekoittuvan yritysten yhteiskuntavastuun kanssa. Vaikka molempien nähdään liikkuvan samojen teemojen ympärillä, halusivat haastateltavat silti pitää nämä kaksi käsitettä erillisinä. Yritysten yhteiskuntavastuu korostaa yritysten toimintatapojen vastuullisuutta. Yhteiskunnallisessa yrittäjyydessä puolestaan yhteiskuntavastuu ulottuu paitsi toimintatapoihin myös varsinaiseen toiminnan tarkoitukseen ja kohteeseen.

Lisäksi yhteiskunnallisen yrittäjyyden vakiintumiselle nähtiin uhkana ilmiön leimautuminen jonkinlaiseksi ”epäyrittäjyydeksi” tai marginaaliseksi ”elämäntapayrittäjyydeksi”. Mikäli jotkin (vastustavat) tahot onnistuisivat luomaan yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle tällaisen leiman, voisi se estää todellisen keskustelun ilmiön eri variaatioista ja mahdollisuuksista.

Taulukossa 4 on tiivistettynä haastatteluissa esiintyvät muodolliset ja epämuodolliset institutionaaliset tekijät, jotka voivat vaikuttaa yhteiskunnallisen yrittäjyyden institutionalisaatioon mahdollistavasti tai rajoittavasti.

Taulukko 4. Yhteiskunnallisen yrittäjyyden vakiintumiseen vaikuttavat institutionaaliset tekijät

	Muodolliset instituutiot	Epämuodolliset instituutiot
Mahdollistavat tekijät	<ul style="list-style-type: none"> • Vahva 3. sektori • Vakiintunut osuustoimintaliike • Myönteinen poliittinen ilmapiiri 	<ul style="list-style-type: none"> • Individualismin kasvu • Vastuullisen kansalaisuuden korostuminen • Kansainvälinen yhteistyö
Rajoittavat tekijät	<ul style="list-style-type: none"> • Vakiintuneet organisaatiot • Hankintalaki ja sen soveltaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Perinteinen ja yksipuolinen näkemys yrittäjyydestä • Hallintoalamaisuuskulttuuri • Käsitteiden sekaantuminen ja leimautuminen

5.3 Institutionaalinen yrittäjyys

Yhteiskunnallinen yrittäjyys on Suomessa vasta nousemassa laajemman yleisön tietoisuuteen. Tästä johtuen varsinaisia yrittäjiä, sanan perinteisessä tarkoituksessa, oli vaikea löytää haastateltavien joukkoon. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei institutionalisaatioon vaikuttavaa institutionaalista yrittäjyyttä olisi havaittavissa myös Suomalaisessa yhteiskunnallisen yrittäjyyden kentässä. Kuten aiemmin tässä tutkimuksessa on määritelty, institutionaalinen yrittäjyys viittaa toimijoihin, jotka kyseenalaistavat olemassa olevia rakenteita ja instituutioita ja kokoavat yhteen ihmisiä ja resursseja muuttaakseen vanhoja tai luodakseen kokonaan uusia rakenteita. Mikä tässä tutkimuksessa kävi harvinaisen hyvin ilmi, institutionaalisen yrittäjän käsitteellä ei välttämättä viitata varsinaisiin yritystä perustaviin toimijoihin, vaan myös vakiintuneiden organisaatioiden sisällä toimiviin yksilöihin.

Hyvinvointipalvelut ovat Suomessa perinteisesti kuuluneet julkisen sektorin piiriin. Tämä yhdistettynä tietynlaiseen hallintoalamaisuuskulttuuriin vaikuttavat todennäköisesti siihen, että haastatteluissa yhteiskunnallisen yrittäjyyden mahdollistaminen ja luominen nähtiin ensisijaisesti olevan julkisen vallan vastuulla. Haastatteluissa korostuivat erilaiset toimenpiteet ja muutokset, joita vaadittaisiin niin lainsäädäntöön, julkisiin työvoimapalveluihin kuin asenteisiin, jotta yhteiskunnallinen yrittäjyys voisi vakiintua yhdeksi yrittäjyyden muodoksi muiden rinnalle. Institutionaalisen yrittäjyyden ilmeneminen yksilöiden toimintana kansalaisena tai yrittäjänä ei noussut niin laajasti esiin.

Maguire ym. (2004) luonnehtivat artikkelissaan institutionaaliselle yrittäjälle tyyppillisiä toimintatapoja. Ensinnäkin institutionaalinen yrittäjä on usein asemassa, jossa hän nauttii laajasta legitimitetistä ja pystyy siten yhdistämään erilaisia sidosryhmiä ja resursseja. Toiseksi hän teoretisoi uudet toimintatavat tuomalla eri tehojen intressejä argumentointiin sekä neuvottelemalla ja kompromisseja tekemällä pyrkii saavuttamaan laajan koalition taakseen. Näiden lisäksi institutionaalinen yrittäjä pyrkii institutionalisoimaan uudet toiminnat yhdistämällä ne sidosryhmien olemassa oleviin rutiineihin ja arvoihin luoden näin uusia normeja ja vahvistaen keskinäistä luottamusta.

Vaatus institutionaalisen yrittäjän keskeisestä asemasta käy hyvin ilmi tämän tutkimuksen haastatteluiden kautta. Yksittäiset henkilöt tai tahot, jotka haastattelussa nousevat joko suoraan tai ilmenevät muuten keskeisinä yhteiskunnallista yrittäjyyttä edistävinä, ovat asemassa, jossa he toimivat hyvin erilaisten intressiryhmien kanssa yhteistyössä ja asemansa puolesta pystyvät argumentoimaan uskottavasti usean eri tahon kanssa. Mielenkiintoinen havainto oli eräänlaisen institutionaalisen yrittäjyyden melko vahva henkilöityminen eli vallitsevien rakenteiden kyseenalaistaminen ja muuttaminen organisaatioon liittyvistä kytköksistä riippumatta.

"-- se että se on tässä -- mukana johtuu mun mielestä pitkälti siitä et siellä on näitä yksittäisiä ihmisiä jotka on kiinnostunut -- et se on uittanut sen sinne organisaationkin"

Erityisen osuvaksi Maguiren ym. (2004) väitteiden kanssa osoittautui uutta alaa luovan institutionaalisen yrittäjän pyrkimys teoretisoida uusi toiminta eri sidosryhmien intressien kautta. Lähes kaikki haastateltavat pyrkivät muotoilemaan yhteiskunnallisen yrittäjyyden siten, että se voitaisiin "myydä" niin julkisen sektorin toimijoille, perinteisille yrittäjille, vakiintuneille järjestöille kuin kansalaisille, asiakkaille ja tuottajille puoluepoliittiseen näkökulmaan katsomatta. Yhteiskunnallisen yrittäjyyden nähtiin säilyttävät julkisen ja kolmannen sektorin pohjoismaisesta hyvinvointivaltion perinteestä kumpuavat arvot, ja samalla vahvistavan pienten ja keskisuurten yritysten asemaa yhteiskunnassa sekä lisäävän ihmisten halukkuutta ryhtyä yrittäjiksi palkkatyön sijaan. Palvelun tuottajille ja asiakkaille/kuluttajille yhteiskunnallinen yrittäjyys puolestaan tuo hyvää omaa tuntoa ja itsensä toteuttamisen tunnetta. Yhteiskunnallinen yrittäjyys nähtiin edellä mainituista syistä myös sopivana kaikkien poliittisten puolueiden agendalle.

Tästä voidaan myös käyttää Garudin ym. (2007) käyttämää käsitettä 'strateginen kehystäminen'. Jotta kohdattaisiin mahdollisimman pientä vastustusta, ilmiö pyritään esittämään kyseiselle kohderyhmälle positiivisella tavalla korostaen niitä ominaisuuksia, jotka oletettavasti ovat heille tärkeitä. Haastateltavat myös selvästi

kehystivät puheensa yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä omien lähtökohtiensa tai viiteryhmänsä mukaisesti.

Yhteiskunnallisen yrittäjyyden olennaisin haaste vaikutti haastatteluiden perusteella olevan sen taloudellinen puoli. Eniten selviä argumentteja esitettiin yhteiskunnallisen yrittäjyyden taloudellisista perusteluista ja vaikutuksista. Tuomalla vaihtoehdon perinteisen voiton maksimointiin pyrkivän yritysmuodon rinnalle yhteiskunnallisen yrittäjyyden arvioitiin kasvattavan mielenkiintoa yrityksen perustamiseen. Erityisesti sen arvioitiin vaikuttavan suomalaisessa yhteiskunnassa erityispiirteenä esiintyvän korkeakoulutettujen haluttomuuteen perustaa yrityksiä. Yhteiskunnallisen yrittäjyyden nähtiin tuovan yritystoimintaan sellaista lisäarvoa, joka voisi houkutella useampia erityiskoulutuksen saaneita oman yrityksen perustamiseen.

Toiseksi yhteiskunnalliset yritykset nostettiin esiin mahdollisena vastuksena suurille usein kansainvälisille yrityksille, jotka ostaessaan pieniä paikallisia yrityksiä voivat saada aikaan lähes monopolitilanteen tietyllä markkina-alueella ja siten näivettäen paikallisen yritystoiminnan. Mikäli esimerkiksi hoivapalveluista huolehtisi haastateltavien mukaan paikalliset pienemmät yritykset jäisi heidän saamansa tulo alueelle eikä se häviäisi esimerkiksi ulkomaisille omistajille.

"-- jos paikalliset yritykset hoitaa asioita, ne rahat jää sinne alueelle -- ne ostaa sitä paikallista tavaraa ja kamaa ja käy kaupoissa siellä ja näin. Ja se niinkun lisää sitä alueellisen kansantalouden kiertoa ja rahamäärää mikä siellä pyörii ja luo niinkun hyvinvoinnin edellytyksiä."

Koska ilmiö ei ole vielä vakiintunut eikä yhteiskunnallisen yrittäjyyden käsitteestä ole myöskään yhteistä ymmärrystä, luonnehti edellä esitettyä argumentointia myös Maguiren ym. (2004) esittelemä neuvottelujen käyminen ja kompromissien etsiminen. Monipuolinen argumentointi nähtiin väylänä laajan hyväksynnän saamiselle yhteiskunnallista yrittäjyyttä kohtaan. Osa haastatelluista sanoi suoraan, että toivoisivat keskustelun olevan monipuolista ja että dialogia käytäisiin kaikkien keskeisten sidosryhmien ja olemassa olevien organisaatioiden kanssa, jotta saatai-

siin hahmoteltua yhteiskunnallisen yrittäjyyden malleja, jotka olisivat toimivia usean eri intressiryhmän näkökulmasta.

Suhteessa Maguiren ym. (2004) väittämään uusien toimintojen institutionalisoimisesta sidosryhmien olemassa oleviin rutiineihin ja arvoihin, aineistosta löytyi selvästi väittämää tukevia havaintoja. Useimmat haastateltavista näkivät yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle ja erityisesti sen institutionalisaatiolle edullisena ja jopa välttämättömänä niiden liittämisen olemassa oleviin rakenteisiin. Olemassa olevien osuustoiminta- ja osakeyhtiölakien nähtiin hyvin taipuvan yhteiskunnallisen yrittäjyyden eduksi. Useimmat olivat myös sitä mieltä, että yhteiskunnallinen yrittäjyys pitäisi integroida osaksi olemassa olevia koulutusohjelmia, yritysneuvontapalveluita ja rahoitusinstrumentteja, vaikka aluksi ne ehkä tarvitsisivatkin omia erityisiä rakenteita johtuen niiden uutuudesta ja tietynlaisen ajatusmallin muutoksesta.

Vaikka yhteiskunnallisen yrittäjyyden integroiminen virallisiin olemassa oleviin instituutioihin nähtiin tärkeänä, huomattavasti lainsäädäntöä tai muita muodollisia instituutioita enemmän haastateltavat korostivat ajatusmallien ja asenteiden muutosta. Niin yritysten rahoituksesta ja neuvonnasta vastaavien henkilöiden, julkisista hankinnoista vastaavien kuin asiakkaidenkin taholle toivottiin ymmärrystä ja tietoa yhteiskunnallisen yrittäjyyden olemassa olosta ilmiönä ja sen erityispiirteistä verrattuna perinteiseen yrittäjyyteen. Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen käsittein, haastateltavat painottivat siis epämuodollisten instituutioiden tärkeyttä muodollisten instituutioiden sijasta. Monet tosin mainitsivat erinäisiä muodollisiin instituutioihin liittyviä vaatimuksia, joita tarvitaan tilanteessa, jossa epämuodollinen institutionalisaatio ei vielä ole niin pitkällä. Toisin sanoen, niin kauan kun yhteiskunnallinen yrittäjyys on ilmiönä ja käsitteenä tuntematon ja määrittelemätön, tarvitaan erityisesti sitä tukevia muun muassa rahoitukseen, lainsäädäntöön ja koulutukseen liittyviä elementtejä.

Haastatteluissa esiintyneet edellä esitetyt institutionaalista yrittäjyyttä ilmentävät toimet ovat melko yhteneväisiä Aldrich ja Fiolin (1994) uuden alan edistämisen strategioiden kanssa, erityisesti sosiopoliittista legitimaatiota edistävien strategi-

oiden kanssa. Mielenkiintoista on, että yhteiskunnallisen yrittäjyyden hyväksyttävyyden ja sopivuuden nähtiin usein tärkeämpänä kuin varsinaisen yhteisen ymmärryksen luominen. Tämä voi tosin johtua siitä, että suomalaisessa yhteiskuntamallissa minkä tahansa muotoisena yrityksenä toimiminen on melko hankalaa, mikäli sitä ei ole virallisesti hyväksytty. Tällöin virallisen hyväksynnän saaminen on ensisijaista, ja toiminnan jalkauttaminen käytäntöön voi tapahtua vasta sen jälkeen. Haastatteluista käy myös ilmi, että ilmiönä yhteiskunnallisen yrittäjyyden käsittely ja edistäminen on jakautunut useampaan eri "leiriin". Tällöin yhtenäisen tietopohjan luominen kielellisten, symbolisten ja koulutuksellisten keinojen kautta ei ole yhden toimijan käsissä. Myös osa haastateltavista toi tämän esille, ja toivoi jatkossa aiheen käsittelyä tiiviimmässä yhteistyössä.

"Nyt vaan pitäisi saada kaikki tahot samaan pöytään ja saman prosessin äärelleen, ettei tehdä niin kun ajallaan ja toisista riippumatta."

Vaikka edellä esitetyt haastatteluissa esiintyneet institutionaalisen yrittäjyyden piirteet korostavat tarkoituksellisuutta ja hyvinkin strategista toimintaa, nähtiin yhteiskunnallisen yrittäjyyden syntymiseen johtaneissa prosesseissa myös tilanteeseen sopeutumista. Vaikka muillakin tekijöillä on varmasti ollut vaikutusta, viralliseen lainsäädännölliseen ympäristöön yhteiskunnallinen yrittäjyys on haastateltavien mukaan tullut pääosin sen takia, että jo vakiintunut suomalaisten sosiaalisten yritysten laki on havaittu toimimattomaksi ja siihen kaivataan muutosta. Esiin tuotiin myös vuonna 2009 alkaneen taloudellisen taantuman vaikutus niin julkisen sektorin menojen pienentämiseen kuin yrittäjyyden houkuttelevuuden parantamiseen palkkatyön sijaan. Myös yksittäisten keskeisten henkilöiden ja jopa eräänlaisten sattumien nähtiin vaikuttaneen siihen, että yhteiskunnallinen yrittäjyys on noussut Suomessa esiin ja siihen minkälainen ymmärrys siitä vallitsee. Esimerkkinä mainittiin muun muassa Iso-Britanniassa ilmiötä ajavan keskeisen organisaation entisen johtohahmon muuttaminen Suomeen.

5.4 Institutionalisaatio

Uuden ilmiön tai alan institutionalisaatio viittaa prosessiin, jonka kautta toiminnan muodolliset ja epämuodolliset rakenteet tulevat hyväksytyiksi ja saavat säännön kaltaisen roolin sosiaalisessa ajattelussa ja toiminnassa (Tolbert & Zucker 1983, Zucker 1977). Prosessin aikana voidaan pyrkiä määrittelemään kyseisen ilmiön institutionalisaation aste. Yhteiskunnallinen yrittäjyys on Suomessa tämän tutkimuksen haastattelujen perusteella Tolbertin ja Zuckerin (1996) käsitteitä käyttäen yleistymisvaiheessa (objectification).

Yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen liitetyille toiminnoille on kehittymässä yleinen ja jaettu merkitys. Kaikki haastateltavat käsittivät ilmiön pääosin samalla tavalla, vaikka yksityiskohtia koskevia variaatioita löytyikin. Yleisesti hyväksyttyä merkitystä yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle hahmotetaan tällä hetkellä hakemalla vertailukohtia muista konteksteista ja organisaatioista, kuten eri maiden käyttämistä malleista ja suomalaisesta sosiaalisen yrityksen, osuuskuntien ja järjestöjen toiminnasta.

Kuten edellisestä luvusta käy ilmi, yleistä ymmärrystä yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä pyritään luomaan muiden tarkkailemisen lisäksi institutionaalisten yrittäjien toiminnan kautta. Nämä Tolbertin ja Zuckerin (1996) käsitteiden mukaiset ”sankarit” luovat hyvin samoin argumentein kuvaa ongelmasta, siihen liittyvistä toimijoista ja sopivasta ratkaisusta. Hyvinvointivaltion kestävyysongelmat ja individualistisen ja vastuullisen kansalaisuuden nouseminen vaativat reagointia ja uutta toimintaa. Hyvinvointipalveluista vastaavat tahot ja kansalaiset ovat ne toimijat, joilla on mahdollisuus ja jopa velvollisuus vastata tähän tarpeeseen. Yhteiskunnallinen yrittäjyys on puolestaan se ratkaisu, joka toisi ratkaisun ongelmaan, jopa niin, että se olisi kaikkien osapuolten kannalta hyväksyttävissä.

Haastateltujen mukaan matkaa yhteiskunnallisen yrittäjyyden täydelliseen institutionalisaatioon eli itsestäänselvyytenä kokemiseen on kuitenkin vielä paljon. Monet mahdollisuuksista ja haasteista, joita haastatellut toivat esiin ja joihin viitattiin aiemmin tässä luvussa, ovat vielä realisoitumatta. Mielenkiintoista on myös se, että

haastatteluissa mainitut institutionalisaatioon vaikuttavat asiat ovat hyvin yhdenmukaiset Tolbertin ja Zuckerin (1996) täyden institutionalisaation vaatimien seikkojen kanssa (suhteellisen matala vastustus, jatkuva kulttuurinen tuki, eturyhmien edistävä toiminta ja toivottujen tulosten saavuttaminen).

Haastatteluissa korostettiin mahdollisten yhteiskunnallista yrittäjyyttä vastustavien tahojen vaikutusta institutionalisaatiota rajoittavana tekijänä. Toisaalta yhteiskunnan yleinen ilmapiiri ja taloudellinen tilanne nähtiin keskeisinä sille, koetaanko yhteiskunnallisen yrittäjyyden kaltaiselle toiminnalle lainkaan tarvetta. Mikäli yleinen ilmapiiri puoltaa hyvinvointipalveluiden ja muiden yhteiskunnallisesti tärkeiden tehtävien hoitamista yksin julkisen sektorin taholta, ei uuden yrittäjyyden muodon kehittymistä todennäköisesti katsottaisi tarpeelliseksi. Tiedon keräämisen, säilyttämisen ja jakamisen osalta haastatellut näkivät tarpeellisena jonkinlaisen eturyhmätoiminnan syntyminen yhteiskunnallisen yrittäjyyden saralla. Tiedon kerääminen nähtiin tärkeänä myös siksi, että yhteiskunnallisen yrittäjyyden kannattavuudesta olisi saatavilla jonkinlaista tietoa. Ilmiön vakiintumisen kannalta on olennaista, että sen koetaan myös tuottavan jotain arvoa ja saavuttaman sille asetettuja tavoitteita.

* * *

Edellä on pyritty esittelemään monipuolisesti haastatteluissa esiin nousseita seikkoja, joiden avulla pyritään vastaamaan tutkimuskysymyksiin yhteiskunnallisen yrittäjyyden ilmiön hahmottamisesta suomalaisessa yhteiskunnassa ja niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat sen vakiintumiseen. Koska ilmiö on luonteeltaan monta yhteiskunnan eri osa-aluetta koskettava ja erityisesti Suomessa vasta alustavan keskustelun kohteena, on ymmärrettävää, että tutkimustuloksetkaan eivät ole yksiselitteisiä. Tässä raportissa on kuitenkin pyritty esittämään aineistosta tehtyjä keskeisiä havaintoja ja niiden tulkintoja.

Aiemmin tässä luvussa taulukossa 4 on esitetty tiivistettynä haastatteluissa nousseet institutionalisaatioon vaikuttavat institutionaaliset tekijät. Mahdollistavia institutionaalisia tekijöitä ovat haastattelujen mukaan vakiintunut ja vahva kolmas sektori, osuustoimintaliike, myönteinen poliittinen linjaus, vahvistunut kansalaisnäkökulma ja individualismi sekä tiivis kansainvälinen yhteistyö niin akateemisella kuin poliittisella kentällä. Rajoittavina institutionaalisina tekijöinä mainittiin vakiintuneet organisaatiot (erityisesti perinteiset yrittäjäjärjestöt), hankintalaki ja sen sovellukset, yksipuolinen käsitys yrittäjyydestä, hallintoalamaisuuskulttuuri sekä käsitteiden sekaantuminen ja leimautuminen epäuskottavaksi toiminnaksi. Haastatteluissa esitettiin melko tasapuolisesti niin muodollisiin kuin epämuodollisiin instituutioihin liittyviä institutionaalisia tekijöitä.

Edellä mainitut mahdollistavat ja rajoittavat tekijät luovat siis sen institutionaalisen ympäristön, joka luo puitteet yksilöiden toiminnalle. Haastatteluissa painottui selvästi toimijoiden toiminnan strateginen luonne. Sekä osa haastateltavista itse että eräät muut haastatteluissa mainitut tahot toteuttavat selvästi institutionaalista yrittäjyyttä koskevan teorian kanssa yhteneväisiä strategioita. Erityisesti toimijoiden asemaa ja käsiteltävän ilmiön strategista kehystämisestä koskevat väitteet ilmenivät vahvasti haastatteluissa. Yhteiskunnallista yrittäjyyttä ajavat tahot ovat keskeisissä asemissa, joissa he pystyvät saavuttamaan monia eri resursseja ja koamaan yhteen eri intressiryhmiä. He myös pyrkivät neuvotteluihin eri intressien kesken saavuttaakseen mahdollisimman laajan tuen ajamalleen asialle.

Yhteiskunnallisen yrittäjyyden institutionalisaatio on kuitenkin haastateltujen mukaan vasta alussa, ja se vaatii vielä sekä institutionaalisten yrittäjien toimintaa että institutionaalisen ympäristön säilymistä ilmiölle suotuisana.

6 Lopuksi

Tämä pro gradu –tutkielman tavoitteena oli saada lisää tietoa käsityksistä yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä ilmiönä Suomessa sekä hahmottaa niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat sen institutionalisaatioon. Tutkimusongelmaan pyrittiin vastaamaan haastatteleamalla eräänlaisia avainhenkilöitä, jotka ovat keskeisessä asemassa ilmiön vakiintumiseen nähden. Haastatteluaineistoa analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin tarkoituksena hahmottaa haastateltavien näkemyksiä yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä peilaamalla näitä käsityksiä aihetta käsittelevään aiheeseen, pääosin kansainväliseen, tutkimukseen. Lisäksi aineistoa käytiin läpi institutionalisaation teoreettisen viitekehyksen pohjalta luodun analyysirungon avulla pyrkimyksenä löytää aineistosta niitä seikkoja, jotka voivat vaikuttaa yhteiskunnallisen yrittäjyyden vakiintumiseen Suomessa. Tässä luvussa arvioidaan, miten tässä tutkimustehtävässä onnistuttiin, mikä merkitys tutkimuksella on ja mitä mahdollisia jatkotutkimuksen tarpeita tutkimuksen aikana nousi esille.

Yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä juuri tämän käsitteen puitteissa suomalaisessa kontekstissa ei ole juurikaan aikaisempaa tutkimustietoa. Tässä tutkimuksessa haastateltiin henkilöitä, jotka ovat keskeisessä asemassa siinä prosessissa, missä yhteiskunnallista yrittäjyyttä kehitetään ja tuodaan yleiseen tietoisuuteen. Saadut tulokset siitä, miten nämä henkilöt käsittävät yhteiskunnallisen yrittäjyyden, tuovat siis sekä uutta tietoa alan tutkimukseen että ovat merkittäviä käytännön kannalta, mikäli ilmiön halutaan vakiintuvan. Tulokset ovat mielenkiintoisia erityisesti siinä tapauksessa, jos ilmiö jossakin vaiheessa leviää laajemman yleisön tietoisuuden ja mahdollisesti institutionalisoituu. Tällöin voidaan jälkikäteen arvioida, oliko tähän tutkimukseen haastateltujen näkemyksillä mahdollisesti vaikutusta siihen, minkälaisena ilmiö vakiintuu.

Johtuen osin ilmiön uutuudesta tutkimuksen tulokset ovat melko yleisluontoisia. Haastateltavien näkemykset heijastivat pitkälti niitä ajatuksia ilmiöstä, joita asiaa ensimmäisinä esittelevillä on ollut. Tämä on erityisesti ongelma juuri tämän tutkimuksen tapauksessa, jossa melko pienessä yhteiskunnassa nostetaan esiin uusia

asioita. Ilmiötä ajavat henkilöt ovat olleet tiivisti tekemisissä keskenään, jolloin heidän näkemyksensä levittyvät helposti muillekin tahoille. Tämä tulos toisaalta vahvistaa teoriaa siitä, mitkä tekijät vaikuttavat uuden ilmiön institutionalisaatioon. Toisaalta se tekee todellisten variaatioiden havaitsemisesta hankalampaa.

Aineiston yleisluontoisuus voi osittain johtua myös tutkijan omasta kokemattomuudesta. Haastattelukysymykset osoittautuivat osin liian yleisiksi, jotta niihin saaduista vastauksista voisi tehdä syvempiä tulkintoja. Myös haastateltavien valinta saattoi vaikuttaa saatavaan aineistoon tarpeettoman yhteneväistävällä tavalla. Lähes kaikki haastateltavat olivat olleet toisiinsa jollain lailla sidoksissa käsiteltävän ilmiön tiimoilta, joskin tämä saattoi paljastua tutkijalle vasta haastattelun aikana. Näihin tutkimuksen laatuun ja luotettavuuteen vaikuttaviin seikkoihin olisi kuitenkin ollut mahdollista vaikuttaa, mikäli kyseessä olisi ollut kokeneempi tutkija.

Oman haasteensa tulkintojen esittämiselle toi myös haastateltavien yksityisyyden suoja. Osa mielenkiintoisista tulkinnoista täytyi jättää pois raportista, koska niitä ei olisi voinut esittää ilman haastattelun yhdistämistä kyseiseen kohtaan. Tämä on yksi laadullisen tutkimuksen ja erityisesti haastattelututkimuksen haasteita, jotka tutkijan täytyy hyväksyä ja pyrkiä esittämään tulkintansa niin ettei mitään keskeistä jäisi pois, mutta ettei tutkimuksen etiikka haastatteluihin suostuneiden kohdalla kärsisi.

Tämän tutkimuksen tulokset ovat kuitenkin mielenkiintoinen avaus ilmiön syvällisemmälle tarkastelulle. Kuten haastatteluista kävi ilmi, tämä tutkimus tehtiin yhteiskunnallisen yrittäjyyden vakiintumisprosessin hyvin varhaisessa vaiheessa. Haastatteluissa esitetyt näkemykset kuvaavat tilannetta, jossa yhtenäistä ymmärrystä ilmiöstä ollaan vasta kehittämässä. Prosessin etenemisen ja mahdollisen lopullisen institutionalisaation jälkeisen tilanteen tutkiminen mahdollistaisi yhdessä tämän tutkimuksen kanssa syvällisen kuvauksen uuden ilmiön vakiintumiseen johtavasti prosessista. Myös muiden sidosryhmien näkemysten kartoittaminen jäi tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Erityisesti yleistä hyväksyntää mittaava kansalaisille suunnattu tutkimus olisi tärkeä jatkotutkimuksen aihe.

Lähteet

- Aldrich, Howard. E. & Fiol, C. Marlene (1994): *Fools rush in? The institutional context of industry creation*. Academy of Management Review 1994, Vol.19, No.4, 645-760.
- Barley, Stephen R. & Tolbert, Pamela S. (1997): *Institutionalization and Structuration: Studying the Links between Action and Institution*. Organization Studies 18(1): 93-117.
- Barzelay, Michael (2001): *The New Public Management*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles.
- Bornstein, David (2004): *How to change the world. Social entrepreneurs and the power of new ideas*. Oxford university press, New York.
- Borzaga, Carlo & Defourny, Jacques eds. (2001): *The Emergence of Social Enterprise*. Routledge, New York.
- Clegg, Stewart R., Hardy, Cynthia & Nord, Walter R. (1996): *Handbook of Organization Studies*. Sage Publications, London.
- Dees, J. Gregory (1998): *The Meaning of "Social Entrepreneurship"*. [Saatavilla internetissä <http://www.caseatduke.org>]
- Defourny, Jacques & Nyssens, Marthe (2009): *Conceptions of social enterprise and social entrepreneurship in Europe and the United States: Convergences and Divergences*. [Saatavilla internetissä http://www.emes.net/fileadmin/emes/PDF_files/Conferences/JD_MN_EU-US_final_Trento_2009.pdf]
- DiMaggio, Paul J. & Powell, Walter W. (1983): *The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields*. American Sociological Review 48: 147-160.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2005): *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere.
- Garud, Raghu, Hardy, Cynthia & Maguire, Steve (2007): *Institutional Entrepreneurship as Embedded Agency: An Introduction to the Special Issue*. Organization Studies 28; 957.
- Gawell, Malin (2008): *Social engagement and entrepreneurial action. Soci(et)al entrepreneurship and different forms of social enterprises in current Swedish debate*. EMES conferences, selected papers series. [Saatavilla internetissä <http://www.emes.net/index.php?id=481>]
- Giddens, Anthony (1984): *The constitution of society*. Polity press, Cambridge.
- Gustafsson, Robin (2010): *Awareness, institutional entrepreneurship, and contradictions in emerging technological fields*. 238. Väitöskirja. Yliopistopaino, 2010.

Hall, Peter A. & Taylor, Rosemary C.R. (1996): *Political science and the three new institutionalisms*. MPIFG Discussion Paper 96/6. [Saatavilla internetissä http://www.mpifg.de/pu/mpifg_dp/dp96-6.pdf]

Harrinvirta, Markku (2000): *Strategies of Public Sector Reform in the OECD Countries. A Comparison*. The Finnish Society of Science and Letters and The Finnish Academy of Science and Letters.

Haugh, Helen (2005): *A research agenda for social entrepreneurship*. Social Enterprise Journal, Vol.1, Is.1., 1-12.

HE 132/2003. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sosiaalisista yrityksistä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 132/2003. [Saatavilla internetissä <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2003/20030132.pdf>]

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000): *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Yliopistopaino, Helsinki.

Houtsonen, Jarmo (2003): *Sopimus talouden instituutiona*. 175. Väitöskirja. Joensuu University Press, Joensuu.

Huotari, Tiina, Pyykkönen, Miikka & Pättiniemi, Pekka (2008): *Sosiaalisen ja talouden välimaastossa. Tutkimusnäkökulmia suomalaiseen sosiaaliseen yritykseen*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, Helsinki.

Hämäläinen, Timo J. & Heiskala, Risto (2004): *Sosiaaliset innovaatiot ja yhteiskunnan uudistumiskyky*. Sitra 271. Edita, Helsinki.

Karjalainen, Antti & Berg, Mona (2010): *Uudenlainen yrittäjyys. Kuusi esimerkkinä yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä Suomessa*. Suomen Lontoon instituutti. [Saatavilla internetissä www.finnish-institute.org.uk]

Karjalainen, Antti & Syrjänen, Elina (2009): *Onko Suomessa yhteiskunnallisia yrityksiä?* Suomen Lontoon instituutti. [Saatavilla internetissä www.finnish-institute.org.uk]

Kiviniemi, Markku, Raili Oittinen, Seppo Varhe, Jouni Niskanen & Ari Salminen (1994): *Julkiset palvelut menevät markkinoille. Kokemuksia ja näkemyksiä liikelaitoistamisesta ja yhtiöittämisestä*. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Laki sosiaalisista yrityksistä (L 1351/2003).

Lawrence, B. Thomas & Phillips, Nelson (2004): *From Moby Dick to Free Willy: Macro-cultural Discourses and Institutional Entrepreneurship in Emerging Institutional Fields*. Organization 2004; 11:689.

Light, Paul C. (2008): *The Search for Social Entrepreneurship*. Brookings institution press, Washington, D.C.

Lähdesmäki, Kirsi (2003): *New Public Management ja julkisen sektorin uudistaminen*. Acta Wasaensia, No. 113, Hallintotiede 7.

Maguire, Steve, Hardy, Cynthia & Lawrence, Thomas B. (2004): *Institutional entrepreneurship in emerging fields: HIV/AIDS treatment advocacy in Canada*. Käsikirjoitus artikkelista julkaisussa *Academy of Management Journal* 47: 657–679.

Mair, Johanna & Martí, Ignasi (2004): *Social entrepreneurship research: a source of explanation, prediction, and delight*. WP No 546, IESE Business School, University of Navarra.

[Saatavilla internetissä http://www.iese.edu/cat/files/future%20research_tcm6-15951.pdf]

Marsh, David & Stoker, Gerry (2002): *Theory and methods in political science*. Palgrave Macmillan, Hampshire.

Meyer, John W. & Rowan, Brian (1977): *Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony*. *American Journal of Sociology* 83: 340-363.

Nicholls, Alex (2006): *Social Entrepreneurship. New Models on Sustainable Change*. Oxford University Press, New York.

North, Douglass C. (1990): *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press, Cambridge.

Nyssens, Marthe ed. (2006): *Social enterprise: at the crossroads of market, public policies and civil society*. Routledge, New York.

OECD (1999): *Social Enterprises*. OECD, Paris.

Peattie, Ken & Morley, Adrian (2008): *Social Enterprises: Diversity and Dynamics, Contexts and Contributions*. *Social Enterprise Journal* Vol.4, Is.2, 91-107.

Perrini, Francesco ed. (2006): *The new social entrepreneurship. What awaits social entrepreneurial ventures?* Edward Elgar, Cheltenham.

Pestoff, Victor A. (1998): *Beyond the Market and State. Social enterprises and civil democracy in a welfare society*. Ashgate, Aldershot.

Peters, B. Guy (2005): *Institutional theory in political science: the 'new institutionalism'*. Continuum, London.

Pöyhönen, Eveliina, Hänninen, Esko, Merenmies, Jaana, Lilja, Inka, Kostilainen, Harri & Mankki, Jussi (2010): *Sosiaaliset ja yhteiskunnalliset yritykset – uuden talouden edelläkävijöitä?* Yhteinen yritys –hanke, Työ- ja elinkeinoministeriö. [Saatavilla internetissä www.yhteinenyritys.fi]

Pättiniemi, Pekka (2006a): *Social Enterprises as Labour Market Measure*. Doctoral dissertation. Kuopio University Publications E. Social Sciences 130. Kuopio.

- Pättiniemi, Pekka (2006b): A plurality of logics behind Finnish social enterprises, teoksessa Nyssens, Marthe (ed.): *Social enterprise: at the crossroads of market, public policies and civil society*. Routledge, New York.
- Pättiniemi, Pekka (2001): Finland. Labour Co-operatives as an innovative response to unemployment teoksessa Borzaga, Carlo ja Defourny, Jacques (eds.) *The Emergence of Social Enterprise in Europe*. Routledge, London, s.82-100.
- Saari, Juho toim. (2008): *Sosiaaliset innovaatiot ja hyvinvointivaltion muutos*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki.
- Savas, E.S. (2000): *Privatization and Public-Private Partnerships*. Seven Bridges Press, New York.
- Scott, W. Richard (1995): *Institutions and Organizations*. Sage, Thousand Oaks.
- Temmes, Markku & Kiviniemi, Markku (1997): *Suomen hallinnon muuttuminen 1987-1995*. Edita, Helsinki.
- Tolbert, Pamela & Zucker, Lynne G. (1983): *Institutional Sources of Change in the Formal Structure of Organizations: The Definition of Civil Service Reform, 1880-1935*. Administrative Science Quarterly 28: 22-39.
- Tolbert, Pamela & Zucker, Lynne G. (1996): *The Institutionalization of Institutional Theory*, teoksessa Clegg, Stewart et al. (1996) *Handbook of Organization Studies*, Sage Publications, 175-190.
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2002): *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi*. Tammi, Helsinki.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2010): *Yhteiskunnallinen yritys – ratkaisu 2000-luvun haasteisiin. Iso-Britannian malli ja sen kokemukset*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 22/2010. Helsinki, Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Urbano, David, Toledano, Nuria & Ribeiro Soriano, Domingo (2010): *Analyzing Social Entrepreneurship from an Institutional Perspective: Evidence from Spain*. Journal of Social Entrepreneurship, Vol. 1, No. 1, 54-69, March 2010.
- Weerawardena, Jay & Mort Gillian Sullivan (2006): *Investigating social entrepreneurship: A multidimensional model*. Journal of World Business, 41, 21-35.
- Yates, JoAnne (1997): *Using Giddens' Structuration Theory to Inform Business History*. Business and Economic History, Vol.26, no.1, Fall 1997.
- Ziegler, Rafael (2009): *An Introduction to Social Entrepreneurship. Voices, Preconditions, Contexts*. Edward Elgar, Cheltenham.
- Zucker, Lynne G. (1977): *The role of institutionalization in cultural persistence*. American Sociological Review, 42: 726-743.

Liite 1. Teemahaastatteluiden runko

1. Johdatus

- a. Kertokaa omasta toimenkuvastanne?
- b. Miten olette ollut tekemisissä yhteiskunnallisen yrittäjyyden kanssa?

2. Yhteiskunnallisen yrittäjyyden käsitteestä

- a. Miten käsitätte termin 'yhteiskunnallinen yrittäjyys'?
- b. Onko yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle Suomessa tilausta?
- c. Miten käsitätte yhteiskunnallisen yrittäjyyden suhteessa muihin läheisiin teemoihin: sosiaaliset yritykset, yhdistykset, osuuskunnat, yritysten yhteiskuntavastuu?
- d. Mihin sijoittaisitte yhteiskunnallisen yrityksen sektorijaolla julkinen-, yksityinen- ja kolmas sektori?

3. Yhteiskunnallinen konteksti

- a. Yhteiskunnallinen yrittäjyys on vasta nyt saamassa huomiota Suomessa. Mitkä tekijät teidän mielestänne ovat vaikuttaneet siihen, että se ei ole noussut esiin aiemmin? Entä siihen, että se on nyt ajankohtainen?
- b. Ovatto jotkut edellä mainituista tekijöistä erityisesti kansallisia piirteitä?
- c. Mahdollistavatko jotkin olemassa olevat instituutiot yhteiskunnallisen yrittäjyyden kehittymistä ja vakiintumista Suomessa?
- d. Rajoittavatko jotkin olemassa olevat instituutiot yhteiskunnallisen yrittäjyyden kehittymistä ja vakiintumista Suomessa?
- e. Onko olemassa joitain tahoja, joiden näkisitte vastustavan yhteiskunnallisen yrittäjyyden kehittymistä?
- f. Miten arvioisitte kansalaisten suhtautumista yhteiskunnallisia yrityksiä kohtaan?

4. Yrittäjyys

- a. Onko yhteiskunnallinen yrittäjä erilainen kuin perinteinen yrittäjä?
- b. Mitä ominaisuuksia mielestänne vaaditaan yhteiskunnalliselta yrittäjältä?
- c. Arvioikaa mitä vahvuuksia tai heikkouksia yhteiskunnallisella yrityksellä on verrattuna muihin "perinteisiin" yrityksiin.
- d. Mikä on koulutuksen merkitys yrittäjyyden kasvulle ja innovaatioiden kehittämiseksi? Mikä on tilanne mielestänne tällä hetkellä? Miten tulisi jatkossa kehittää?
- e. Minkälaisia tuki- ja yhteistyöverkostoja yhteiskunnalliset yrittäjät mielestänne tarvitsevat?
- f. Minkälaisia rahoitusmuotoja yhteiskunnalliset yrittäjät mielestänne tarvitsevat?

5. Lisäksi

- a. Mikä sai ryhtymään yhteiskunnalliseksi yrittäjäksi? Mistä idea/inspiraatio?
- b. Miten muut ovat suhtautuneet toimintaan? Asiakkaat, viranomaiset, muut?
- c. Minkä tahojen kanssa olet ollut tekemisissä yhteiskunnallisen yrittäjyyden puitteissa?
- d. Tarvitaanko julkista ohjausta?

Liite 2. Haastatellut

Jaana Merenmies	Syfo Oy
Harri Kostilainen	Diak Ammattikorkeakoulu
Pekka Pättiniemi	Kansan sivistystyön liitto KSL
Riitta Särkelä	Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto STKL
Marjo Rönkä	Terveys- ja sosiaalialan yrittäjät Teso ry
Janne Lemettinen	Suomen yhteiskunnalliset yrittäjät SYY ry
Eveliina Pöyhönen	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Ulla-Maija Laiho	Työ- ja elinkeinoministeriö
Päivi Kerminen	Työ- ja elinkeinoministeriö
Riitta-Leena Rossi	Helsingin diakonissalaitoksen säätiö
Markku Jussila	Kuinoma Oy
Mirjami Malleus	Remake Ekodesign